

USAID |
OD AMERIČKOG NARODA

BOSNA I HERCEGOVINA

Priručnik za monitoring u sektoru pravosuđa

PRIRUČNIK ZA MONITORING U SEKTORU PRAVOSUĐA

Sarajevo, oktobar 2012. godine

Napomena:

Gledišta autora iznesena u ovom priručniku ne moraju odražavati gledišta Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

PRIZNANJE

Ovim putem želimo zahvaliti članovima Radne grupe Mreže pravde za razvoj Priručnika za monitoring u sektoru pravosuđa na pruženom doprinosu u izradi ovog Priručnika: Alma Jašarević, Udruženje potrošača «Klub potrošača» Tuzlanskog kantona; Maja Sahadžić, Udruženje za međunarodno pravo u BiH; Maksuma Topalović, Alternative; Milena Savić, Centar informativno-pravne pomoći (CIPP) i Željko Marić, Udruženje Demokratija-Organizovanje-Napredak (DON).

Izvršni siže

Jedna od ključnih oblasti rada USAID-ovog Projekta razvoja sektora pravosuđa II (USAID JSDP II) je suradnja sa civilnim društvom sa ciljem pružanja tehničke pomoći u uspostavljanju kulture vladavine zakona u BiH. Razlog tome je uvjerenje da bez posvećenosti i povjerenja običnih ljudi u vladavinu zakona, njeno zaživljavanje ne bi bilo moguće.

U tu svrhu, USAID JSDP II je pomogao uspostavu i razvoj Mreže pravde¹ koja se trenutno sastoji od 63 nevladine organizacije i profesionalna udruženja u sektoru pravde. Mreža pravde (u daljem tekstu MP) je uspostavljena kao mreža za zagovaranje društvenih promjena. Kao takva, pretežno je neformalna u pogledu strukture i često se uključuje u direktan rad sa vlastima kako bi proizvela željene promjene.

Ipak, prema istraživanju koje je proveo USAID JSDP II u aprilu 2012. godine, samo 15% članica MP provode monitoring sektora pravde u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BiH). Njihove aktivnosti uključuju monitoring: 1) implementacije Strategije reforme sektora pravde u BiH 2008-2012., 2) preporuke koje se odnose na vladavinu zakona i sektor pravde, a proizilaze iz UN-ovog mehanizma za praćenje stanja ljudskih prava – Univerzalnog periodičnog pregleda, 3) javnog utjecaja unaprjeđenih standarda tužilačke uprave i administracije i 4) suđenja za ratne zločine u odabranim kantonalnim i okružnim sudovima. Samo manji dio ovih aktivnosti monitoringa sastoji se od direktnog praćenja dok se većina sastoji od tehnika prikupljanja informacija koje se oslanjaju na informacije treće strane. Nadalje, rezultati ovih monitoring nastojanja se nedovoljno koriste u svrhu zagovaranja za željene promjene. Konačno, članice MP koje su angažirane u monitoringu sektora pravde identificirale su niz izazova i prepreka poput: 1) dugotrajnih i komplikovanih birokratskih procedura prilikom pribavljanja informacija od institucija koje su predmet monitoringa, 2) nedostatka informacija o kontakt osobama u institucijama, 3) ograničenog pristupa strateškim planovima, izvještajima i budžetima institucija, 4) nedosljednosti u tumačenju zakona, 5) straha od dijeljenja informacija i slično.

Monitoring, kao aktivnost koja za cilj ima prikupljanje pouzdanih informacija na sistematičan način je moćan dijagnostički instrument koji omogućava ocjenu funkcioniranja sektora pravde, djelujući kao projektor kojim se osvijetljavaju i identificiraju oblasti u kojima je potrebna reforma, a u isto vrijeme pokazujući smjer u kojem se ove reforme trebaju kretati.² Prema tome, bitno je da se poveća broj NVO u BiH koje su uključene u monitoring sektora pravde. Upravo sa ovim ciljem na umu je i razvijen Priručnik za monitoring u sektoru pravosuđa BiH (u daljem tekstu: Priručnik) kako bi se pomoglo civilnom društvu u Bosni i Hercegovini da učinkovitije prati rezultate rada sektora pravde, kao i utjecaj zakonske i pravosudne reforme na unaprjeđenje ovih rezultata rada.

1 www.mrezapravde.ba

2 OSCE, ODHIR, *Monitoring suđenja, referentni priručnik za praktičare*, 2008. godina <http://www.osce.org/odihr/31636?download=true>

U fokusu Priručnika je pružanje NVO-ima u BiH vodiča za monitoring: 1) institucija sektora pravde koje su slične po prirodi svog djelovanja, poput Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, ministarstava pravde, te možda sudske i tužilačke uprave, i 2) sličnih procesa poput implementacije strategija, politika i procedura. To je praktična alatka, lako primjenjiva u svakodnevnom radu NVO, te kao takva uključuje: savjete šta treba i šta ne treba činiti, studije slučajeva, dijagrame kojim se pojašnjavaju informacije koje je teško precizno iskazati riječima i pozivanje na druge relevantne izvore. Priručnik je izrađen koristeći kako regionalno tako i međunarodno iskustvo, a prednost je data iskustvu koje NVO BiH mogu lakše primijeniti.

Izrada priručnika je prošla kroz sljedeće faze:

Faza procjene. U ovoj fazi, izvršena je procjena sposobnosti NVO u monitoringu i njihovog poznavanja sektora pravde. Ovo je postignuto kroz prilagođeni upitnik te pregled i ocjenu njihovih trenutačnih programa monitoringa. Procjena je bila bitna kako bi se steklo bolje razumijevanje potreba ciljane publike, te tako definirao najbolji format i najkorisniji sadržaj Priručnika. Međutim, Priručnik je napisan uz pretpostavku da čitalac ne zna ništa o sektoru pravde u BiH i monitoringu, kako bi se izbjegle praznine u objašnjenjima datim u Priručniku koje bi mogle djelovati frustrirajuće na čitaoca.

Stručna izrada teksta Priručnika u konsultacijama sa radnom grupom MP. Dva eksperta, jedan ekspert za sektor pravde u BiH, a drugi ekspert za monitoring, izradili su nacrt teksta Priručnika. Radna grupa MP za priručnik za monitoring također je oformljena kako bi posredovala u daljim konsultacijama sa članicama MP o razvoju formata i sadržaja Priručnika. Radna grupa MP za priručnik za monitoring sastojala se od sljedećih članova: Alternative Kakanj, CIPP Zvornik, DON Prijedor, Klub potrošača TK i Udruženje za međunarodno pravo.

Testiranje nacrta Priručnika. Testiranje Priručnika je provedeno na uzorku subjekata koji odgovaraju profilu predviđene grupe korisnika, kako bi se posmatralo koliko je teško ili jednostavno za grupu da provede proces monitoringa kako je opisano u Priručniku.

Konačno, izvršen je pregled i ocjena završenog teksta nacrta Pravilnika u smislu pravne tačnosti.

Priručnik se sastoji od dva glavna dijela:

- Dio I – Monitoring sektora pravde
- Dio II – Sektor pravde BiH iz perspektive monitoringa

Prvi dio Priručnika objašnjava svrhu monitoringa sektora pravde od strane NVO i predstavlja vodič kroz sljedeće faze programa monitoringa:

Faza planiranja i preliminarna ocjena bitne za donošenje odluka u vezi sa 1) fokusom i strukturom programa monitoringa i 2) djelokrugom i metodologijom aktivnosti monitoringa.

Implementacija, uključujući metode za povećanje ukupnog prihvatanja programa među različitim akterima kroz, naprimjer, koalicije, kao i strategije za osiguranje pristupa informacijama. Metode monitoringa su detaljno objašnjene i uključuju: 1) analizu dokumenata, uključujući analizu zakona i sudske prakse, 2) ankete, intervju i fokus grupe, 3) praćenje suđenja i 4) kolektivnu

razmjenu informacija kroz konferencije i seminare. Za svaku od ovih metoda monitoringa dato je objašnjenje zašto i kako djelovati, kao i kontrolna lista bitnih koraka.

Upravljanje informacijama koje se odnosi na pitanja poput: tačnosti, dosljednosti i kompiliranja informacija, kao i analize i nalaza.

Izveštavanje javnosti kao dio šire zagovaračke strategije koja za cilj ima ne samo informirati, već i angažirati i utjecati na vlasti i druge interesne grupe u pogledu potrebe za budućim reformama, te smjera u kojem bi se ove reforme trebale odvijati. Shodno tome, posebna pažnja je posvećena objašnjenju ove faze programa monitoringa. Objasnjenje uključuje: 1) vrste monitoring izvještaja, 2) ključne dijelove monitoring izvještaja, 3) kako napisati učinkovite preporuke koje su rezultat programa monitoringa, 4) javno predstavljanje i distribuciju monitoring izvještaja.

Zagovaranje za implementaciju preporuka koje su rezultat programa monitoringa. Priručnik pruža pregled bitnih koraka u izradi zagovaračkog plana, kao i osnovne savjete za učinkovito zagovaranje.

Drugi dio Priručnika je vodič kroz sektor pravde u BiH koji pruža sljedeće informacije:

Pregled institucija sektora pravde u BiH i ključnih sistemskih reformi, uključujući objašnjenje strukture, organizacije i nadležnosti 1) ministarstava pravde, 2) Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (u daljem tekstu VSTV), uključujući Ured disciplinskog tužioca, i 3) sudskog i tužilačkog sistema, uključujući sudsku i tužilačku upravu. Posebna pažnja je posvećena ulozi različitih institucija sektora pravde u razvoju i implementaciji strategija (npr. Strategije reforme sektora pravde u BiH 2008-2012., Strategije za brigu o korisnicima sudova, Strategije za smanjenje zaostataka u predmetima, Strategija VSTV-a), kao i njihovim nastojanjima na razvoju odnosa sa nevladinim sektorom (npr. kroz uspostavu Sektora Ministarstva pravde BiH za saradnju sa nevladinim organizacijama i razvoj civilnog društva). Pored toga, drugi dio Priručnika daje kratku historiju reforme sektora pravde u BiH od 1998. godine, uz detaljnija objašnjenja trenutačnih procesa bitnih za integraciju BiH u Evropsku uniju, poput strukturiranog dijaloga o reformi sektora pravde i Instrumenta za predpristupnu pomoć (IPA). Sve ovo je učinjeno sa namjerom pružanja korisnih informacija NVO-ima o tome kako se postojeći mehanizmi i procesi mogu iskoristiti za promicanje njihovih zagovaračkih ciljeva, sa kojim se preprekama mogu susresti i kako ih prevladati.

Osnovni pregled državnih i međunarodnih pravnih standarda za institucije sektora pravde i njihovo djelovanje prema kojim se oni mogu ocjenjivati, poput međunarodnih standarda neovisnosti i nepristranosti pravosuđa i pristupa informacijama.

Krajnji cilj Priručnika je pomoći da NVO BiH postanu učinkovitiji zagovornici u sektoru pravde. Nadamo se da će Priručnik pomoći NVO BiH da razviju monitoring izvještaje koji će: 1) demonstrirati značaj učešća građana u reformi sektora pravde, kao i upravljati očekivanjima jer je reforma sektora pravde dugotrajan i spor proces, 2) pružati vlastima pouzdane podatke o rezultatima rada u svrhu donošenja odluka o zakonima i javnim politikama, i 3) pružati donatorima podatke o učinkovitosti njihove podrške sektoru.

Sadržaj

Skraćenice	1
I. Proces monitoringa sektora pravosuđa	5
1. Monitoring sektora pravosuđa: opis i svrha	5
2. Strateška pitanja monitoringa pravosuđa	6
3. Proces monitoringa	7
4. Transverzalne teme	9
5. Preliminarne pripreme	11
5.1. Definisanje ciljeva monitoringa	11
5.2. Definisanje obima monitoringa	12
5.3. Odabir metodologije i metoda monitoringa	13
6. Metode monitoringa	16
6.1. Analiza dokumentarnih izvora	17
6.2. Analiza pravnih dokumenata	19
6.3. Analiza sudskih predmeta	21
6.4. Ocjena kvaliteta sudskih odluka	23
6.5. Anketiranje	24
6.6. Intervjui	27
6.7. Monitoring suđenja	29
6.8. Fokus grupe	32
6.9. Kolektivna razmjena informacija: konferencije, seminari	35
7. Upravljanje informacijama	36
7.1. Prikupljanje i čuvanje informacija	36
7.2. Monitoring kvaliteta informacija (tačnost i konzistentnost)	37
7.3. Sigurnost informacija	37
7.4. Analiza informacija	38
8. Izvještavanje o monitoringu sektora pravosuđa	38
8.1. Ključni elementi sadržaja izvještaja	38
8.2. Pisanje preporuka	40
8.3. Javna distribucija izvještaja	41
8.4. Upotreba izvještaja	43
II. Zagovaranje	47
III. Sektor pravosuđa iz perspektive predmeta monitoringa	55
IV. Struktura pravosuđa – općenito	59
1. Ministarstva pravde	59

1.1. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine	59
1.1.1. Saradnja sa organizacijama civilnog društva	62
1.2. Federalno ministarstvo pravde	63
1.2.1. Sektor pravosuđa	64
1.3. Ministarstvo pravde Republike Srpske	65
1.4. Pravosudna komisija Brčko Distrikta BiH	66
2. Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV)	67
2.1. Imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija – osnovne informacije	70
2.2. Ured disciplinskog tužioca – osnovne informacije	71
2.3. Saradnja VSTV-a sa organizacijama civilnog društva i pristup informacijama	72
3. Organizacija, struktura i nadležnost sudova.	77
3.1. Općenito	77
3.2. Ustavno sudstvo u BiH	79
3.2.1. Ustavni sud BiH	79
3.2.2. Ustavni sud FBiH.	80
3.2.3. Ustavni sud RS.	80
3.3. Sud Bosne i Hercegovine	81
3.4. Nadležnost redovnih sudova	82
3.5. Principi nezavisnosti sudstva – međunarodni standardi	84
4. Organizacija, struktura i nadležnost tužilaštava	87
4.1. Općenito	87
4.2. Nadležnost tužilaštva.	89
5. Sudska uprava i menadžment	90
5.1. Općenito	90
5.2. Informatizacija pravosuđa	90
6. Reforma pravosuđa.	92
6.1. Općenito	92
6.2. Struktuisani dijalog o reformi pravosuđa.	95
6.3. Saradnja sa organizacijama civilnog društva	96
V. Informacije koje se mogu tražiti	103
VI. Prepreke na koje se može naići.	109
VII. Primjeri dobre prakse	113
Literatura	117
Dodaci.	123
DODATAK 1 – SMJERNICE ZA FOKUS GRUPE	125
DODATAK 2 – BILJEŠKE ZA MODERATORE	129
DODATAK 3 – ANALIZA PODATKA ZA FOKUS GRUPE I INTERVJUE	133
DODATAK 4 – PRIMJER REZULTATA ANKETE	135

Skraćenice

ADI	Asocijacija za demokratske inicijative
BDBiH	Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
BIRN	Balkanska istraživačka mreža (Balkan Investigative Reporting Network)
CEST	Centar za edukaciju sudija i tužilaca
CIPP Zvornik	Centar informativno pravne pomoći Zvornik
CMS	Sistem za upravljanja predmetima (Case Management System)
DON Prijedor	Demokratija-Organizovanje-Napredak Prijedor
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZP	Forum za zajedničku politiku
IPA	Instrument za predpristupnu pomoć
JSAP	Program za procjenu pravosuđa (Judicial System Assessment Programme)
KZBiH	Krivični zakon Bosne i Hercegovine
MPBiH	Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacije civilnog društva
OSCE	Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju
PIOS	Ured za odnose sa javnošću
PK BD	Pravosudna komisija Brčko Distrikta
RS	Republika Srpska
SPO	Vođa programa (Senior Program Officer)
SRSP	Strategija za reformu sektora pravde
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
USAID	Američka vladina agencija za međunarodni razvoj
USAID JSDP II	Projekat razvoja sektora pravosuđa II
VSTV	Visoko sudsko i tužilačko vijeće
ZOSPI	Zakon o slobodi pristupa informacijama

I. Proces monitoringa sektora pravosuđa

---

1. Monitoring sektora pravosuđa: opis i svrha	5
2. Strateška pitanja monitoringa pravosuđa	6
3. Proces monitoringa	7
4. Transverzalne teme	9
5. Preliminarne pripreme	11
6. Metode monitoringa	16
7. Upravljanje informacijama	36
8. Izvještavanje o monitoringu sektora pravosuđa	38

I. Proces monitoringa sektora pravosuđa³

1. Monitoring sektora pravosuđa: opis i svrha

Monitoring (ili praćenje) prisutan je u našem svakodnevnom radu, kroz praćenje vlastitog rada ili učinka, uspješnosti projekata ili programa koje provodimo. Kada su u pitanju nevladine organizacije koje vrše pritisak na institucije vlasti da ispoštuju svoje obaveze spram građana i građanki, monitoring dobija novo značenje. Iako je tehnika monitoringa ista – dakle, kao što se redovno prati i zapisuje uspješnost realizacije aktivnosti jednog projekta, tako se u određenom vremenskom roku prati uspješnost primjene određenih mjera, programa i realizacije budžeta institucija vlasti.

U sektoru pravosuđa, kao što primjeri dobre prakse u ovom priručniku pokazuju, mnoge nevladine organizacije u BiH prate ili vrše monitoring institucija sektora pravosuđa, posebno u svjetlu reforme. Za njih monitoring znači:

- nadzirati kako napreduje reforma sektora pravosuđa, npr. kako se i da li se ostvaruju pojedini ciljevi reforme;
- na jedan svrsishodan način, tj. da monitoring ima svoj cilj, utvrditi npr. do koje mjere je sudstvo nezavisno;
- sistematski odrediti, tako da su jasno određeni svi elementi monitoringa: šta se prati, na koji način, koliko dugo, kako će se prikupljene informacije analizirati itd.

Za nevladine organizacije monitoring znači i pružanje povratnih informacija o procesu monitoringa, te posebno o njegovim rezultatima, kroz izvještavanje. Izvještavanje omogućava da se sakupljene informacije iskoriste za bolje odluke od strane vlasti u sferi javnih politika i donošenja pravnih propisa.

³ Ovo poglavlje Priručnika velikim se dijelom temelji na postojećim priručnicima i opisima pristupu sektoru pravosuđa, a posebice na sljedeća dva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Monitoring Legal Systems. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006; i Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni. Justice Sector Assessments: A Handbook. World Bank. Citati i parafrazirani tekstovi navedeni su u mjeri u kojoj je to bilo moguće s obzirom na to da je prevod autorski, a izvor engleski.

Monitoring rada sektora pravosuđa takođe je bitan način za provjeravanje do koje mjere vlasti zaista imaju političku volju da realizuju strategije i politike koje su usvojili, kao što je, na primjer, Strategija za reformu sektora pravde u BiH.

Kao što je istaknuto u *Priručniku* Kancelarije komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija, cilj monitoringa sektora pravosuđa je utjecati da se pravni sistem i dalje razvija na dobrobit građana i građanki, posebno u skladu s međunarodnim standardima, te posebno sa standardima Evropske unije.

Monitoring sistema pravosuđa je također jedan od instrumenata za uspostavljanje vladavine prava, posebno kada su u pitanju zemlje poput Bosne i Hercegovine, koje su prošle kroz nedavne ratove.⁴

U istom priručniku identifikuju se moguće teme za monitoring sektora pravosuđa, a koje se tiču:

- izdvajanja budžetskih sredstava za sektor pravosuđa,
- imenovanja sudija,
- ljudskih resursa i politika raspodjele osoblja, te njihove obuke,
- sudskih odluka, odnosno sudske prakse, te njihovog objavljivanja u javnosti,
- metoda za osiguravanje odgovarajuće interakcije između institucija i aktera uključenih u sektor pravosuđa, što podrazumijeva policiju, tužioce, branioce i sudije, kao i srodne institucije i grupe građana kao što su mreže za podršku žrtava i svjedoka, bolnice i zaštitni programi.

Monitoring sistema pravosuđa je jedan od instrumenata za uspostavljanje vladavine prava, posebno kada su u pitanju zemlje poput Bosne i Hercegovine, koje su prošle kroz nedavne ratove.

2. Strateška pitanja monitoringa pravosuđa

Monitoring pravosuđa trebalo bi da se bavi strateškim pitanjima specifičnim za praćenje uopće, ali posebno za rad institucija vlasti. Na primjer, praćenje realizacije politika institucija vlasti može podrazumijevati sljedeće:⁵

- **relevantnost** sektora pravosuđa (npr. jesu li ponuđene usluge za korisnike sektora pravosuđa dovoljne ili prikladne; možda se neke usluge uopće ne koriste, kao npr. tumač znakovnog jezika za osobe oštećenog sluha, a drugih uopće nema – kao npr. posebna infrastruktura za žene žrtve nasilja);
- definisane indikatore **uspješnosti** u odnosu na prioritete vlade i osnovne sektorske strategije (npr. indikatore ciljeva Strategije reforme pravosuđa);

4 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Monitoring Legal Systems. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006.

5 Preuzeto i prilagođeno iz UNDP-ovog Priručnika za razvoj 2010.godine, str. 45, te iz: Alan Uzelac, Efikasnost pravosuđa u Evropskom kontekstu, 2005.

- definisane indikatore **realizacije** u odnosu na godišnje planove vlade, resora ili specifičnih inicijativa (npr. godišnji plan harmonizacije s *acquisom*);
- procjena **kvaliteta realizacije** i **učinaka** specifičnih propisa, mjera, planova, strategije (npr. da li su korisnici sektora pravosuđa zadovoljni uslugama koje im se pružaju);
- procjena **djelotvornosti** sektora pravosuđa (npr. djelotvornost pravosudja u borbi protiv korupcije);
  - **djelotvornost** sektora pravosuđa kao jednog sistema koji funkcioniše (npr. razmjena informacija između policije i tužilaštva);
  - **utjecaj** specifičnih propisa, mjera, planova i strategija na korisnike sektora pravosuđa (npr. utjecaj Strategije reforme pravosuđa na poštivanje prava žena u BiH);
  - **održivost** specifičnih propisa, mjera, planova, strategija za korisnike sektora pravosuđa (najočitiji primjer za BiH bi bio: da li će strategije finansirane donatorskim sredstvima ubuduće biti finansirane iz budžeta vladinih institucija; ili do koje mjere će biti održiva primjena Kodeksa sudijske etike kao npr. kontinuirano usavršavanje znanja sudija u određenoj oblasti koja možda nije prepoznata kao prioritetna, npr. ravnopravnost spolova).

3. Proces monitoringa⁶

O monitoringu je bitno razmišljati kao o procesu, te valja unaprijed pokušati predvidjeti moguće rizike i neizvjesnosti. Ovim se omogućava da proces monitoringa teče bez velikih iznenađenja, te da se uštede i vrijeme i resursi. Isto tako, treba biti fleksibilan u procesu monitoringa te imati na umu da će sam proces monitoringa i saznanja koja kroz njega dobijamo utjecati na to da se prvobitni ciljevi i planovi izmijene. Informacije prikupljene tokom procesa monitoringa daju nam odgovore na pitanja koja nam mogu otkriti nepredvidive rezultate i neka nova pitanja.

Sljedeći koraci su preporuka za pripremu plana monitoringa u sektoru pravosuđa:

- Definisanje ciljeva monitoringa, odgovor na pitanje zašto se bavimo određenim pitanjem i u koju svrhu?
- Obim monitoringa, tj. koliko će različitih elemenata monitoring obuhvatiti:
  - geografski, tj. nivo vlasti, npr. da li samo jednu ili više općina ili kantona, da li jedan ili oba entiteta i Brčko Distrikt BiH;

⁶ Sljedeći primjer check liste (lista za provjeru) za proces monitoringa preuzet je i preveden iz: Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni. Justice Sector Assessments: A Handbook. World Bank.

- koje institucije sektora pravosuđa;
- koje korisnike sektora pravosuđa;
- za koliko dug period, i
- koji specifični cilj Strategije za reformu sektora pravde u BiH je predmet praćenja
- Kontekst u kojem se monitoring dešava:
  - razvijenost sektora pravosuđa;
  - politička stabilnost (izbori, izglasavanje nepovjerenja vladi);
  - nedavne izmjene u zakonodavnom okviru koje mogu utjecati na dio sektora pravosuđa koji pratite;
  - ekonomski (recesija, značajne promjene budžetskih sredstava institucija sektora pravosuđa, promjene u naknadama za rad zaposlenih u sektoru pravosuđa);
  - reforme ili strategije drugih sektora koje mogu utjecati na sektor pravosuđa (npr. Strategija socijalne uključenosti BiH, Razvojna strategija BiH);
  - zamor reformskim procesima u sektoru pravosuđa (intenzivna primjena ciljeva Strategije reforme sektora pravde u BiH kroz obuke, izmjene propisa itd.).
- Vaši kapaciteti za monitoring:
  - dostupnost eksternog stručnog osoblja;
  - raspoloživost i kapaciteti vašeg postojećeg osoblja za formiranje tima dostupnost finansijskih sredstava;
  - da li ste organizacija koja može lako dobiti podršku od institucija sektora pravosuđa za proces monitoringa;

Osnovni koraci u procesu monitoringa⁷

- Definisane cilja i obima monitoringa
- Identifikacija ključnih aktera
- Izgradnja stručnog tima
- Određivanje plana i metoda monitoringa
- Istraživanje
- Pisanje izvještaja i distribucija nalaza
- Zalaganje

⁷ *ibid.*, str. 6.

4. Transverzalne teme

Pod transverzalnim temama podrazumijevamo one teme koje su dio misije ili politike organizacije te je stoga praćenje tih tema obavezno u svim aktivnostima organizacije. Ove teme najčešće obuhvataju monitoring jednake zastupljenosti i jednakih mogućnosti koje su na raspolaganju ženama/muškarcima i drugim grupama stanovništva: mladim i starijim osobama, zaposlenim i nezaposlenim, onima koji žive u urbanim ili ruralnim područjima. Dodatno, transverzalne teme mogu biti promovisanje mira, dobro upravljanje, promocija standarda rada, partnerstvo privatnog, javnog i državnog sektora i dr. U ovom poglavlju više pažnje posvećujemo transverzalnim temama koje se odnose na uključivanje grupa stanovništva.

Ove teme je bitno istražiti i onda kada se monitoring ne bavi specifičnim grupama stanovništva, jer su te grupe često izostavljene i njihovo mišljenje se rijetko može čuti u izvještajima. Što su osobe više socijalno isključene, to su im i usluge, resursi i mogućnost učešća u svakodnevnim društvenim zbivanjima više uskraćeni. Takav status u društvu dodatno ih isključuje i iz pristupa uslugama i resursima koji su drugim grupama stanovništva dostupni (npr. informacije o pravnoj pomoći, informacije o pravima koja imaju kao građani i građanke BiH, fizički pristup institucijama sektora pravosuđa za osobe sa invaliditetom).

Prilikom monitoringa trebalo bi obratiti pažnju da li grupe stanovništva koje učestvuju u monitoringu kao izvor informacija uključuju i:

- žene podjednako kao i muškarce;
- djecu, kada je to moguće;
- mlade, kao i starije osobe;
- osobe koje žive u urbanim sredinama kao i osobe koje žive u ruralnim krajevima;
- jednako zaposlene kao i nezaposlene;
- manjinske grupe definisane Zakonom o zaštiti nacionalnih manjina BiH;
- osobe sa invaliditetom (imajući u vidu da su tu i civilni invalidi, ratni vojni invalidi te civilne žrtve rata, kao i osobe sa invaliditetom koji može biti oštećenje vida, sluha, nemogućnost samostalnog kretanja, te intelektualna invalidnost i duševna bolest);
- seksualne manjine (osobe koje nisu heteroseksualne i smatraju se lezbijkama, gej osobama, biseksualnim, transseksualnim, transrodnim, interseksualnim te *queer* osobama);
- interno raseljena lica;
- imigranti, izbjeglice ili druga lica koja traže azil u BiH.

Ova lista se s promjenom društvenog konteksta mijenja iz dana u dan i nipošto nije potpuna. Trebalo bi imati na umu da ove grupe stanovništva nisu homogene, tj. da potrebe npr. svih interno raseljenih lica nisu iste, već da se potrebe i problemi interno raseljenih žena i muškaraca bitno razlikuju, kao i one mladih sa invaliditetom i starijih osoba sa invaliditetom kada je u pitanju pristup sektoru pravosuđa.

Iako se na prvi pogled može učiniti da sektor pravosuđa ne može praviti razliku u pružanju usluga ženama i muškarcima, bitno je zapamtiti da su pitanja ravnopravnosti spolova, tj. jednakih mogućnosti za muškarce i žene prisutni u svakom sektoru. Žene u BiH (kao ni Romi, ni osobe sa invaliditetom, ni mladi) nisu dovoljno zastupljene u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti na mjestima odlučivanja, te se njihovo mišljenje, potrebe i preporuke mogu mnogo bolje čuti kroz nevladine organizacije koje ih zastupaju. U procesima monitoringa sektora pravosuđa bitno je uočiti koliko nevladine organizacije imaju pristupa i mogućnosti da budu konsultovane o ovim bitnim temama.

U BiH društvu su i dalje prisutni stereotipi o ženama, o njihovoj ulozi u društvu, te posebno o pravu na zaštitu od porodičnog nasilja, te od seksualnog nasilja.⁸ U procesu monitoringa zato bi bilo bitno uzeti u obzir, na primjer, koliko ove predrasude utiču na tok suđenja. Stereotipi su prisutni i kad se radi o romskoj populaciji, posebno kada je u pitanju njihov odnos prema radu i prosjačenju.

Pristup gotovo svim uslugama u zajednici za osobe sa invaliditetom stvara svakodnevni problem. Tako bi i u pristupu uslugama sektora pravosuđa trebalo imati na umu sljedeće elemente:

- fizička pristupačnost (liftovi, rampe, prilagođeni toaleti, širina vrata, širina prostora za okretanje invalidskih kolica itd.);
- pristupačnost informacijama (za slijepce na Brajevom pismu ili u zvučnoj tehnici, za gluhe tumači za znakovni jezik, za osobe sa intelektualnim invaliditetom prilagođen i pojednostavljen tekst);
- mogućnost uvođenja pasa vodiča za slijepce, pomagala za korisnike invalidskih kolica i terapijskih pasa za osobe sa intelektualnim invaliditetom i duševnim bolestima.

Kada je u pitanju socijalna isključenost u BiH, dvije grupe stanovništva koje se smatraju najviše i kontinuirano socijalno isključenim su manjinski narodi, posebno Romi, te osobe s invaliditetom.⁹ Zato ove dvije grupe, uz ravnopravnost spolova, u procesu monitoringa nikada ne bismo smjeli zanemariti.

8 Gender centar FBiH i Gender centar RS, *Gender barometar*, istraživanje, 2005.godine.

9 UNDP *Izveštaj o humanom razvoju – socijalna isključenost*, 2003; i: Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, *Izveštaj o primjeni Strategije socijalnog uključivanja BiH*, 2011.

5. Preliminarne pripreme¹⁰

5.1. Definisanje ciljeva monitoringa

Cilj prvenstveno mora biti realan, tj. treba naći mjeru između idealnog rezultata monitoringa i onoga što se možemo nadati da ćemo ostvariti.

Definisanje ciljeva monitoringa će se spominjati i u svakoj opisanoj metodi u sljedećem dijelu priručnika upravo zato što je ključni korak u planiranju i pripremi procesa monitoringa svake oblasti, pa tako i sektora pravosuđa. Da bi bio dobar, cilj prvenstveno mora biti realan, tj. treba naći mjeru između idealnog rezultata monitoringa i onoga što se možemo nadati da ćemo ostvariti, imajući na umu sva ograničenja koja nas mogu pratiti na tom putu: vrijeme, resursi, volja partnera za saradnju na monitoringu, kao i drugi vanjski faktori na koje nećemo moći unaprijed reagovati, kao što su politički nemiri, ekonomske krize, vremenske nepogode i slično.

Opći ciljevi monitoringa sektora pravosuđa sastoje se od formiranja jednog skupa saznanja, te se mogu svrstati u tri opća cilja. Na primjer, monitoring se realizuje kako bi se:

- prepoznale ili potvrdile oblasti sektora pravosuđa za koje je utvrđeno da bi ih trebalo dublje analizirati, ili koje bi trebalo da budu predmet dodatne reforme;
- utvrdilo treba li ciljeve reforme sektora pravosuđa dodatno prilagoditi određenim promjenama u okolini i kontekstu u kojem se realizuju, ili im treba promijeniti planirani redoslijed realizacije; i
- uspostavila empirijska osnova koja će služiti da se izmjere rezultati i utjecaji realizacije reforme sektora pravosuđa.

Pored ovih općih ciljeva, ciljevi monitoringa sektora pravosuđa će biti direktno vezani za slučajeve koji se prate, na primjer: utvrditi do koje mjere žene u BiH imaju jednak pristup pravosuđu kao i muškarci, ili postoji li razlika u težini kazne kod sličnih predmeta. Ali i kod općih i kod specifičnih ciljeva bitno je da odredite koliko ćete duboko zaći u analizu i istraživanja i da odlučite između dvije stvari: hoćete li pratiti rad kompletnog sektora pravosuđa ili ćete se usredsrijediti na jedan uži i specifičan niz pitanja ili problema.

¹⁰ Prilagođeno iz: Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav. djelo*, str. 6-30.

5.2. Definisane obima monitoringa

Obim monitoringa je ponekad teško utvrditi na početku jer je, u jednu ruku, cilj monitoringa detektirati probleme i analizirati ih, a u drugu ruku, teško je utvrditi koji su to problemi prije nego što ste krenuli u analizu. U svakom slučaju, bitno je imati na umu da će jedan širi obim pratiti niz problema, institucija i partnera, dok će uži obim probleme više analizirati dubinski. Nedostatak šireg obima monitoringa je u tome što možete završiti s prilično općim zaključcima i preporukama, dok specifičan obim monitoringa daje konkretnije rezultate, mada se u tom procesu, pošto je fokus na jednoj oblasti ili institucijama, mogu previdjeti neka druga bitna pitanja.

Odabir obima monitoringa bit će uslovljen i odabirom modela monitoringa, tj. koliko imate vremena i novca za proces monitoringa. Slijedi prilagođen primjer iz priručnika Svjetske banke, u kojem se odabir između općeg i specifičnog modela monitoringa analizira iz perspektive vremenskog okvira, navode se dobre i loše strane, te se nude i praktični savjeti.¹¹

---

11 *Ibid*, str. 8.

Model	Vremenski okvir	Dobre i loše strane	Praktični savjeti
1. Sveobuhvatni model	6-12 mjeseci prikupljanja podataka (dodatno vrijeme treba za pripremu izvještaja)	<p>Veoma bogato istraživanje, mogućnost za dubinska istraživanja.</p> <p>Prilika da se prikupe kvalitetni podaci koji se mogu koristiti i za druge procese i da se ojača istraživački kapacitet organizacije.</p> <p>Informacije mogu biti zastarjele dok se izvještaj objavi.</p> <p>Partneri mogu izgubiti interes da koriste izvještaj i da se zalažu za promjene.</p>	<p>Tim za monitoring organizovati s jasnim planom i ciljevima koji će ga držati fokusiranim na bitne elemente monitoringa.</p> <p>Kako dolazite do nekih podataka, tako treba pisati povremene izvještaje partnerima kako biste održali njihovu pažnju i interesovanje za finalni izvještaj.</p>
2. Ograničeni model	2-4 sedmice (dodatno vrijeme treba za pripremu izvještaja)	<p>Monitoring situacije ili problema može biti zadovoljeno brzim i površnim istraživanjem.</p> <p>Može biti jedina prilika za monitoring.</p> <p>Korisno kao probno monitoring kojim se mogu istražiti izvori podataka i mogući sljedeći koraci za dublju analizu.</p> <p>Rezultati mogu biti površni i nedovoljno bogati da bi se pripremile preporuke.</p>	<p>Jasno staviti do znanja ograničenja koja su postavljena vremenskim i finansijskim okvirom, te naglasiti da je dodatno istraživanje nakon ovog neophodno za dublju analizu.</p> <p>Krenite s veoma detaljnim planom, jer kada imate malo resursa i vremena, svako odstupanje od plana je rizično.</p>

5.3. Odabir metodologije i metoda monitoringa

Izbor metodologije monitoringa zavisi od ciljeva, dužine, obima i dostupnih sredstava. Većina procesa monitoringa uključuje višestruke izvore podataka, jer ni jedan izvor podataka ne može pružiti sve neophodne informacije, pa se kombinacijom više izvora mogu usporediti i provjeriti informacije. Sa druge strane, višestruki izvori podataka usložnjavaju proces monitoringa i mogu zahtijevati posebne procedure za ujednačavanje formata podataka radi međusobnog poređenja. U

provođenju istraživanja (dijela procesa monitoringa koji se bavi prikupljanjem podataka i njihovom analizom) specifičnost pojedinih izvora podataka zauzima posebno mjesto

Kada se pripremamo da radimo neku vrstu istraživanja, postoje dva pitanja na koja moramo odgovoriti:

- Šta je svrha ovog istraživanja? (što će biti povezano sa ciljem ukupnog monitoringa)
- Kako možemo raditi istraživanje?

Na primjer, ako istražujemo strah od kriminala u BiH, prvo pitanje će biti: Šta znači strah od kriminala u BiH?, a drugo: Kako možemo mjeriti strah od kriminala u BiH? Ovo šta pitanje je *teoretsko*, a ovo *kako* pitanje je *metodološko*.

U procesu odgovaranja na ova pitanja trebalo bi imati na umu da je i pitanje: Ko će učestvovati u istraživanju? jednako bitno, a spada u metodološka razmatranja. Kada biramo one koji će učestvovati u istraživanju, bitno je da te osobe:

- imaju isto razumijevanje termina ili fraza koje se koriste u istraživanju;
- imaju iskustva u oblasti koju istražujemo;
- mogu zamisliti neki apstraktni scenarij iz te oblasti;
- mogu svoja iskustva i poznavanje iskazati u jasnim konceptima; te
- mogu razlikovati gradacije, tj. nivoe u mjerenju, kao što je razlika između "prilično nesigurno" i "malo nesigurno."

Odabir metoda, kao instrumenata istraživanja, daje nam odgovor na pitanje *kako*. Odabir metoda za istraživanje zavisit će i od onih koji budu učestvovali u istraživanju, jer nije svako istraživanje prikladno za svaku vrstu ispitanika/ica niti za svaku priliku. Metode uglavnom razlikujemo po tome da li su kvantitativne ili kvalitativne.

- *Kvantitativne metode* bave se statistikom i brojčano se isključivo prikazuju kao određeni odnos, na primjer: svaki drugi sudija, ili 20% svih ispitanika/ica, ili većina ispitanih, te zato moraju imati opravdan broj učesnika ispitanika/ica u istraživanju (takozvani uzorak istraživanja).
- *Kvalitativne metode* su one koje se bave mišljenjima ili stavovima i korisne su da se na naučni način predstavi određena pojava (npr. prisustvo straha), ili promjena (npr. razvoj svijesti o pravima djeteta); ne izražavaju se kvantitativno, tj. procentima, nego opisno. Nije bitno da imate uzorak koji će biti reprezentativan (npr. dovoljan da predstavlja određenu grupu stanovništva ili profesije), ali uzorak mora imati neophodne varijable, tj. razvrstanost učesnika-ispitanika/ica u istraživanju kako biste bili sigurni da ste obuhvatili sva

moguća različita mišljenja (npr. u jednoj grupi sudija, da li ste pitali i sudije koje su imenovani i prije i poslije nekih zakona, da li i žene i muškarce itd.).

- Metode koje predstavlja ovaj priručnik mogu se kombinovati i koristiti u različitim prilikama. Sljedeći tabela koja to pokazuje:

	Vrsta metode	Prisutna u sektoru pravosuđa	Prikladna za koju vrstu učesnika
Analiza dokumentarnih izvora	Osnova istraživanja, teoretska analiza	Konvencionalna	
Analiza pravnih dokumenata	Osnova istraživanja, Kvantitativna	Konvencionalna	
Analiza sudskih predmeta	Kvantitativna	Manje konvencionalna	
Ocjena kvaliteta sudskih odluka	Kvalitativna	Manje konvencionalna	
Anketiranje	Kvantitativna	Manje konvencionalna	Šira javnost, predstavnici institucija
Intervjui	Kvantitativna	Konvencionalna	Predstavnici institucija
Monitoring suđenja	Kvantitativna	Konvencionalna	
Fokus grupe	Kvalitativna	Manje konvencionalna	Specifične grupe stanovništva
Kolektivna razmjena informacija	Kvalitativna	Manje konvencionalna	Predstavnici institucija, NVO partneri

Prijedlog kako kombinovati metode napravljen je tako da prikaže ne samo koje su kombinacije moguće već i koje možda nisu neophodne. Sljedeće potpoglavlje će najbolje pokazati opis metoda, te će se na osnovu toga lakše odabirati pojedinačne.

U biti, sve navedene metode monitoringa su manje-više kompatibilne, s tim što bi se izdvojila metoda **ocjene kvaliteta sudskih odluka**. S obzirom na to da je za ovu metodu potrebno visoko stručno znanje iz sektora pravosuđa, teško da metoda **anketiranja** (općeg mnijenja) ili **fokus grupa** (specifičnih grupa populacije ili profesija) mogu doprinijeti dodatnim kvalitetnim informacijama. Fokus grupa, npr. sudija od kojih se traži da komentarišu rad svojih kolega, ne doima se ni praktičnom ni etičnom.

Preporuka je da se za potrebe monitoringa izdvoje dvije do tri metode, s tim da nikad neće biti praksa da se u jednom istraživanju, pored osnovne analize dokumentarnih izvora i pravnih dokumenata, koristi više od još jedne ili dvije metode.

6. Metode monitoringa¹²

U vezi s metodama monitoringa bitno je napomenuti da ne postoji nijedan izvor iz kojeg bi se ekskluzivno mogle dobiti sve potrebne informacije. Stoga je prilikom monitoringa rada institucija sektora pravosuđa neophodno koristiti različite izvore podataka, kao i različite metode njihovog prikupljanja, kako bi se došlo do tačnih i provjerljivih rezultata. Sve korištene metode i izvori treba da budu navedeni u konačnom izvještaju monitoringa rada pravosudnih institucija (navesti sažet opis korištenih metoda i metodologija, učesnike u intervjuima ili fokus grupama ukoliko nisu anonimni, spisak konsultovane literature, tj. dokumente i tabele i sl.).

U daljem tekstu dat je kratak pregled devet metoda¹³ za monitoring rada sektora pravosuđa. Uz svaku metodu slijedi opis (ŠTA), svrha primjene (ZAŠTO), te način njene primjene (KAKO), dodatni izvori informacija, te primjeri dobrih praksi u kojima su korištene pojedine metode. Također, u ovom dijelu se nalaze i podsjetnici o osnovnim koracima za realizaciju svake od metoda.

Neke od metoda objašnjene su detaljnije i sadrže više opisa, dok je opis drugih metoda nešto uži s obzirom da njihove konkretne manifestacije mogu biti različite zavisno od ciljeva monitoringa.

Sve navedene metode monitoringa su manje-više kompatibilne, s tim što bi se izdvojila metoda ocjene kvaliteta sudskih odluka.

12 Osnovni izvor svih metoda, osim gdje je drugačije navedeno, prilagođen je iz Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav. djelo*, str. 32-52, a predstavlja i vlastito iskustvo autoricâ priručnika.

13 Odabir ovih metoda bio je vođen samo principom identifikacije u postojećoj literaturi na temu praćenja sektora pravosuđa. Ovaj spisak, naravno, nije iscrpan i sigurno postoje metode koje se tek utemeljuju u ovoj praksi. Ove pobrojane su sve na što smo naišle u dostupnoj literaturi te su, bez razlike, pobrojane i opisane na osnovu dostupnih informacija.

6.1. Analiza dokumentarnih izvora¹⁴

Opis metode (ŠTA?)

ŠTA? Analiza dokumentarnih izvora je metoda koja u osnovi proizlazi iz društvenih istraživanja i nauka kao što su sociologija, antropologija ili arhiviranje. Monitoring sektora pravosuđa može se vršiti putem dokumentarnih izvora koji su dostupni i bez direktnog prisustva na sudu, putem uvida u sudsku dokumentaciju ili intervjua s predstavnicima relevantnih pravosudnih organa. Naime, većina pravosudnih institucija ima svoje službene web stranice, a relevantne informacije mogu se naći i na web stranicama univerziteta, nevladinih organizacija i istraživačkih fondacija itd.

Svrha primjene (ZAŠTO?)

ZAŠTO? Ova metoda korisna je za prikupljanje početnih ulaznih informacija na osnovu kojih se mogu odrediti hipoteza i cilj monitoringa, te eventualno druge metode koje će koristiti u daljem radu. Ona može biti i samostalna metoda u slučajevima kada ne postoje dostupna druga, odnosno dodatna sredstva za monitoring.

Način primjene (KAKO?)

KAKO? Za analizu dokumentarnih izvora potrebno je definisati pitanja na koja se želi naći odgovor, a zatim odrediti dokumente koji se žele analizirati (npr. web stranice općinskih sudova ili izvještaji o radu tužilaštava), te postaviti parametre analize određenog dokumentarnog izvora (npr. vremenski period kada su objavljeni ili period za koji su objavljeni, sadržaj i sl.)

Ne postoje instrukcije za analizu dokumentarnih izvora za monitoring sektora pravosuđa, te bi preporučene izvore trebalo uzeti s rezervom.

Dodatni izvori informacija

Dodatni izvori informacija

Pisanje analize dokumentarnih izvora (na engleskom jeziku)
[https://academicskills.anu.edu.au/sites/default/files/handoutpdfs/Writing%20a%20document%20analysis%20\[new\]0.pdf](https://academicskills.anu.edu.au/sites/default/files/handoutpdfs/Writing%20a%20document%20analysis%20[new]0.pdf)

Primjer formulara za analizu dokumentarnih izvora (na engleskom jeziku)
<http://www.archives.gov/education/lessons/worksheets/writtendocumentanalysisworksheet.pdf>

¹⁴ Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav.djelo*, str.34.

Primjer izvještaja pomoću ove metode

Procesuiranje korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini, Eldan Mujanović <http://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/04/Procesuiranje-korupcije-pred-tuzilastvima-i-sudovima-u-BiH-2011.pdf>

Primjeri dobrih praksi u kojima je korištena metoda

Analiza dokumentarnih izvora – podsjetnik

- **Definisati jasan cilj analize dokumentarnih izvora.**

Definisanje ciljeva prethodi svakom monitoringu, te je bitno za analizu svih izvora, pa tako i za analizu dokumentarnih izvora. Ciljevi će nam pomoći da izvršimo selekciju dokumentarnih izvora i odredimo način analize. (npr. usporedba broja prijava nasilja u porodici u različitim vremenskim periodima ili geografskim lokacijama).

- **Odrediti koji će dokumentarni izvori biti analizirani.**

Veoma je bitno odrediti koji će dokumenti biti analizirani, te provjeriti njihovu:

- a. autentičnost (dokument je originalan i ima pouzdan izvor);
- b. vjerodostojnost (u kojoj mjeri je posmatrač iskren u izboru jedne tačke gledišta, a kad su u pitanju konsultantski izvještaji potrebno je utvrditi odnos između autora teksta i naručioca teksta);
- c. reprezentativnost (da li je dokument tipičan za tu vrstu dokumenta, a ako nije, da li je obim netipičnosti objašnjiv); reprezentativnost može zavisi i od vrste dokumenata koji se analiziraju, npr. statistički izvještaji svoju reprezentativnost definišu jasno, što ne mora biti slučaj sa npr. govorom predsjednika suda;
- d. značenje (da li je dokumentarni izvor jasan i razumljiv, odnosno da li sadrži doslovno značenje – statistički podaci, ili ima značenje za koje je potrebna dodatna analiza – intervju sa sudijom).

Podsjetnik o osnovnim koracima za realizaciju metode

6.2. Analiza pravnih dokumenata¹⁵

ŠTA? Analiza pravnih dokumenata podrazumijeva analizu ustava, zakona, podzakonskih akata, te drugih pravnih akata. Pravni dokumenti predstavljaju vrstu dokumentarnih izvora.

ZAŠTO? Pravni dokumenti uglavnom su javno dostupni. Iako predstavljaju vrstu dokumentarnih izvora, pravne dokumente treba analizirati posebno zbog njihove posebne naravi i složenosti.

KAKO? Sa relevantnim pravnim dokumentima potrebno je da se upoznate na početku svakog procesa monitoringa sektora pravosuđa. Kako bi se proveo efektivan monitoring sektora pravosuđa, neophodno je poznavati pravni okvir. Nepostojanje adekvatnog pravnog okvira ponekad će odrediti je li uopće potrebno primjenjivati druge metode i analizirati relevantnu praksu. S druge strane, samo poznavanje pravnog okvira neće uvijek biti dovoljno za potpunu sliku stanja na terenu, odnosno za analizu njegove stvarne primjene.

Dodatni izvori informacija

Instrument za analizu pravnih dokumenata (na engleskom)
<http://www.cassbeth.com/lda/index.html>

Analiza pravnih dokumenata, Daniel P. Dabney (na engleskom)
<http://www.yale.edu/lawweb/lawcrs/arc9798/lasdad1.htm>

Primjer izvještaja pomoću ove metode

Analiza pravnih propisa koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, ODIHR i Vijeće Evrope
<http://www.oscebih.org/documents/oscebihdoc2011061709155196bos.pdf>

¹⁵ *Ibid.*, str.35.

Analiza pravnih dokumenata – podsjetnik

- **Definisati jasan cilj analize pravnih dokumenata.**

Definisanje ciljeva prethodi svakom monitoringu; ono je bitno za analizu svih izvora, pa tako i za analizu pravnih dokumenata. Moguće je da smo cilj već definisali analizirajući dokumentarne izvore, ali u ovom slučaju ciljevi nam pomažu da znamo do kojih pravnih dokumenata bi trebalo doći i na koji način ih želimo analizirati (npr. poređenje sa sličnim zakonima u drugim zemljama, provjera da li su harmonizirani sa međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava itd.).

- **Odrediti koji će pravni dokumenti biti analizirani.**

Veoma je bitno odrediti koji će pravni dokumenti biti analizirani, posebno kada je u pitanju podjela nadležnosti različitih nivoa vlasti u BiH (npr. da li će se, pored zakona entiteta i Brčko Distrikta BiH, analizirati i zakoni kantona u domenu pružanja socijalne zaštite? Ili npr. ako se radi poređenje s drugim zemljama, koje zemlje odabrati i na osnovu kojih kriterija?)

- **Odrediti osobe koje će analizirati pravne dokumente.**

U pravilu, ako monitoring vrši tim, bitno je da svaka osoba u timu bude upoznata s osnovnim pravnim dokumentima relevantnim za konkretni monitoring. Početnu identifikaciju relevantnih pravnih dokumenata mogu vršiti asistenti u timu, dok finalnu selekciju najrelevantnijih dokumenata treba vršiti vodeći pravnik/ica u timu. Detaljnu analizu pravnih dokumenata trebalo bi da rade pravni stručnjaci/kinje.

- **Odrediti instrumente analize.**

Sve češće imamo pristup kompjuterskim programima za analizu pravnih dokumenata, koji mogu biti besplatni¹⁶ ili komercijalni.¹⁷ Ako je monitoring dugoročna misija vaše organizacije, dobro bi bilo investirati u takav jedan program, koji uveliko štedi vrijeme, a može se koristiti i za analizu dokumentarnih izvora. Npr. Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH razvilo je poseban elektronski program evidencije i monitoringa sudskih predmeta nazvan CMS.

16 Ovi programi namijenjeni su pravnim stručnjacima/stručnjakinjama. Besplatni programi su uglavnom na stranim jezicima; međutim, kako je velika većina bh. zakonskih i podzakonskih akata, te ustava, dostupna na engleskom jeziku, programi se mogu koristiti uz te prevode. <http://download.cnet.com/Legal-Documents-Analysis/3000-20734-10784069.html>

17 Komercijalni programi su *Blackstone Discovery* <http://blackstonediscovery.com/online-document.asp>, *Clearwell Systems* <http://www.clearwellsystems.com/index.php>, *Searchlight eCASE* <http://www.triumphcasemanagement.net/products-ecase.html#features-ecase>

6.3. Analiza sudskih predmeta¹⁸

ŠTA? Analiza sudskih predmeta je metoda kojom se sudski predmeti analiziraju iz specifične perspektive i služi za analizu sudskih predmeta od njihovog iniciranja pa sve do konačne odluke (npr. od podnošenja prijave policiji, preko tužilaštva i odbrane, pa do pravomoćne sudske odluke). Na primjer, kako bi se uvidjela efikasnost u rješavanju sudskih predmeta u oblasti privrednog prava, u toku jedne godine analiziraju se svi sudski predmeti iz perspektive ulaznih podataka (koja je priroda tužbi, identitet stranaka, o kojim se novčanim iznosima ili vrijednostima radi), te rezultata (kašnjenja, završna presuda i odluke).¹⁹ Razlika između ove metode i metode *ocjenjivanja sudskih odluka* leži u tome da se u ovoj metodi analiziraju kompletni predmeti, gdje mahom dobijamo statističke podatke kao rezultate, dok se u *ocjenjivanju sudskih odluka* prati samo krajnja odluka sudija, i to iz perspektive kvaliteta odluke a ne statističkih podataka.

ZAŠTO? Ova metoda može biti korisna radi uvida u analizu informacija koje nisu bile u prvom planu u toku sudskog postupka, ili u slučajevima kada sud pravi presedan u sudskoj praksi, što kasnije može biti korišteno kao primjer dobre ili loše prakse.

KAKO? Metoda analize sudskih predmeta korisna je i moguća u sudovima koji imaju dobro ustrojenu unutrašnju organizaciju. Pri odabiru ove metode treba imati u vidu i moguće prepreke kao što su nemogućnost pristupa predmetima (u nekim slučajevima samo stranke i sudije imaju pravo pristupa, npr. sporovi iz porodičnih odnosa), nemogućnost lociranja spisa (nesređen sistem arhiviranja), nemogućnost odabira slučajnog uzorka (nemogućnost pristupa sudskim zapisnicima). Iako je ova metoda izrazito korisna, njena primjena ograničena je na relativno mali uzorak, a pritom može biti skupa i dugotrajna.

Primjer izvještaja pomoću ove metode

Medijski sporovi u BiH: Deset godina sudske prakse u sporovima za zaštitu od klevete, Amela Kadrić <http://www.fcjp.ba/templates/jaavianiid/images/green/AmelaKadric3.pdf>

¹⁸ Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav.djelo*, str. 47.

¹⁹ Primjer iz 2003a, *An Analysis of Court Users and Uses in Two Latin American Countries*. Report No. 26966, str. 11.

Analiza sudskih predmeta – podsjetnik

- **Definisati jasan cilj analize sudskih predmeta.**

Definisanje ciljeva bitno je i za ovu metodu. Cilj bi trebalo da bude jasan i da nam pomogne u odabiru sudskih predmeta koji će biti predmet analize. Sudski predmeti koji se analiziraju u procesu monitoringa treba da ukažu na neke nedostatke i propuste ili pak na dobre prakse u sudstvu.

- **Odrediti koji će predmeti biti analizirani.**

U zavisnosti od cilja monitoringa odredit ćemo da li se analizira jedan sudski predmet ili niz sličnih predmeta. Sličnost predmeta može se utvrditi kroz različite kriterije kao što su geografsko područje, nivo ili vrsta sudova itd. Pri odabiru predmeta trebalo bi voditi računa da li su predmeti dostupni.

- **Odrediti osobe koje će analizirati sudske predmete.**

U pravilu, pravnici/ce jedini su kvalifikovani za analizu sudskih predmeta.

- **Odrediti instrumente analize.**

Osnovni parametri u analizi sudskih predmeta su: oznaka predmeta, kada i gdje se postupak vodio, pravna pitanja i pravne kvalifikacije, činjenični opis predmeta, odluke (u slučaju da je bilo više odluka obraditi svaku posebno), ime(na) sudija, te vaše opservacije i nalazi. Kao i u slučaju analize pravnih dokumenata, sve su dostupniji kompjuterski programi koji mogu pomoći u analizi sudskih predmeta, mada se o njihovoj efikasnosti vode polemike.²⁰

²⁰ Na primjer, pogledati članak Rite Shackel <http://ljj.law.qut.edu.au/editions/v12n1/pdf/Fin2Beyond%20the%20white%20board120410.pdf>

6.4. Ocjena kvaliteta sudskih odluka²¹

ŠTA? Tačnost i konzistentnost pravne analize i utvrđenih činjenica, te obrazloženja odluka suda elementi su koji mogu biti predmet ocjene kvaliteta sudske odluke. Ova metoda se može primijeniti i na odluke/dokumente drugih pravosudnih institucija (npr. policije, odbrane i tužiteljstva itd.).

ZAŠTO? Ocjena kvaliteta sudskih odluka jedan je od novijih metoda monitoringa, za koji ne postoji dovoljno izgrađenih uputa. Ipak, primjena ove metode može dati korisne podatke o korelaciji efikasnosti i kvaliteta sudskog postupka, o eventualnim propustima suda i stranaka u postupku, te o profesionalizmu i nezavisnosti suda.

KAKO? U nekim zemljama poznata je praksa angažmana sudija koji, nezavisno od postupajućih sudija, paralelno prate predmet i daju vlastitu, nezavisnu ocjenu o sudskoj odluci. U primjeni ove metode, kao i metode analize sudskih predmeta, treba voditi računa o odabiru reprezentativnih odluka. U skladu s postavljenim ciljem potrebno je napraviti odabir odluka na osnovu kojih je moguće izvršiti i kvalitativnu i kvantitativnu analizu argumenata. Dalje, ako su informacije o svim strankama u postupku dostupne, ova metoda može se koristiti i za istraživanje navodnih pristrasnosti pod utjecajem politike.²²

Dodatni izvori informacija

Procjena sudija, Harris Hartz (na engleskom)
<http://legalworkshop.org/2010/03/11/evaluating-judges>

Konferencija Vijeća Evrope, Procjena kvaliteta sudskih odluka (na engleskom)
<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccje/sessions/Tartu/defaulten.asp>
<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccje/sessions/Tartu/SpeechKullen.pdf>
<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccje/sessions/Tartu/SpeechMallmannen.pdf>

Ocjena kvaliteta pravosuđa u Evropi i Francuskoj, Jean-Paul Jean i Hélène Pauliat (na engleskom)
<http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/viewFile/25/25>

²¹ Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav. djelo*, str. 50.

²² Kao u primjeru World Bank. 2002a, *The Juicio Ejecutivo Mercantil in the Federal District Courts of Mexico: A Study of the Uses and Users of Justice and Their Implications for Judicial Reform*, Report No. 22635-ME.

6.5. Anketiranje²³

ŠTA? Anketiranje je skup postupaka pomoću kojih se prikupljaju i analiziraju izjave ispitanika kako bi se saznali podaci o njihovom ponašanju ili o njihovim stavovima, mišljenjima, preferencijama, interesima i slično, a u svrhu izrade statističkih podataka, ispitivanja javnog mnijenja, tržišta, ili za potrebe određenih istraživanja.

ZAŠTO? Ankete pružaju značajan izvor informacija. Korisne su za prikupljanje informacija od osoblja i korisnika o njihovim iskustvima i percepciji, a koje bi im možda bilo nezgodno javno izreći.²⁴ Budući da se anketiranjem obuhvata veliki broj ispitanika/ica, ankete imaju i dodatnu težinu u odnosu na intervju.

KAKO? Anketiranje ima strukturisani format koji ne nudi bogatstvo detalja. Međutim, za razliku od intervjua, rezultati istraživanja mogu biti lakše povezani a zatim kvantitativno vrednovani, što omogućuje usporedbe kroz vrijeme (longitudinalne studije), ali i usporedbe unutar i između nacionalnih sustava (poprečne studije).

Karakteristike anketiranja su:

- veliki broj ispitanika/ica izabranih na bazi vjerovatnoće (slučajni uzorak) kako bi predstavljali populaciju;
- sistemska procedura intervjuisanja i realizacije upitnika kako bi se postavila unaprijed definisana pitanja i zabilježili odgovori;
- numerički kodirana i analizirana pitanja;
- dva osnovna načina anketiranja:
  - verbalna anketa
  - pisana anketa.

23 Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni. *nav.djelo*, str. 40; više informacija o anketiranju u Dodacima o metodama monitoringa.

24 Ne mislimo na prikupljanje povjerljivih informacija od osoblja iz institucija sektora pravosuđa, što bi bilo protivzakonito, već više njihovog mišljenja o sektoru pravosuđa; u slučaju da je to mišljenje negativno, lakše je mišljenje izraziti kroz anonimnu anketu.

Dodatni izvori informacija

Priručnik za anketiranje građana, Victor Wekselberg
http://www.hukon.hr/pub/Citizens_Survey_Manual_final_VW_2003_hr.pdf

Anketiranje, Matematički fakultet Univerziteta u Beogradu
<http://poincare.matf.bg.ac.rs/~kristina//anketa.pdf>

Anketiranje - podsjetnik

- **Definisati jasan cilj.**

Anketa će uveliko zavisiti od zadatog cilja monitoringa. Uvijek ju je dobro raditi u timu, te pribaviti mišljenje psihologa, sociologa i antropologa.

- **Odrediti koja će se vrsta ankete raditi.**

Definisanje jasnog cilja ankete daje nam mogućnost da izaberemo između dva osnovna istraživačka dizajna, u zavisnosti od toga da li se pitanja postavljaju u jednoj vremenskoj tački ili u više (intersektorska i longitudinalna istraživanja).

Intersektorska istraživanja su takva da se anketiranje vrši samo jednom, u jednoj vremenskoj tački ili u kratkom vremenskom periodu, anektiraju se reprezentativne grupe ispitanika/ica iz različitih konteksta (npr. sudije, tužitelji, odbrana) i zatim izvlače zaključci o djelovanju tog konteksta na njihove odgovore (da li kontekst utiče na ponašanje, stavove, karakteristike ispitanika/ica). Na primjer, može se vršiti anketa o utjecaju visine plate na zadovoljstvo poslom ili na stepen posvećenosti zaposlenih u sektoru pravosuđa.

U longitudinalnim istraživanjima anketiranje se vrši više puta u različitim vremenskim tačkama ili periodima, a koristi se isti instrument (upitnik) i isti ili različiti ispitanici/ice. Ova istraživanja pogodna su za istraživanje promjena, trendova ili razvoja neke pojave, za razliku od intersektorskih istraživanja gdje je istraživanje promjena ograničeno memorijom ispitanika/ica.

- **Odrediti uzorak ankete.**

Veliki, slučajni uzorak obezbjeđuje reprezentativnost ankete pomoću metode *definisanja uzorka* (npr. na kojim sve lokacijama će se prikupljati podaci, koji broj muškaraca i žena će biti obuhvaćen, da li neke specifične profesije, da li specifične grupe građana i građanki iz perspektive sektora pravosuđa – sudije, tužitelji, odbrana, itd.), dok mali, planski odabran uzorak ima relativno mali broj ispitanika/ica i koristi se samo kada je budžet ograničen, odnosno kada je problem specifičan pa su ispitanici unaprijed definisani nekim kriterijima (npr. ako se istražuje mišljenje o stanju sektora pravosuđa tužitelja iz jednog okružnog ili općinskog suda, ili korisnika sektora pravosuđa predstavnika manjinskih grupa u jednom mjestu, itd.).

- **Pripremiti upitnik**

Istraživački dizajn za ankete bazira se na postavljanju pitanja i identifikovanju odnosa između odgovora. Istraživački dizajn predstavlja ukupan plan istraživanja i odgovara na pitanja ko, šta, kada, kako, čime se istražuje. U pripremi upitnika potrebno je odrediti da li će imati zatvorena pitanja (da ili ne, odnosno spisak mogućih odgovora) ili otvorena pitanja (gdje svaka anketirana osoba daje svoj odgovor na postavljeno pitanje).

- **Odrediti osobe za anketiranje**

Ako se radi anketiranje lično, poželjne osobine anketara su sposobnost izražavanja i artikulacije misli, prijatna ličnost, sposobnost stvaranja povjerenja, bez predrasuda, urednost, sposobnost slušanja, čitljiv rukopis. Često se za ovaj posao angažuju studenti kojima to služi kao svojevrsna praksa. Anketari se moraju obučiti kako bi se upoznali s ciljem i značajem istraživanja, uzorkom, s organizatorom istraživanja, te kako bi stekli vještine intervjuisanja (postavljanje pitanja, slušanje, bilješke, stimulisanje, stvaranje povjerenja) i upoznali se sa sadržajem upitnika.

- **Realizacija anketiranja**

Osobe koje ispitujemo popunjavaju unaprijed pripremljen upitnik, koji se može dostaviti običnom poštom ili preko Interneta (najveća anonimnost, najmanja percipirana značajnost, niska stopa odgovora), rukovodiocima (niska anonimnost, visoka percipirana značajnost, visoka stopa odgovora), lično (srednja anonimnost, najveća percipirana značajnost, srednja stopa odgovora), kombinovano. Upitnik se može popunjavati: neorganizovano (pojedinačno, kada i gdje ispitaniku odgovara, u određenom roku), organizovano (pojedinačno, ili npr. na radnom mjestu) ili kombinovano.

6.6. Intervjui²⁵

ŠTA? S obzirom da se monitoring ne može osloniti samo na pisane tragove, dokumente, statističke podatke i web stranice, članovi monitoring tima trebalo bi da se angažuju i razgovaraju direktno s ključnim akterima monitoringa.

ZAŠTO? Informacija koja se dobija direktno putem intervjua posebno je bitna kada se radi o utvrđivanju stvarne prakse u odnosu na ono što pravila nalažu. Lični angažman može isto tako popuniti nedostatke u informacijama, posebno kada su u pitanju prakse koje nisu definisane formalnim pravilima, a može pomoći da se definišu problemi na koje nailaze korisnici sistema pravosuđa.

KAKO? Intervjui se rade lično sa ispitanicima na osnovu unaprijed pripremljenih pitanja i dogovorenih sastanaka za intervju. Rezultati intervjua se analiziraju i koriste za izvještavanje.

Dodatni izvori informacija

Intervju kao metoda kvalitativnog istraživanja (na engleskom)
<http://www.public.asu.edu/~kroel/www500/Interview%20Fri.pdf>

Intervjui - podsjetnik

- **Definisati jasan cilj.**

Kao i za ankete, istraživački dizajn za intervju bazira se na postavljanju pitanja i identifikovanju relacija između odgovora i traži odgovore na specifična pitanja. Definisane jasne ciljeve pomaže pri odabiru ispitanika/ica, vrste intervjua i vremenskog okvira monitoringa.

- **Odrediti uzorak ispitanika/ica za intervju.**

Cilj će pomoći pri definisanju grupe ispitanika/ica. Osobe koje prave intervju odredit će vrijeme za intervju, te shodno tome i broj ispitanika/ica. Broj intervjua se kreće od 5 do 40. U zavisnosti od cilja intervjua odredit će se profil osoba s kojima se intervju prave (npr. advokat, ustavni sudija, korisnici sistema).

²⁵ Reiling, Dory, Linn Hambergren, and Adrian di Giovanni, *nav. djelo*, str. 35, a više informacija i instrukcija o intervjuima u opisu anketiranja u Dodatku o metodama monitoringa.

Trebalo bi imati na umu da, pored vremena koje je neophodno za pripremu upitnika i zakazivanje sastanaka za intervju (što uvijek traje duže nego što ste planirali), jedan intervju (dolazak, intervju, odlazak, bilješke) uzima od 5 do 6 radnih sati. Naravno, to će uvijek zavisiti i od udaljenosti ispitanika/ica i dužine intervjuja.

- **Priprema upitnika**

Upitnik uveliko zavisi od zadatog cilja monitoringa i dobro ga je raditi u timu, te tražiti mišljenje psihologa, sociologa i antropologa. Potrebno je odrediti koliko će imati zatvorenih pitanja (da ili ne, ili spisak mogućih odgovora), a koliko otvorenih pitanja (gdje svaki ispitanik daje odgovor na pitanje).

Određivanje osoba za intervju

Pošto se intervju radi lično, poželjne osobine su sposobnost izražavanja i artikulacije misli, prijatna ličnost, sposobnost stvaranja povjerenja, bez predrasuda, urednost, sposobnost slušanja, čitljiv rukopis. Najčešće intervju obavljaju osobe iz vašeg tima za monitoring, s tim da je potrebno usaglasiti način predstavljanja, bilježenja itd.

- **Realizacija intervjuja**

Osoba koja radi intervju mora osigurati da je ispitanik/ica prihvati, da bude pristojna i taktična. Ni po koju cijenu ne smije pokazati odobravanje ili neodobravanje za ono što je ispitanik/ica rekao/la, a posebno ne smije o tome diskutovati s njim/njom. Isto tako osobe koje intervjuju trebalo bi da izgledaju "poslovno", prilagođeno kontekstu intervjuja i ispitaniku. Podaci do kojih se došlo intervjuom su povjerljivi. Ispitanik o tome mora biti informisan.

Bilješke su ključne, ali pošto je i povjerenje bitno, teško je praviti detaljne bilješke i održavati kontakt očima s ispitanikom, te pratiti sve što ispitanik govori. Upotreba diktafona je preporučljiva, uz neophodnu prethodnu saglasnost ispitanika/ica, a može se kombinovati i sa pisanjem kratkih bilješki.

Tok intervjuja bi trebalo da prati sljedeće korake:

- otvaranje intervjuja
- upoznavanje
- stvaranje prijatne atmosfere i relaksiranje ispitanika/ica
- upoznavanje s ciljevima i sadržajem intervjuja
- informisanje o povjerljivosti podataka
- razgovor sa ili bez bilješki i/ili snimanje
- zatvaranje intervjuja
- zahvala.

6.7. Monitoring suđenja²⁶

ŠTA? Udruženja građana i drugi akteri civilnog društva, akademske institucije i drugi partneri sve su više uključeni u *monitoring suđenja*. Monitoring suđenja ima za cilj da izmjeri do koje mjere je sudstvo nezavisno i nepristrasno, te koliko se pridržava standarda prava na pravično suđenje. Na primjer, oni koji prate suđenje mogu ocijeniti da li je određeni sudija pod nekim vanjskim utjecajima, ili je priklonjen jednoj od strana i sl.

ZAŠTO? Kroz monitoring suđenja može se, na primjer, otkriti da li se sudski postupak vodi na odgovarajući i zakonit način, u skladu s međunarodnim standardima. Na primjer, tužiteljstvo ne otkriva dokaze koji bi mogli kompromitovati neke osobe tokom postupka, iako bi ti dokazi mogli ići u korist optuženog. Također, monitoring suđenja može poslužiti za utvrđivanje eventualnih obrazaca ponašanja kojima se krše ljudska prava pojedinaca u toku postupka. Npr. osobe koje vrše monitoring mogu pratiti postupke duže vrijeme kako bi prepoznali uzroke kršenja ljudskih prava pojedinaca tokom postupka te dali preporuke za unapređenje rada sudova.

KAKO? Za efikasan monitoring suđenja potrebno je angažovati osobe koje su obučene za taj rad, najčešće pravnike/ice, te razviti metode monitoringa, definisati jasne upute ponašanja za vrijeme monitoringa i pribaviti odobrenje nadležnih institucija. (Detaljniji opis metoda u nastavku)

Dodatni izvori informacija

Priručnik za monitoring suđenja, OSCE (na engleskom)

<http://www.osce.org/odihr/31636?download=true>

Pravo na pravično suđenje, zakonodavni okvir, OSCE (na engleskom)

<http://www.osce.org/odihr/40046>

Pravo na pravično suđenje, dr. Alan Uzelac

<http://echr.pravo.unizg.hr/materijali/UzelacHrvatsko%20pravo%20i%20cl%206%20ECHR.pdf>

Pravo na pravično suđenje, Nula Mol i Katarina Harbi

<http://www.scribd.com/doc/8580826/166-Pravo-Na-Pravicno-Sudjenje>

²⁶ *ibid*, str. 39.

Primjer izvještaja pomoću ove metode

Monitoring suđenja za ratne zločine. Izvještaj za 2011.godinu. Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću, Građanski odbor za ljudska prava <http://www.documenta.hr/documenta/attachments/552godisnjeizvjesceza2011hrvatsko.pdf>

Monitoring suđenja – podsjetnik²⁷

- **Definisati jasan cilj monitoringa suđenja.**

Definisanje cilja prilikom odabira metode monitoringa suđenja pomoći će nam da identifikujemo slučajeve za monitoring. Od definisanja cilja zavisi da li će monitoring suđenja obuhvatiti neki pojedinačan slučaj ili grupu istovrsnih slučajeva. Monitoring suđenja može se odnositi i na sistemsko monitoring cjelokupnog rada suda/ova. Od definisanja cilja i izbora slučaja/eva zavisit će i dužina trajanja projekta. Jasno definisani ciljevi će olakšati i odnos sa sudovima jer će svrha monitoringa biti jasno predstavljena. Primjeri ciljeva mogu biti, na primjer, monitoring da li optuženi djelotvorno ostvaruje pravo na pravično suđenje, ili to može biti podizanje svijesti u medijima i javnosti o primjeni međunarodnih standarda.

- **Odrediti koja će se suđenja pratiti.**

Vrsta i tip suđenja koja će se pratiti zavise od niza faktora, uključujući ciljeve i kapacitete organizacije, stanje ljudskih prava i sigurnosti, te cijeli niz drugih elemenata. Najčešće, organizacije koje vrše monitoring jednog ili dva suđenja izabrat će suđenja na osnovu njihovog političkog ili historijskog značaja, očekivanih nepravilnosti u toku postupka ili zbog težine optužbe. Bitno je odrediti obim projekta u smislu vrste i broja suđenja koja će se pratiti. Na primjer, vaša organizacija može željeti da prati sva suđenja koja se tiču tužbi protiv novinara, ili ona koja su u vezi sa primjenom Zakona o ravnopravnosti spolova BiH.

- **Odabrati osobe koje će pratiti suđenja.**

Koliko god je bitno sudsko iskustvo monitora, važno je osigurati da osoba koja će pratiti suđenje već nije na neki drugi način povezana s istim sudom, tj. da nije ranije bila u kontaktu s advokatima ili službenicima tog suda. Neki monitorinzi sektora pravosuđa, kada je Bosna i Hercegovina u pitanju, mogu se baviti osjetljivim temama, npr. nezavisnošću sudstva kada je u pitanju zaštita vitalnih interesa manjina ili nekih od konstitutivnih naroda BiH. U tom slučaju organizacije se mogu odlučiti da angažuju osobe kojih se data tema monitoringa

²⁷ Navedeni OSCE Priručnik za praćenje suđenja pruža iscrpne preporuke za svaki od nabrojanih koraka.

ne tiče direktno, npr. strance, kako bi se obezbijedila dodatna objektivnost ovom subjektivnom metodu monitoringa.

Ako osobe koje prate suđenja nisu pravnici, dobro je da u projektu ima barem jedna osoba koja je pravnik. U tom slučaju osoba ili osobe koje prate suđenja zapisuju što više informacija u vezi sa svim postupcima, ostavljajući prostora da pravnik izvuče relevantne informacije i iskoristi ih u izvještajima. Bilo bi poželjno da osobe koje prate suđenja imaju prethodno iskustvo u monitoringu, timskom radu, i da budu lako dostupne. Prednost diplomiranih pravnika kao monitora suđenja leži u tome što će ih sud ozbiljnije prihvatiti.

- **Pripremiti osobe koje će pratiti suđenja.**

Komplet informacija trebalo bi da bude dostupan osobama koje će vršiti monitoring prije monitoringa suđenja, a to su:

- metode koje će se koristiti (zavise od toga šta je cilj monitoringa);
- detalji suđenja, uključujući prirodu tužbe, te relevantni izvještaji iz medija;
- informacije o tome koje korake valja poduzeti u slučaju da neko pokuša spriječiti pristup suđenju,
- koja pitanja očekujemo da se mogu pojaviti za vrijeme suđenja, i
- principi i pravila u vezi s tim da li se, na koji način i koje informacije o suđenju mogu podijeliti s javnošću prije, za vrijeme ili poslije monitoringa.
- Informisati vlasti o procesu monitoringa suđenja.

Kako su suđenja najčešće javna, ne bi trebalo tražiti nikakvu dozvolu za prisustvo već obavijestiti relevantne institucije vlasti o tome da se poduzimaju aktivnosti monitoringa suđenja. Međutim, kako bi se preduprijedili eventualni problemi, trebalo bi da organizacije obavijeste npr. predsjednika suda, glavnog tužitelja i dr. U procesu pripreme za monitoring dobro je pripremiti sažetak projekta monitoringa u kojem će se definisati ciljevi, procjena trajanja monitoringa suđenja, specifični slučajevi ili broj slučajeva koji će se pratiti, pitanja na koja je istraživanje usmjereno te imena osoba koje će pratiti suđenja.

- **Definisati pravila ponašanja za vrijeme monitoringa suđenja.**

Najvažniji princip je da osobe koje prate suđenja ni na koji način ne intervenišu u toku suđenja. Ovo je bitno jer time organizacija koja prati suđenje izražava poštovanje prema sudovima, ne utiče na njihovu nezavisnost i ne remeti tok postupka. Osoba koja prati suđenja trebalo bi da sjedi na nekom mjestu koje je neutralno u odnosu i na jednu i na drugu stranu, a kada to nije moguće, čak može zatražiti da joj se dodijeli neutralno mjesto u sudu. Preporučuje se da osobe koje prate suđenja izbjegavaju kontakte sa akterima u konkretnom postupku unutar sudnice.

Organizacije koje prate suđenja moraju zaštititi princip povjerljivosti podataka kada to od njih zatraži sud, npr. kako bi zaštitili žrtve, maloljetnike ili optužene. Sudije će uvijek napomenuti kada je neka informacija zaštićena, ali se može desiti da osobe koje prate suđenje dođu kasnije na suđenje ili materijale sa suđenja dobiju od nekog drugog, te je u tom slučaju bitno dobro propitati je li informacija povjerljiva prije nego se upotrijebi u izvještavanju javnosti o procesu monitoringa.

6.8. Fokus grupe²⁸

ŠTA? Fokus grupa kao jedna od kvalitativnih metoda prikupljanja podataka ponekad se smatra korisnijim načinom dolaska do informacija od ankete ili intervjua. Glavna razlika leži u grupnoj dinamici koja omogućava učesnicima/cama da se užive u diskusiju. Fokus grupe se koriste kao metoda u raznim prilikama, od socioloških istraživanja do testiranja proizvoda u privredi.

ZAŠTO? Fokus grupe nam omogućavaju da dobijemo i dodatna stručna mišljenja, koja nam pojedinačni intervjui s istim osobama ne bi pružili, posebno kada su u pitanju osjetljive teme propusta ili kritika institucija pravosudnog sistema.

KAKO?²⁹ Fokus grupe se organizuju kao diskusije koje se moderiraju i snimaju, a rezultati diskusije se analiziraju.

²⁸ Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav. djela*, str. 52.

²⁹ Prezentacija Visoke poslovne škole iz Zagreba.

Uzorak mora biti pažljivo planiran!

1. Veličina grupe	Premale grupe	lako padaju pod uticaj
		opasnost od nedovoljno informacija
	Prevelike grupe	opasnost od "internih diskusija"
		ispitanici predugo čekaju "na red"
2. Sastav grupe	Dovoljno homogena grupa, u kojoj je zastupljeno što više različitih mišljenja	
	Osigurati da se ispitanici međusobno ne poznaju	
	Odabrati ispitanike čija su mišljenja važna za ciljeve istraživanja	
3. Broj grupa	Ovisi o tome od koliko različitih skupina ljudi želimo saznati mišljenja (min. 2 grupe)	

Objasniti pravila grupne diskusije

1. Nema tačnih i netočnih odgovora, ispitanici mogu reći sve što im padne na pamet o temi rasprave

2. Ne upadati u riječ

3. Sudjelovanje u raspravi je dobrovoljno

Zajamčiti sudionicima povjerljivost svega što je rečeno, tj. stvoriti uvjete u kojima će se ispitanici osjećati sigurno i slobodno raspravljati

Objasniti zašto se rasprava snima

Opustiti grupu (predstavljanje, ev. neka igra na početku)

Korištenjem različitih tehnika postići zadane ciljeve

Dodatni izvori informacija

Metodologija fokus grupnog istraživanja, Slađana Đurić

<http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-0318/2005/0038-03180501001D.pdf>

Fokus grupe – podsjetnik

- **Definisati jasan cilj fokus grupa.**

Definisanje ciljeva će nam pomoći u određivanju toga šta želimo dobiti od fokus grupe i koja pitanja će biti postavljena učesnicima fokus grupe. Ono nam pomaže i u određivanju ciljnih grupa, broja neophodnih grupa i ukupnog trajanja procesa. Primjeri ciljeva mogu biti, na primjer, utvrđivanje pristupačnosti usluga sektora pravosuđa određenoj grupi stanovništva ili percepcija ostvarivanja prava na pravično suđenje optuženih.

- **Odrediti ciljnu grupu i broj fokus grupa.**

Već sam cilj monitoringa će utvrditi o kojoj se grupi stanovništva radi. Sljedeći korak je grupu pobliže definisati, npr. nezaposlene žene, tužitelji itd. Bitno je imati na umu da nijedna grupa nije homogena, tj. da se ne sastoji od apsolutno jednakih pojedinaca/ki. Grupa nezaposlenih žena ne znači da se sastoji od žena koje su u toj grupi identične, već je činjenica da su nezaposlene i ženskog spola njihova zajednička karakteristika. Stoga je bitno odrediti da li bi odgovori grupe nezaposlenih žena mogli biti drugačiji npr. kod žena koje imaju ili nemaju porodicu, kod onih koje su druge etničke pripadnosti ili starosne dobi. U zavisnosti od sredstava i vremena koji su vam na raspolaganju, uvijek bi bilo dobro imati najmanje dvije (manje od toga je naučno neutemeljeno) a najviše 12 fokus grupa (analiza više od 12 grupa postaje suviše kompleksna).

- **Odabir osobe/osoba koje će voditi fokus grupe.**

Uobičajeno je da fokus grupe vode psiholozi, sociolozi, antropolozi ili facilitatori/moderatori koji su uspješno prošli obuku za fokus grupe. Proces diskusije vodi jedna osoba, a druga pravi kratke bilješke, koje se provjeravaju na osnovu snimka sa diktafona. U Dodacima se nalazi detaljan opis rada u fokus grupama, koji svakom iskusnijem moderatoru/ici može služiti kao podloga za pripremu fokus grupe.

- **Vaša priprema za fokus grupe.**

Bitno je odabrati prostor koji će biti neutralan, prozračan, ondje gdje ste sigurni da vas niko u toku fokus grupe neće ometati. Praksa je fokus grupama obezbijediti lagano osvježanje (voda, sokovi, kafa, keks), te simboličnu naknadu za učešće (koja nije obavezna, a u BiH se kreće od 20 do 40 KM, što često bude zamijenjeno prigodnim poklonom – knjigom, notesima, kvalitetnijim olovkama). Učesnicima/cama je obavezno pokriti troškove putovanja. Vama treba diktafon, tabla s papirom i flomasterima (ako bude trebalo nešto pojasniti, ili ako učesnici budu lakše mogli da se izraze pisanjem ili crtežom), rezervne baterije za diktafon, potvrde o učešću (kao dokaz da je grupa održana a ne kao podatak o tome ko je učestvo-vao), te neophodna finansijska sredstava za isplatu troškova.

- **Najava fokus grupe.**

Preporučujemo da se potencijalnim učesnicama/cama fokus grupa ista najavi 15 dana unaprijed, te da ih podsjetite 7 dana prije održavanja. U kontaktu sa potencijalnim učesnicima bitno je imati pri ruci cilj monitoringa, objasniti s kojom se svrhom organizuju fokus grupe, te napomenuti da će sva diskusija biti povjerljiva i da se neće vezati za njihova imena. Idealno bi bilo u grupi imati od 5 do 9 učesnika, ali taj broj može ići i do 12 učesnika.

- **Vođenje fokus grupe.**

U Dodacima se nalaze detaljne bilješke za moderatore fokus grupa koje, korak po korak, opisuju proces vođenja fokus grupe.

- **Analiza fokus grupe.**

U Dodacima se nalaze detaljne instrukcije za analizu fokus grupe. Predlaže se da analizu vodi osoba koja je moderirala rad fokus grupe ili osoba koja je pravila bilješke, iako je sasvim prihvatljivo i naučno utemeljeno da to radi i neko ko je stručan iako nije bio prisutan na fokus grupi.

6.9. Kolektivna razmjena informacija: konferencije, seminari³⁰

ŠTA? Kolektivna razmjena informacija podrazumijeva razmjenu informacija na seminarima, konferencijama, okruglim stolovima i sl.

ZAŠTO? Često je lakše doći do direktnih odgovora od različitih aktera na jednom mjestu, gdje su svi okupljeni oko iste teme. Isto tako, na ovaj način možete doći do ključnih aktera koje niste uzeli u obzir tokom pripreme monitoringa, te dobiti od njih značajne informacije i podatke.

KAKO? Pošto se radi o netipičnom načinu monitoringa, ni za ovu metodu nema uputa za rad u sektoru pravosuđa. Ideja je ponuditi nacrt ili finalni izvještaj monitoringa kao jedinu temu ili jednu od niza tema okruglog stola, seminara ili konferencije, i tražiti povratne informacije kao jedan od diskutanata ili panelista. Bitno je sve prisutne upoznati s tim da će se njihove povratne informacije u vezi s izvještajem uzeti u obzir, te da se može obezbijediti anonimnost.

³⁰ Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav. djelo*, str. 52.

7. Upravljanje informacijama

Termin koji u prevodu s engleskog glasi *menadžment informacijama* može da obuhvata:

- prikupljanje i čuvanje informacija,
- monitoring kvaliteta informacija (tačnost i konzistentnost),
- sigurnost informacija,
- analizu informacija.

7.1. Prikupljanje i čuvanje informacija

Izuzetno je važno da se prije samog početka istraživanja odredi na koji način i gdje će se prikupljene informacije pohranjivati, te kako će i ko moći da im pristupi. Kada su u pitanju izvori informacija, brižljivo bilježite izvore, sa svim relevantnim dijelovima koji bi trebalo da se nađu u bibliografiji, tj. korištenoj literaturi (autor(i), naziv publikacije, ako je članak u kojem se časopisu nalazi, izdavač, mjesto i godina izdavanja, te ako je web stranica kada smo joj pristupili, itd.)³¹

Ako se rade analize pravnih dokumenata, izvora informacija, na organizovan način treba pohranjivati iste u elektronske ili štampane fascikle. Kada su u pitanju sudski dokumenti, ili bilješke sa intervjuva, monitoring suđenja, u bilješkama treba jasno naznačiti sve relevantne podatke o sudskom predmetu ili sudijskoj odluci, broj predmeta, datum, datumi i sati kada ste prikupljali podatke, od koga itd., pazeci pritom na eventualnu povjerljivost podataka. Snimke sa intervjuva ili fokus grupa pohraniti na jednom mjestu u elektronskom obliku i čuvati dodatne kopije na barem još jednoj lokaciji (eksterni *hard disc*, *USB stick* itd.).

Kada su u pitanju ankete, ako nisu *on-line*, valja odrediti ko će biti zadužen da prikuplja i unosi podatke u tabele ili kompjuterske programe, kakve izvještaje iz tih podataka želite da dobijete (npr. koja pitanja želite da ukrstite jedna sa drugim, npr. pitanje o specifičnoj temi s pitanjem o spolu ili nivou obrazovanja ili o mjestu iz kojeg ispitanik/ica dolazi). Planirajte gdje ćete pohraniti velike količine papira, koji se mogu nagomilati kako istraživanje bude napredovalo.

Kako se istraživanje bude bližilo kraju, posebno ako je u pitanju istraživanje kojim ste prikupili dosta štampanih dokumenata i informacija, odlučite koliko dugo će se ti podaci kod vas zadržati nakon završetka istraživanja. Preporuka je, osim ako neko od partnera ne zahtijeva drugačije, da ih čuvate barem do finalizacije istraživanja, ili još 6-12 mjeseci.

³¹ Vidjeti više kod Tomislav Janović, *Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim tekstovima*. Iako je namijenjeno za akademsko pisanje, sadrži osnovne upute primjenjive na sve vrste istraživanja. http://www.unizd.hr/portals/46/seminarski_rad/citiranje_parafraziranje.pdf pristupljeno 13.06.12.

7.2. Monitoring kvaliteta informacija (tačnost i konzistentnost)

Kada kažemo tačnost informacija, mislimo na mjeru do koje možemo biti sigurni da su informacije s kojima raspolažemo i koje koristimo u istraživanju i kasnijem izvještaju tačne. Time se obavežujemo:

- da će svi podaci koje prikupljamo mi ili partneri i koje smo koristili u istraživanju i izvještaju biti tačni;
- da će se samo tačni podaci, informacije i rezultati istraživanja koristiti u istraživanju, izvještaju i javnom predstavljanju izvještaja;
- da ćemo preduzeti razumne mjere kako bi se ispravile značajne greške na koje smo naišli u svojim izvještajima, npr. štampanjem dodatne stranice na kojoj su uočene greške (*errata*), opozivom izvještaja (ako je samo elektronska verzija) i ispravkom grešaka;
- da ćemo izbjegavati izjave i stavove koji mogu dovesti u zabludu, kao i one koji su nejasni i koji se mogu pogrešno protumačiti; i
- da ćemo izbjegavati preuveličavanje rezultata koje nije u skladu s informacijama do kojih smo došli u istraživanju.

Konzistentnost ćemo obezbijediti ako se definisani instrumenti istraživanja (npr. upitnik za anketu, pitanja za intervju ili fokus grupu, pitanja na koja odgovaramo kada čitamo dokumentarne izvore, sudske predmete, odluke sudija itd.) budu koristili na isti način tokom cijelog istraživanja, tj. bez izmjene sadržaja, tj. ako se osigura da se svakom od ispitanika/ica postave sva pitanja i da svi imaju manje-više isto vremena za intervju, itd.

Konzistentnost ćemo obezbijediti i time što ćemo odabir ispitanika/ica u istraživanju vršiti na isti način, te da će svi oni imati istu mogućnost za razumijevanje pitanja. Ovaj drugi rezultat je izuzetno važan jer pažnja s kojom ispitanici/ice slušaju ili čitaju pitanja uveliko će utjecati na njihove odgovore. Zato je bitno da intervjue i druge oblike interaktivnog istraživanja prilagodimo što je više moguće onima koje ispituje.

7.3. Sigurnost informacija

Nešto smo već rekli o sigurnosti informacija u pogledu mogućeg gubitka podataka i čuvanja podataka od nepogoda i nezgoda. Međutim, moguće je da će se dato istraživanje ili cijeli proces monitoringa baviti osjetljivim pitanjima za pojedince, javnost ili politiku. Isto tako, moguće je da će nešto od podataka koje budete analizirali biti povjerljive prirode. U tim slučajevima bitno je da svi istraživači koji učestvuju i cijeli tim za proces monitoringa budu svjesni toga i da potpišu izjave

o povjerljivosti podataka, čime se obavezuju da iste neće dijeliti izvan tima za proces monitoringa. Ove izjave, isto tako, mogu sadržavati i klauzule kojim se definiše status informacija i podataka nakon što istraživanje bude završeno (npr. hoće li se odmah morati obrisati ili uništiti, na koji način itd.)

U slučaju da tim za proces monitoringa ili istraživači realizuju svoje aktivnosti na različitim lokacijama, te da podatke treba proslijediti s jednog mjesta na drugo, treba odrediti protokol (da li ih neko nosi lično ili idu poštom preporučeno, da li se *e-mail* poruke šifriraju, s jasnim instrukcijama i za dešifriranje itd.).

7.4. Analiza informacija

Način i metode kojim ćete analizirati informacije zavisi od toga koje metode ste odabrali za istraživanje.³² Naredni korak je kako te informacije koristiti kao argument koje ćete predstaviti u svom izvještaju.

Dobar argument trebalo bi da odgovori na sljedećih pet pitanja:

1. Šta mi *tvrdimo*?
2. Koji *razlozi* podupiru tu tvrdnju?
3. Koji *dokazi* podupiru te razloge?
4. Da li *prepoznajemo* i alternativne tvrdnje/komplikacije u ovoj tvrdnji/primjedbe na tvrdnju, i kako na njih *odgovaramo*?
5. Koji principi čine ove razloge *relevantnim* za ovu tvrdnju?

8. Izvještavanje o monitoringu sektora pravosuđa

8.1. Ključni elementi sadržaja izvještaja

Struktura izvještaja predstavlja specifične zahtjeve vezane za format izvještaja i potrebne dijelove. Nema strogih pravila vezanih za dužinu ili specifični format teksta. Struktura izvještaja treba da odgovara u najvećoj mogućoj mjeri prirodi projekta monitoringa.

³² Pogledati dalje u Osnovne metode analize podataka, Ekonomski institut, Beograd, www.delfis.kg.ac.rs/index.php?option=com_docman pristupljeno 21.04.12.

Standardni izvještaj sastoji se od tri osnovna dijela:

Preliminarni – uvodni dio,

- glavni dio, i
- liste referenci – dokumenti korišteni tokom izrade izvještaja.

Uvodni dio trebalo bi da sadrži:

1. *Naslovnu stranu*: ona uvodi čitaoca u izvještaj putem razumijevanja i monitoringa informacija – naslov izvještaja, datum izvještaja, ime organizacije ili pojedinca koji su ga pisali.
2. *Odobrenje i zahvalu*: naredna stranica obično sadrži zahvale ljudima zaslužnim za pomoć u istraživanju. Također sadrži i izjavu o odobrenju, u kojoj se navode određene ograničenja u odnosu na sadržaj, koja često traže donatori.
3. *Sažetak*: najvažniji dio, koji sumira većinu izvještaja, značajnije dijelove, razloge za odabir teme, te glavne zaključke i preporuke. Ovaj dio pomaže u razumijevanju informacija unutar izvještaja bez čitanja cijelog teksta.
4. *Sadržaj*: naslovi i podnaslovi trebalo bi da budu organizovani uz pomoć brojevanih oznaka i da se isti pojavljuju u sadržaju.

Glavni dio treba sadržavati:

1. *Uvod*: on definiše temu izvještaja tako da čitalac bude pripremljen za tekst koji slijedi. U uvodu bi trebalo odgovoriti na pitanje šta je specifični zadatak izvještaja. Ovdje treba dati jasne smjernice i ciljeve izvještaja.
2. *Glavni dio*: najduži dio izvještaja. Cilj ovog dijela je razviti temu i ispitati probleme koji su naznačeni kao važni. Iako su svi izvještaji specifični i različiti, postoje neki elementi koji se mogu odrediti kao zajednički kako slijedi: opis metoda prikupljanja podataka, sumiranje podataka i, na kraju, diskusija o interpretiranim podacima.
3. *Zaključci i preporuke*: imaju različita značenja. Zaključci su izvedeni iz glavnog istraživačkog dijela i ne uvode nove činjenice. Mogu predstavljati izjave dužine dva ili tri paragrafa. Zaključcima se daju odgovori na pitanja postavljena u uvodu, ili se preporučuju načini na koje ciljevi postavljeni u uvodu mogu biti postignuti.

Referentni materijal bi trebalo da se sastoji od slijedećih dijelova:

1. *Reference*: predstavljaju informaciju koja je potrebna čitaocu za prepoznavanje i lociranje korištenog izvora. Trebalo bi da su navedeni svi izvori korištenih informacija i ideja (citiranih ili parafraziranih u radu) koje pripadaju drugim autorima.

2. *Rječnik*: potreban je samo ukoliko se koriste specifični izrazi, matematički simboli ili profesionalni termini. Ukoliko se koriste specifični izrazi samo u kontekstu neke situacije, dobro ih je pojasniti u samom tekstu.
3. *Nomenklatura*: prethodno pravilo vrijedi i za nomenklaturu. Potrebno ju je uvrstiti u izvještaj samo ukoliko je korišten veliki broj simbola ili brojeva.

8.2. Pisanje preporuka

Cilj pisanja preporuka je omogućiti kolegama i javnosti moguća rješenja za lociranje probleme koje je izvještaj analizirao. Na ovaj dio izvještaja trebalo bi obratiti posebnu pažnju, jer će mnogim čitateljima ovo biti jedini dio izvještaj koji će pročitati. Drugi razlog je što su preporuke kruna izvještaja i krajnji rezultat i proizvod mukotrpnog procesa monitoringa određenih pojava u sektoru pravosuđa.

Pisanje korisnih preporuka jeste, u jednu ruku, umjetnost, ali je i vještina dostupna svima. Najveći je izazov osmisliti rješenja ili sljedeće korake koji pružaju dovoljno fokusirane strateške osnove za npr. reformu pravosuđa. Najčešće kritike u vezi s preporukama su ove:

- one javnosti ne saopćavaju ništa novo,
- previše su opće i ne bi se mogle provesti u djelo,
- izražavaju interese samih autora,
- nerealan su spisak želja, bez uputstva kako ih poredati po prioritetima,
- pobrojane su, ali nije definisan njihov međusobni odnos.

Formulisanje korisne preporuke idealno će teći izravno iz analitičkog procesa.

Realan, dobar i po prioritetima poredan popis preporuka će:

- razlikovati nivoe važnosti i hitnosti problema koje treba riješiti;
- ponuditi vremenski okvir za aktivnosti i postizanje rezultata (kratkoročnih, srednjoročnih ili dugoročnih);
- ponuditi neke moguće brze akcije kojima se može odmah pristupiti;
- istaknuti moguće rizike i prepreke na putu realizacije predloženih mjera.

Konačno, preporuke bi trebalo da se prilagode onome što postojeći zakoni i institucionalne strukture realno dopuštaju. Vrlo često preporučujemo donošenje novih zakona kao rješenje problema, ali to može stvoriti određene poteškoće. Prvo, zakon zahtijeva kolektivan, često dugotrajan proces i političko djelovanje, a politički proces često usporava ili razvodnjava sadržaj prijedloga. Drugo, poziv na donošenje novog zakona često podrazumijeva da problemi leže uglavnom u pravilima a ne u uslovima institucionalnih aranžmana i poticaje za osnovne aktere. Mnogi dosadašnji izvještaji o monitoringu sektora pravosuđa utvrdili su kako su zakoni bili na mjestu ali nisu bili provedeni.

Najveći je izazov osmisliti rješenja ili sljedeće korake koji pružaju dovoljno fokusirane strateške osnove za npr. reformu pravosuđa.

8.3. Javna distribucija izvještaja

Pod distribucijom izvještaja najviše mislimo na to kako će izvještaj biti primljen. Da bismo osigurali da izvještaj i informacije koje u sebi nosi izvršili utjecaj i s vremenom postali pokretačem promjena, značajno je sljedeće:

- znati ko je publika koja će čitati izvještaj,
- obratiti pažnju na format i izgled izvještaja.

Za svaki dokument koji se piše za javnost moguće je da on dođe do onih koji o temi o kojoj pišete ne znaju ništa jednako kao i do onih koji su stručnjaci. Isto tako, izvještaj će čitati oni koji imaju detaljno znanje o problemu o kojem pišete, a drugi mogu biti oni koji će izvještaj koristiti da na osnovu njega donesu neke nove mjere ili politike. Izvještaj mogu čitati i korisnici usluga sektora pravosuđa, kako oni koji imaju pozitivno ili negativno iskustvo sa sektorom pravosuđa tako i oni koji nemaju nikakvo iskustvo s njim. Izvještaj bi zato trebalo da svaku ideju koju predstavlja objasni jasnim jezikom, direktnim rečenicama, bez pretpostavki o tome koliki je nivo čitaočevog/čitateljkinog poznavanja teme. Trebalo bi koristiti opće pravne termine i objasniti na koju se instituciju odnose. Ako je izvještaj jasan i interesantan kako sadržajem tako i prezentacijom, zaokupit će pažnju svakog čitatelja/svake čitateljke bez obzira kakav je njihov nivo poznavanja tematike.

Koliko god je bitno šta od informacija, argumenata i preporuka uvrstimo u izvještaj, toliko je bitno i na koji je način izvještaj tehnički prelomljen i vizuelno predstavljen. Cilj je da sadržaj izvještaja uvijek bude fokusiran na poruke koje odašiljete. Vizuelne, narativne i druge tehnike mogu izvještaj učiniti ne samo atraktivnim već i pristupačnijim za čitanje i razumijevanje. Dobro je da izvještaj bude popraćen vizuelnim prikazom informacija i podataka umjesto stranica i stranica teksta, ali jednako je bitno da se s vizuelnim dodacima ne pretjera; valja naći mjeru koja će čitanje učiniti prijatnim, a izvještaj profesionalnim.

Evo nekoliko prijedloga za obogaćenje teksta izvještaja:³³

- **Grafikoni i dijagrami** korisni su jer se s njima izbjegavaju duga objašnjenja, a mogu se koristiti kada očekujete da su čitaoci/čitateljke upoznati s informacijama koje se pojavljuju u grafikonima (tj. da im ne predstavljate neke nove termine ili pojave koji nisu ranije u tekstu definisani); grafikoni su posebno dobri za pružanje općeg pregleda podataka i za vizuelno predstavljanje statističkih podataka ili nalaza istraživanja; dijagrami organizacija korisni su da se prikažu struktura institucija ili koraci u nekom procesu (npr. koraci pravnog spora).

33 Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni, *nav.djelo*, str. 73-74.

- **Omeđeni tekstovi u kvadratu** ili drugom obliku mogu posebno naglasiti određene poruke izvještaja, ili izdvojiti tekst koji se odnosi na datu stranicu ali nije direktno povezan s tekстом. Posebno su dobri za isticanje primjera iz teorije.
- **Slučajni uzorci i događaji iz prakse** mogu pružiti jednako dobru ilustraciju za diskusiju koju razvijate u izvještaju; na taj način ćete pružiti više detalja o određenom iskustvu. Ono što može biti loša strana događaja iz prakse ili uzoraka je da se mogu pogrešno protumačiti kao stalna praksa.
- **Fusnote** se koriste da se navedu drugi izvor informacija, citat, statistika, da se prezentuju dokumenti koji podupiru izjave koje bi mogle biti predmetom nedoumica kod čitatelja/ki, da se definišu termini, da se citira materijal koji se smatra relevantnim ali bi mogao prekinuti tok argumenta ili je predug da bi se našao u glavnom tekstu, itd.

Kako obezbijediti da izvještaj bude dobro primljen? Teško je navesti egzaktne upute koje će garantovati dobar prijem izvještaja, ali postoji nekoliko prijedloga koji mogu biti od pomoći:

1. Prije nego finalizujete izvještaj, **s ključnim partnerima podijelite nacrt** izvještaja. Kao što je slučaj sa svakim nacrtom, ako tražite povratne informacije, možete dobiti pomoć u ispravkama sadržaja, ili čak povratne informacije ključnih partnera s novim idejama i argumentima. Na ovaj način partnerima šaljete poruku da vam je do njihovog mišljenja stalo. Idealno bi bilo da nakon povratnih informacija ne morate mijenjati preporuke, ali treba da budete spremni i na to da će neki partneri pokušati da osujete vaše nalaze i preporuke jer neće biti spremni da se suoče s javno iznesenim činjenicama o kojima oni ne žele da se govori. Jednako tako treba podijeliti nacrt, npr. organizovanjem radionice za ključne partnere, što može biti još jedan od načina distribucije izvještaja.
2. Koristite **diplomatski i konstruktivan jezik**. Nalaze istraživanja treba prezentovati opisno i jasno ih opravdati istraživanjem. Procjene ne bi trebalo da prosuđuju. Ponekad to znači samo zamijeniti neke riječi pozitivnijim terminima, npr. umjesto "kriza" možemo reći "izazov".
3. Prezentujte **usporediva iskustva** i zajedničke izazove sa drugim sličnim zemljama, npr. iz **regije Balkana**. Ovim možete probleme koje opisujete staviti u kontekst i perspektivu regije, pokazujući time da oni nisu jedinstveni niti možda ozbiljniji nego u drugim zemljama.

8.4. Upotreba izvještaja

Kao što će sljedeće poglavlje detaljnije opisati krajnju svrhu monitoringa sektora pravosuđa, bitno je u procesu pripreme izvještaja razmišljati o izvještaju kao o instrumentu zagovaranja. Iz te perspektive, izvještaj bi trebalo formatom, sadržajem i izgledom prilagoditi onim zagovaračkim prilikama za koje ga koristimo.

Vrste izvještaja

Izvještaj koji pripremite imat će jednu osnovnu strukturu, poput studije, gdje će se nalaziti svi neophodni podaci o procesu monitoringa, od sažetka cijelog procesa pa do detaljnih informacija o tome šta je bila svrha, metodologija i metoda, koji su rezultati monitoringa i preporuke, te mnogobrojnih i često dugih dodataka. Ovaj izvještaj je ključni dokument iz kojeg dalje možete, za različite prilike i potrebe, izdvojiti i posebno objaviti pojedine dijelove. Bitno je definisati koja je svrha izvještavanja: Na primjer, možemo reći da izvještaji mogu biti različiti:

- po **obimu**: da li je izvještaj sažet ili kompletan; sažeti izvještaj može se sastojati samo od sažetka, preporuke i nekoliko bitnih grafikona;
- po **vrsti informacija** koje dijelite s javnošću; izvještaj će imati ključne podatke ili će pružiti sve detalje do kojih ste došli, npr. u ključnim podacima će pisati postoci do kojih ste došli, a koji su posebno bitni i značajni za vaš zagovarački proces, npr. "89% sudija nikada nije čulo za *to i to*", ili "svaki drugi Rom doživi diskriminaciju na sudu u BiH", dok bi izvještaj sa svim podacima taj ključni podatak dalje razradio pomoću informacija koje imate, npr. "od 89% sudija koje nikada nije čulo za *to i to*, 30% su sudinice, starosna struktura je..., razlike po regijama i entitetima su..., razlike po općinskim sudovima su..." itd.
- po **tipu izvještaja**:
- informativni – izvještaji koji samo informišu o činjeničnom stanju, bez nekih dodatnih analiza ili diskusija o tome kakve posljedice takvo stanje može proizročiti, itd;
  - analitički – gdje se prikupljeni podaci analiziraju, prave se komparacije sa drugim zemljama, regijama, pojavama i sadrži zaključke i preporuke;
  - zagovarački – izvještaji kojima ukazujemo na stanja, pojave, podatke, sa željom da ih mijenjamo, da zagovaramo specifične ideje ili promjene.
- po **formatu**, što će uveliko diktirati već tri navedena kriterija: obim, vrstu informacija i tip izvještaja:
  - leci: najčešće se koriste za preporuke ili nekoliko ključnih podataka,
  - brošure: koriste se za tekst koji će sadržavati i sažetak i preporuke,
  - poster i *billboardi*, s ključnim podacima,

- video i audio prilozi s preporukama i ključnim podacima, te
- drugi oblici promotivnih materijala (bedževi, majice i sl.).

Treba imati na umu da izvještaji mogu biti pohranjeni na web stranice, s lakim pristupom različitim dijelovima izvještaja.

Načini izvještavanja

Svrha izvještavanja ne bi trebalo da bude samo podijeliti informacije već i izazvati reakciju onog dijela javnosti s kojim se izvještaji dijele, te treba biti spreman na kanalsanje tih reakcija.

Proces pripreme javne prezentacije izvještaja može se obaviti detaljno u saradnji s ključnim akterima izvještaja. Na primjer, ako su tokom monitoringa uočeni nedostaci u procesu reforme pravosuđa kojih ključne institucije nisu bile svjesne i za koje su iskazale interes da ih isprave, bitno je izvještaj predstaviti u saradnji s njima, tako da on u javnosti ne bude dočekan kao kritika ključnih institucija već kao pregled nalaza procesa monitoringa i pregled sljedećih koraka koje će te ključne institucije poduzeti.

Kao što ćemo predložiti dalje u tekstu, u savjetima za sastavljanje kvalitetnih zagovaračkih pisama, oštra kritika koja se hrani podacima iz izvještaja monitoringa sektora pravosuđa može biti kontradiktorna svrsi samog procesa monitoringa tog sektora pravosuđa, posebno ako je u procesu monitoringa iskazan interes da se ukaže na nedostatke koji se mogu otkloniti, a još više ako će proces otklanjanja nedostataka biti brz, lagan i jeftin, ili ako (kao u gornjem primjeru) među ključnim akterima promjene imate institucije koje se za te promjene zalažu.

Izvještavanje se danas može koristiti i savremenim tehnologijama, npr. društvenim mrežama. Aktere koji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati možete uključiti tako što ćete prezentovati njihovu snimljenu poruku ili ih uživo uključiti putem konferencijskih audio ili video poziva.

Javno izvještavanje nema za cilj da samo predstavi podatke do kojih ste došli u procesu monitoringa sektora pravosuđa, već je to šira zagovaračka strategija koja uključuje institucije vlasti i druge aktere i utiče na njih da prepoznaju potrebe za daljim reformama sektora pravosuđa, kao i puteve koje bi trebalo te buduće reforme da odaberu.

II. Zagovaranje

Šta je zapravo zagovaranje? . . .	47
Savjeti u vezi s javnim zagovaranjem . . .	50

II. Zagovaranje

Izveštaji o monitoringu od neprocjenjive su važnosti za organizacije koje se bave zagovaračkim aktivnostima. Stoga je umrežavanje organizacija koje se bave monitoringom sa organizacijama koje se bave zagovaranjem najbolji način promocije preporuka iz izvještaja o monitoringu.

Uspješne aktivnosti monitoringa obično za rezultat imaju izvještaj s preporukama za poboljšanja u nadgledanim oblastima. Međutim, često se dešava da osim prezentacije takvog izvještaja i/ili pisma nekoj instituciji nadležnoj za oblast u kojoj je obavljen monitoring, nema drugih, strateški osmišljenih i planiranih aktivnosti koje bi bile usmjerene na provođenje u život datih preporuka. Često se, stoga, dešava da odlični izvještaji o monitoringu u određenoj oblasti nakon kratkotrajne pažnje padnu u zaborav. Najčešći razlog tome je što se organizacije koje se bave monitoringom kreću samo u okvirima svoje misije – da nadziru određenu oblast, analiziraju stanje i daju preporuke za poboljšanje. Drugi razlog je to što ove organizacije, ako i žele provesti neke zagovaračke aktivnosti, nemaju dovoljno kapaciteta, ni finansijskih ni ljudskih, da bi se mogle aktivnije baviti strateški osmišljenim i planiranim zagovaračkim aktivnostima usmjerenim na provođenje preporuka iz izvještaja o monitoringu. Međutim, izvještaji o monitoringu od neprocjenjive su važnosti za organizacije koje se bave zagovaračkim aktivnostima. Stoga je umrežavanje organizacija koje se bave monitoringom sa organizacijama koje se bave zagovaranjem najbolji način promocije preporuka iz izvještaja o monitoringu. Zbog svega navedenog, u ovom priručniku ćemo dati neke osnovne informacije o tome šta je zagovaranje, kao i izvori korisnih informacija koji organizacijama koje se bave monitoringom mogu poslužiti za osmišljavanje vlastitih zagovaračkih aktivnosti ili za umrežavanje sa zagovaračkim organizacijama.

Šta je zapravo zagovaranje?

Nema određene definicije zagovaranja, već ih postoji onoliko koliko ima grupa i mreža organizacija koje se bave zagovaračkim aktivnostima. Međutim, zajedničko za sve te definicije jeste da je zagovaranje strateški, dugoročan proces koji se sastoji od dobro planiranih i osmišljenih aktivnosti, i koji za cilj ima utjecaj na donosiocje odluka da donesu i/ili promijene određenu javnu politiku. Putem zagovaračkih aktivnosti organizacije civilnog društva stavljaju određene teme na dnevni red, učestvuju u formulisanju politika i alternativa javnim politikama, utječu na

processe donošenja i zahtijevaju kvalitetnije provođenje tih politika. Dakle, ono što razlikuje zagovaranje od sličnih koncepata (informisanje i edukacija javnosti, odnosi s javnošću, mobilizacija javnosti i sl.) je to što je zagovaranje uvijek usmjereno na donosiocce odluka. Ili, kako se to kaže u publikaciji jedne od najznačajnijih zagovaračkih organizacija u regiji, *B.a.B.e.* iz Zagreba: "Javnim zagovaranjem uvijek se želi intervenirati u stvarnost uvođenjem neke promjene i to u korist onih koji nemaju moć (ili imaju nedovoljno moći)".³⁴ S obzirom na institucije vlasti prema kojima se zagovaranje usmjerava, može se razlikovati administrativno zagovaranje (zagovaranje prema izvršnoj vlasti i organima uprave), sudsko ili pravno zagovaranje, te zakonodavno (legislativno) zagovaranje. Administrativno zagovaranje odvija se u fazi implementacije politike, a zagovaračke aktivnosti usmjerene su na državnu administraciju i odnose se na poticanje kvalitetnijeg provođenja politika i eventualne modifikacije politike s obzirom na povratnu informaciju od korisnika. Zakonodavno zagovaranje označava aktivnosti usmjerene na utjecaj na zakonodavstvo i pravnu regulativu, a sudsko zagovaranje označava djelovanje kroz strateški odabrane sudske sporove (*strategic litigation*).³⁵

Uspješan zagovarački proces podrazumijeva određene korake bez kojih nema zagovaranja, bar ne u punom značenju tog pojma. Ukratko, ti koraci podrazumijevaju:

1. Definisanje zagovaračkog pitanja. Ovaj korak znači identifikaciju problema, odnosno pitanja kojim se organizacija/mreža želi baviti s ciljem promovisanja izmjene neke javne politike.
2. Definisanje dugoročnog/ih i kratkoročnog/ih cilja/ciljeva. Dugoročni cilj/ciljevi su općenito izjava o tome šta se želi postići u periodu od 3 do 5 godina, a kratkoročni cilj/evi opisuju specifična, mjerljiva postignuća čijim ostvarivanjem se, korak po korak, ide ka ostvarenju dugoročnog cilja.
3. Identifikacija i analiza ciljnih grupa. Primarnu ciljnu grupu u zagovaračkoj strategiji predstavljaju donosioci odluka prema kojima treba usmjeriti zagovaračke aktivnosti povodom određenog pitanja/problema. Sekundarnu ciljnu grupu čine svi oni koji mogu utjecati na donosiocce odluka i mogu biti podrška zagovaračkim aktivnostima. Dobro osmišljena zagovaračka strategija uvijek podrazumijeva pažljivu analizu identifikovanih ciljnih grupa, njihove međusobne odnose, podršku koja se od nekoga može očekivati, ali i otpore na koje se može naići.

34 "Putevi i stranputice u zakonodavnom zagovaranju: Kako utjecati na donošenje kvalitetnih zakona i njihovu dosljednu primjenu", B.a.B.e. Zagreb, 2008. godina, dostupno na: http://www.babe.hr/attach/_p/putevi_i_stranputice.pdf (pristupljeno 28.4.2012.)

35 *Ibid.*, bilješka 127, str. 8.

"Javnim zagovaranjem uvijek se želi intervenirati u stvarnost uvođenjem neke promjene i to u korist onih koji nemaju moć (ili imaju nedovoljno moći)"

4. Definisanje zagovaračke poruke. Zagovaračke poruke definišu se i osmišljavaju zavisno od ciljne grupe kojoj su namijenjene, ali suština uvijek mora biti ista. Tri su pitanja koja se moraju imati na umu prilikom pripremanja zagovaračke poruke: 1) Kome je poruka namijenjena? 2) Šta se porukom želi postići? i 3) Šta se traži od onoga kome je poruka namijenjena da konkretno uradi?
5. Izbor sredstava komunikacije zagovaračke poruke. Potrebno je odlučiti i izabrati odgovarajući način prenošenja zagovaračke poruke, što opet zavisi od ciljne grupe kojoj je poruka namijenjena: da li je poruka namijenjena javnosti općenito, ili donosiocu odluka na kojeg se želi utjecati, ili edukaciji medija o zagovaračkom pitanju ili, pak, dobijanju podrške od drugih organizacija civilnog društva. U najčešće korištena sredstva prenošenja zagovaračke poruke spadaju izvještaji za štampu, konferencije za medije, javne debate, organizovanje konferencija itd.
6. Prikupljanje sredstava za zagovaračke aktivnosti. Iako se zagovaračke aktivnosti mogu u određenim slučajevima odvijati uz korištenje skromnih finansijskih sredstava, uspješna zagovaračka strategija treba uključiti i plan prikupljanja finansijskih sredstava, i to već na početku zagovaračke kampanje.
7. Plan provođenja zagovaračkih aktivnosti. Ako se zagovaranje odvija unutar mreže organizacija, uvijek je potrebno napraviti dobar plan provođenja zagovaračkih aktivnosti. Ovim planom utvrđuju se aktivnosti koje će se provoditi radi ostvarivanja definisanih ciljeva, rokovi, odgovorne osobe i potrebna sredstva. Samo tako se može efikasno pratiti provođenje zagovaračkih aktivnosti, ali i identifikovati eventualni problemi koji bi mogli zahtijevati određena prilagođavanja i promjene, zavisno od situacije i okolnosti u kojima se vodi zagovaračka kampanja.

Postoje i aktivnosti koje treba da se kontinuirano odvijaju tokom zagovaračkog procesa. To su:

- Prikupljanje podataka. Ovo je aktivnost koja služi kao podrška u mnogim fazama zagovaračkog procesa. Naime, kontinuirano je potrebno prikupljati i analizirati podatke o zagovaračkom pitanju, jer to omogućuje bolje definisanje ciljeva zagovaranja, proširivanje baze koja pruža podršku zagovaračkim aktivnostima, dorađivanje zagovaračkih poruka i sl.
- Monitoring i evaluacija zagovaračkog procesa. Monitoring vlastitih zagovaračkih aktivnosti je rutinski proces prikupljanja informacija o svim aspektima zagovaračke kampanje koji omogućava bolje i efikasnije odlučivanje o daljnjim aktivnostima. Monitoringom zagovaračkih aktivnosti dobija se odgovor na pitanje da li su aktivnosti provedene prema planu. S druge strane, evaluacija zagovaračkog procesa je sistematska i objektivna analiza rada i rezultata

zagovaračke organizacije/mreže, efikasnosti i utjecaja s obzirom na postavljene ciljeve, a koja treba dati odgovor na pitanje da li su postignuti željeni rezultati.

Treba posebno imati na umu da se zagovaračke aktivnosti često odvijaju u turbulentnim okolnostima, zbog čega zagovaračka organizacija/mreža nema uvijek mogućnost da provede svaki korak zagovaračkog procesa koji je ovdje naveden. Ipak, pravilno razumijevanje zagovaračkih aktivnosti kao dugotrajnog procesa svakako može pomoći da se mudro planiraju aktivnosti i koriste resursi, te da se ostane fokusiran na zagovarački cilj koji se želi postići.³⁶

SAVJETI U VEZI S JAVNIM ZAGOVARANJEM

Javni zagovarači moraju znati:

1. STRUKTURU

Kako su organizovane institucije poput ministarstava ili kantonalnih ureda? Ko je nadležan za donošenje kakvih odluka? Kakva je procedura donošenja ovih odluka?

2. NADLEŽNOST

Zakonom su određene nadležnosti općinskih, kantonalnih i državnih ureda, ministarstava i sl. Na koji su način i za šta nadležni određeni uredi, ministarstva?

3. VEZE

Postoji li još neka veza koja nije formalno zacrtana između određenih nivoa donošenja odluka? Kako su povezane procedure donošenja odluka?

4. MOĆ

Kolika je čija moć za uvrštavanje nekog pitanja na dnevni red i raspravljanje o određenom problemu?

5. OGRANIČENJA

Imajte na umu granice određenog utjecaja. Odredite gdje su te granice.

³⁶ Za detaljne informacije i savjete o javnom zagovaranju vidjeti: S. Alić, D. Bradvić, *Javno zagovaranje*, BOSPO Tuzla, 2001. godine, dostupno na: http://www.rightsforall.ba/bos/dw/LARG_Bosnian.pdf. Za više informacija o zakonodavnom zagovaranju vidjeti: *Vodič za zakonodavno zagovaranje, Promocija ljudskih prava u Bosni i Hercegovini*, Global Rights – Partners for Justice, 2005. godine, dostupno na web stranici organizacije Prava za sve, Sarajevo: http://www.rightsforall.ba/bos/dw/LARG_Bosnian.pdf

Za primjere dobrih zagovaračkih strategija u sektoru pravosuđa vidjeti informacije i dokumente dostupne na web stranici Mreže pravde na: <http://www.mrezapravde.ba/mpbh/latinica/txt.php?id=12> (pristupljeno: 13.5.2012.)

6. UTJECAJ

Na koji su način odgovorne osobe podložne utjecajima? Možemo li im se približiti? Reaguju li na stavove šire javnosti, medije?

- **Očekujte iznenađenja**

Jednom kada NVO (NGO) uđe u javni prostor i baci rukavicu, mora biti spremna na strateško razmišljanje. Budite realni i svjesni svojih mogućnosti. Djelovanje rezultira nepredvidivim obratima, često i mogućim razočaranjima, ali i ugodnim iznenađenjima. Poznavanje sistema u kojem djelujemo povećava mogućnosti pozitivnih iznenađenja a smanjuje razočaranja.

- **Obratite pažnju na govorne i jezičke vještine.**

Govorne i jezičke vještine neophodne su pri zagovaranju. Vrlo je važan način na koji ljude nagovarate i ubjeđujete da prihvate vaše stavove. Pridobijanje simpatija šire javnosti, stvaranje entuzijazma i pridobijanje podrške od oprezne i nepovjerljive publike, stvaranje podrške i razumijevanja među mogućim saveznicima, pridobijanje podrške od onih od kojih podršku ne očekujemo – sve su to situacije koje zahtijevaju različite načine zagovaranja. Ne zaboravite da se odabranim donosiocima odluka pri građanskim službama (birokratiji) obratite pismom.³⁷

Evo nekoliko napomena i savjeta za pisanje zagovaračkih pisama:

Znati kome je upućeno pismo:³⁸

- **Široj javnosti** – jednostavne i razumljive poruke koje imaju ljudsku notu (stvarnu priču, osobu...); javnost želi da zna kako će to utjecati na njih.
- **Zakonodavcima i utjecajnim ličnostima** – samo gomila statističkih podataka neće ih impresionirati; njima treba ono što mogu iskoristiti odmah u svojim govorima, jasna poruka šta mogu uraditi, šta se tačno od njih očekuje. Ako od njih očekujemo podršku, ne treba da im prijetimo.
- **Školama i drugim institucijama** – one su više u doticaju s ličnim pričama – jasni podaci, načini akcije i ono što će im koristiti da sami dobiju podršku.
- **Državnoj administraciji** – jasne projekcije posljedica (ne)provođenja određenih mjera.

³⁷ Iz priručnika *Javno zagovaranje*, str. 22., bilješka 129.

³⁸ Prilagođeno iz prezentacija Zagovaranje i strateška poruka, Danijela Dugandžić-Živanović, 2009.

Pri stvaranju i prenošenju poruke, tj. kada pripremate dopis, treba imati na umu sljedeće važne stvari:³⁹

- Šaljite istu poruku raznim kanalima tokom dužeg vremenskog perioda. Poruka se ne može prihvatiti preko noći, te je ponavljanje od vitalnog značaja. Pokušajte prenijeti poruku na različite načine, koristeći drugačije riječi kako poruka ne bi postala zamorna.
- Pobrinite se da vaše poruke dostavljaju izvori kojima javnost vjeruje i koji imaju ugled. Ponekad je prenosilac poruke za krajnji cilj važniji od sadržine same poruke.
- Stvorite poruku koju će javnost razumjeti. Koristite jezik grupe na koju ciljate.
- Prezentacije napravite jednostavnim i lako razumljivim.

Kada pripremate dopise, posebno institucijama vlasti, u kojima želite ukazati na određene probleme i zagovarati promjene, bitno je da poznajete obim djelovanja i nadležnosti tih institucija, te da ste upoznati s njihovim postojećim programima i aktivnostima. Ma koliko organizacije smatraju da biti aktivan zagovarač znači biti prepoznat, to ne znači da se od vas očekuje da budete glasni niti da nastupate bez dovoljno poštovanja. Kaže se da bi idealna kombinacija komunikacije između nevladinih organizacija i institucija vlasti bilo da ih organizacije kritikuju 70% vremena, a imaju pohvalan ili neutralan stav 30% vremena.⁴⁰ Pisanje zagovaračkih pisama spada u ovih 30% vremena, stoga

Kada pripremate dopise, posebno institucijama vlasti, u kojima želite ukazati na određene probleme i zagovarati promjene, bitno je da poznajete obim djelovanja i nadležnosti tih institucija, te da ste upoznati s njihovim postojećim programima i aktivnostima.

Budite:	Nemojte:
informisani o temi o kojoj pišete	polemisati
kratki i sažeti	zahtijevati
jasni	blefirati
iskreni	obećavati nešto zauzvrat
tačni	prijetiti
ljubazni	
uvjerljivi	
uporni	
zahvalni	

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Citat: Kalle Konkolla, vođa pokreta Zelenih i osoba s invaliditetom iz Finske. Vidjeti više na <http://www.konkkola.fi/>

III. Sektor pravosuđa iz perspektive predmeta monitoringa

III. Sektor pravosuđa iz perspektive predmeta monitoringa

Pojam pravosuđe u širokom smislu može obuhvatiti različite institucije, zavisno od toga ko i zašto u toj oblasti želi djelovati. Tako će neko pod pravosuđe u širokom smislu ubrojati advokatske komore, pravne fakultete, medijatore, policiju, inspekciju i druge “agencije za provođenje zakona”, ombudsmane, ali i sudove i tužilaštva. U svrhu ovog priručnika i za potrebe organizacija civilnog društva koje se žele baviti efikasnim monitoringom pravosuđa u BiH, ovaj pojam će se ograničiti na razumijevanje obaveza i načina rada užeg izbora aktera, i to ministarstava pravde, Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, sudova (uključujući i sudsku upravu) i tužilaštava.

Napori da se oblast pravosuđa reformiše neće uroditi plodom ukoliko organizacije civilnog društva koje su zainteresovane za tu oblast ne poznaju pravni i pravosudni sistem.

Postoji neraskidiva veza između monitoringa i izgradnje institucija u cilju promocije principa vladavine prava. Da bi se osmislila dobra strategija promocije ovog temeljnog principa demokratije, te da bi se osmislile i provele ciljane i korisne aktivnosti unutar pravosudne reforme, potrebno je napraviti dobru analizu pravosudnog sistema. To je proces u kojem civilno društvo može i mora igrati značajnu ulogu. Stoga je dobro osmišljen i proveden monitoring pravosuđa neophodan za razumijevanje jakih i slabih strana pravosudnog sistema. Ovo omogućava da projekti koji za cilj imaju reformu u pravosudnoj oblasti budu zasnovani na dobrom i detaljnom razumijevanju postojećeg stanja i prakse. Napori da se oblast pravosuđa reformiše neće uroditi plodom ukoliko organizacije civilnog društva koje su zainteresovane za tu oblast ne poznaju pravni i pravosudni sistem. Ovo znanje može se steći samo kontinuiranim monitoringom i interakcijom sa svim dijelovima pravosuđa. Monitoring pravosuđa je također važan i kao sredstvo pomoću kojeg civilno društvo testira dobre namjere vlasti. Na primjer, ako izvještaji ili analize o stanju u pravosuđu, o problemima koji su uočeni ili prijedlozima za bolja rješenja koje vlastima prezentuju organizacije civilnog društva, budu odbačeni, ili samo formalno prihvaćeni ali potpuno zanemareni u kreiranju pravosudnih politika – onda bi se moglo pretpostaviti da su izjave te iste vlasti o pravičnosti, zaštiti ljudskih prava i saradnji sa civilnim društvom u osiguranju vladavine prava tek isprazna retorika. Stvarno opredjeljenje vlasti da stvori i održava pravičan i efikasan pravosudni sistem i da štiti ljudska prava – dakle, da razvija i promoviše vladavinu prava, može se vidjeti samo kroz stvarnu volju te vlasti da provede pravne reforme koje iniciraju organizacije civilnog društva, a koje su za-

snovane na čvrstim i argumentovanim informacijama i preporukama, do kojih se došlo dobro osmišljenim i provedenim monitoringom.

Sve ovo znači da organizacije civilnog društva (OCD) koje se u BiH žele uključiti u promociju vladavine prava kroz promociju boljeg i efikasnijeg pravosuđa, treba da imaju osnovne informacije o pravnom sistemu općenito, o strukturi pravosuđa (sudova i tužilaštava kao i o sudskoj upravi), odgovornostima i obavezama pravosudnih institucija, nadležnostima i načinu rada Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV), procesu i načinu izbora sudija i tužilaca, njihovim obavezama i odgovornostima, kao i reformskim procesima koji su u toku. Dodatno, OCD trebaju biti upoznate sa osnovnim pravnim standardima prava na pravično suđenje u mjeri u kojoj je to neophodno za praćenje poštivanja nezavisnosti i nepristrasnosti sudstva, njegove učinkovitosti u svjetlu prava na suđenje u razumnom roku. Samo dobro informisani akteri civilnog društva mogu osmisliti dobre načine da se uključe u procese pravosudnih reformi, koji će im omogućiti da se njihov glas čuje i uvažava tamo gdje se odluke donose.

IV. Struktura pravosuđa – općenito

Pravni sistem u BiH organizovan je na složen način, što je posljedica postojećeg ustavnog sistema. U Bosni i Hercegovini (BiH) ne postoji jedinstvena sudska grana vlasti već je, u skladu sa važećim ustavno-pravim poretom, sudska vlast regulisana u četiri nivoa vlasti: Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), Republike Srpske (RS) i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (BDBiH). Često se ističe da ove složenosti predstavljaju veliki izazov za funkcionisanje pravosudnog sistema.⁴¹ Upravo zbog toga potrebno je poznavati strukturu, položaj, organizaciju i nadležnost pojedinih pravosudnih institucija, kako bi se ciljevi i zadaci monitorin- ga mogli bolje i efikasnije ostvariti.

1. Ministarstva pravde

1.1. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine⁴² (Ministarstvo pravde BiH) centralni je koordinacioni organ u oblasti pravosuđa Bosne i Hercegovine. Ovo Ministarstvo je nadležno za izradu prijedloga zakona, podzakonskih akata i drugih propisa na državnom nivou, za efikasno administrativno funkcionisanje pravosudnih organa Bosne i Hercegovine, te za saradnju sa međunarodnim krivičnim sudovima.

Kontakt osoba
Marina Bakić,
*stručni savjetnik za odnose sa
javnošću*
Trg BiH 1, Sarajevo 71000,
Bosna i Hercegovina
Tel.: + 387 33 281 525
Fax: + 387 33 201 989
e-mail: info@mpr.gov.ba

⁴¹ Vidjeti npr.: Izvještaj o napretku Evropske komisije 2010. (<http://www.dei.gov.ba/dokumenti/?id=6184>) i Izvještaj o napretku Evropske komisije 2011. (<http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32951>) (stranicama pristupljeno: 20.3.2012).

⁴² <http://www.mpr.gov.ba/bs/default.asp>

Ministarstvo pravde BiH osigurava zakonske pretpostavke za rad pravosudnih institucija na državnom nivou: Suda BiH, Tužilaštva BiH i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV). Osim zakona kojima se osnivaju ove pravosudne institucije (zakoni o Sudu BiH,⁴³ Tužilaštvu BiH,⁴⁴ VSTV⁴⁵ i Pravobranilaštvu BiH⁴⁶), Ministarstvo je nadležno za izradu procesnih i materijalnih zakona iz krivične i građanske oblasti na nivou Bosne i Hercegovine.

U toku su aktivnosti na predlaganju konkretnih rješenja kojim bi se u velikoj mjeri otklonile prepreke u uspostavljanju efikasnog sudstva u BiH. U saradnji sa VSTV sačinjen je Akcioni plan za smanjenje broja neriješenih predmeta, kojim se, između ostalog, predviđa uspostavljanje koordinacionog odbora i radnih grupa zaduženih za rješavanje oko dva miliona zaostalih predmeta.⁴⁷ Akcionim planom je predviđeno da će neke od ovih grupa u svom sastavu imati predstavnike strukovnih udruženja i predstavnika nevladinih organizacija.

Učešće civilnog društva u provođenju Akcionog plana za smanjenje broja neriješenih predmeta

- **Radna grupa za izvršenje** u sastavu mora imati predstavnika Udruženja banaka, Udruženja poslodavaca i Udruženja notara.
- **Radna grupa za komunalne predmete** u sastavu mora imati i predstavnika udruženja potrošača.
- **Radna grupa za parnični postupak** u sastavu mora imati predstavnika nevladine organizacije koja pruža besplatnu pravnu pomoć, predstavnika sindikata i predstavnika Udruženja medijatora.

Ministarstvo pravde BiH aktivno je uključeno i u izradu i implementaciju Strategije za rješavanje predmeta ratnih zločina.⁴⁸ Odsjek za strateško planiranje i koordinaciju pomoći Ministarstva pravde BiH osigurava stručno-administrativnu podršku na izradi i implementaciji sektorskih strategija kao što je Strategija za

43 Zakon o Sudu BiH – službena prečišćena verzija (*Sl.glasnik BiH* br. 49/09 i 74/09), dostupno i na: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=6&id=20&jezik=b> (pristupljeno: 21.3.2012.)

44 Zakon o Tužilaštvu BiH – službena prečišćena verzija (*Sl.glasnik BiH* br. 49/09), dostupno i na: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=4&id=37&jezik=b> (pristupljeno: 21.3.2012.)

45 Zakon o VSTV BiH (*Sl.glasnik BiH* br. 25/04, 93/05 i 15/08), neslužbena integralna verzija dostupna na: <http://www.hjpc.ba/intro/?cid=1648,2,1> (pristupljeno: 21.3.2012.)

46 Zakon o Pravobranilaštvu BiH (*Sl.glasnik BiH* br. 8/02, 10/02, 44/04 i 102/09), dostupno i na: http://www.pbr.gov.ba/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=29 (pristupljeno: 21.3.2012.)

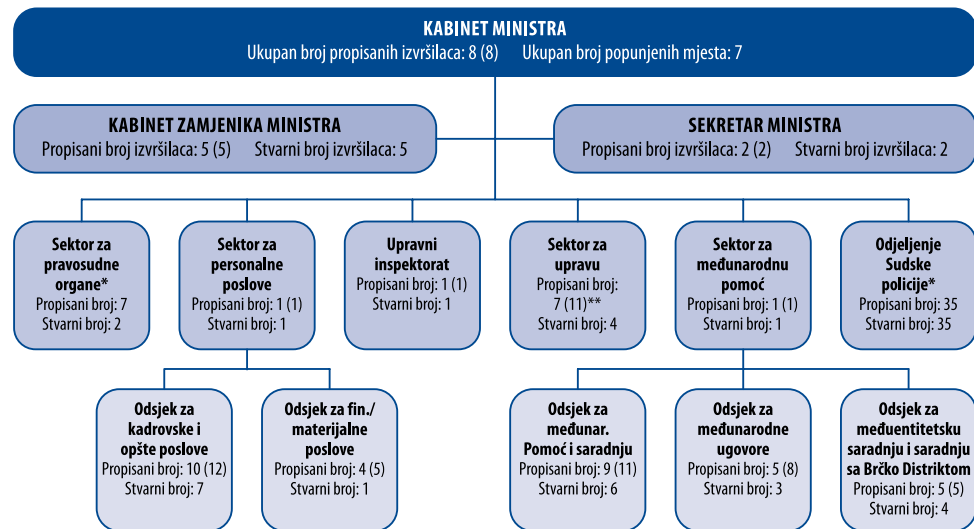
47 Akcioni plan za smanjenje broja neriješenih predmeta dostupan na: <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Akcioni%20plan%20za%20smanjenje%20broja%20nerijesenih%20predmeta.pdf> (pristupljeno: 18.3.2012.)

48 Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina, dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf> (pristupljeno: 18.3.2012.)

reformu sektora pravde u BiH,⁴⁹ na izradi institucionalnih strateških planova kao što je Strateški plan Ministarstva pravde za period od 2009. do 2011. godine,⁵⁰ na izradi godišnjih operativnih planova, a pruža i podršku rukovodstvu Ministarstva u uspostavi mehanizama za praćenje i procjenu učinka rada.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine nadležno je i za rad Sudske policije na državnom nivou. U skladu sa Zakonom o Sudskoj policiji BiH,⁵¹ Sudska policija pruža pomoć Sudu BiH i Tužilaštvu BiH u izvršavanju naloga Suda za prinudno dovođenje optuženih osoba i svjedoka, sprovođenje osuđenih osoba u ustanove za izvršenje sankcija, održavanje reda u sudnicama, obezbjeđenje sudija i službenika Suda i Tužilaštva, te interno obezbjeđenje kompleksa pravosudnih institucija. Sudska policija provodi naloge Suda za ekstradiciju, kao i ostale naloge kojima osigurava uspješno odvijanje sudskih postupaka.

Organizaciona šema Ministarstva pravde BiH⁵²

* Novi Pravilnik predviđa spajanje Sektora za pravosudne organe i Odjeljenja sudske policije u novi Sektor za pravosudne organe na javnom nivou. Novi Sektor bi imao šezdeset šest članova osoblja, pedeset i pet u Odsjeku sudske policije i 11 u Odsjeku za pravosudne organe na državnom nivou. Predviđena je i jedna osoba koja će koordinirati između ova dva odsjeka.

** Novi Pravilnik predviđa uspostavu Ureda za registriranje zaloga sa četiri izvršioca.

49 Strategija za reformu sektora pravde BiH za period 2008-20102., dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/?id=2684 (pristupljeno 18.3.2012.)

50 Srednjoročni strateški plan Ministarstva pravde BiH za period od 2009-2011. (revidirani), dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Strate%C5%A1ko%20planiranje/Institucionalana%20strategija/BJ%20Revidirani%20SSP%20MP%20BiH.pdf> (pristupljeno: 18.3.2012.)

51 Zakon o sudskoj policiji BiH, *Sl.glasnik BiH* br. 21/03, dostupan i na: <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Biblioteka/zakoni/bh/ZAKON%20O%20SUDSKOJ%20POLICIJI/Zakon%20o%20sudskoj%20policiji%20-%2021-03.pdf> (pristupljeno: 18.3.2012.)

52 Preuzeto iz "Funkcionalna analiza sektora pravosuđa u BiH", 2005. godine, str. 23., dostupno na: www.parco.gov.ba/?id=399 (pristupljeno: 24.3.2012.)

1.1.1. Saradnja sa organizacijama civilnog društva

U okviru zakonskih nadležnosti, Ministarstvo pravde BiH "sarađuje sa nevladinim sektorom i osigurava razvoj civilnog društva". Ovo je nova oblast u radu Ministarstva, uspostavljena zbog toga što su "civilno društvo i razvoj NVO prepoznati kao važan element u javnom i budućem evropskom životu Bosne i Hercegovine"⁵³. Uspostavljanjem novog Sektora za saradnju sa nevladinim organizacijama i razvoj civilnog društva, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine osigurava preduslove za usvajanje zakonodavstva i strategija povoljnijih za razvoj civilnog društva. Ovakvo opredjeljenje Ministarstva pravde BiH proizlazi iz dokumenta Evropske unije "Strategija proširenja i ključni izazovi 2007-2008. godine", u kojem se naglašava da su "potrebni dalji naponi u produbljivanju slobode udruživanja, uspostavljanju zakonskih okvira i javnim podsticajima za razvoj organizacija civilnog društva".

Kontakt osoba
Sadeta Škaljić,
pomoćnik ministra
Trg BiH 1, 71000 Sarajevo,
Bosna i Hercegovina
Tel. : + 387 33 28 16 05
Fax: + 387 33 20 17 94
e-mail: s.skaljic@mpr.gov.ba

U skladu sa takvim opredjeljenjem, Ministarstvo pravde BiH planiralo je razvoj dugoročne Strategije za održivo civilno društvo, te druge razvojne dokumente.

Radi ostvarenja ovih ciljeva, Ministarstvo pravde je uspostavilo novi Sektor za saradnju sa nevladinim organizacijama i razvoj civilnog društva, putem kojeg želi osigurati preduslove za usvajanje zakonodavstva i strategija povoljnijih za razvoj civilnog društva. Prioriteti nadležnog Sektora između ostalog su i: stvaranje povoljnijeg okruženja za razvoj civilnog društva, podsticanje učešća civilnog društva u procesu javnih konsultacija **pri izradi pravnih propisa, sačinjavanje pratećih periodičnih analiza i izvještaja o saradnji i poštivanju zakonodavstva** koje se odnosi na civilni sektor, itd.

Ministarstvo će također pružati podršku u obučavanju organizacija civilnog društva u vezi sa pristupanjem fondovima EU, olakšavanjem evropskog umrežavanja, jačanjem kapaciteta malih organizacija itd.

53 http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/civilno_drustvo/?id=1559

Ministarstvo pravde – spona između NVO-a i IPA fondova EU⁵⁴

Kao dio mreže nacionalnih vođa programa (SPO), vođa programa Ministarstva pravde BiH (SPO) je spona između nacionalnog IPA koordinatora i potencijalnih aplikanata. SPO analizira potrebe zemlje i upoređuje ih sa dokumentima EU kao i strateškim dokumentima Ministarstva, te kreira odgovarajuće projektne intervencije u skladu sa propisima i metodologijom EU. SPO osigurava da potencijalni aplikanti budu upoznati sa prioritarnim oblastima intervencija, te ih upoznaje s vrstama projektnih aktivnosti za koje mogu da podnose projektne ideje: tehnička podrška, radovi, nabavke, Twinning itd.

SPO priprema projektne prijedloge u za to predviđenom formatu (Project Synopsis), a u skladu sa odobrenim vremenskim rokovima za proces programiranja IPA za narednu godinu. Konačni odabir projektnih prijedloga na nivou države vrši Komitet za upravljanje programima, nakon čega se pripremaju konačne projektne ideje (Project Fiches). Konačne projektne ideje podnose se na konačno odobrenje IPA upravljačkom komitetu, koji se sastoji od predstavnika Evropske komisije iz zemalja članica.

1.2. Federalno ministarstvo pravde

Federalno ministarstvo pravde⁵⁵ obavlja upravne, stručne i druge poslove vezane za ostvarivanje mjerodavnosti Federacije Bosne i Hercegovine, a osobito njezinih pravosudnih institucija i uprave. U nadležnosti ministarstva je i upravni nadzor nad radom pravosudne uprave i federalnih tijela uprave, kao i pružanje pomoći pri školovanju sudaca i tužitelja, udruživanja u političke organizacije, udruge građana i osnivanje mikrokreditnih fondacija, te nadzor nad izvršenjem kaznenih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine.

U okviru nadležnosti Vlade FBiH, Federalno ministarstvo sudjeluje u pripremi prednacrti, nacrti i prijedloga propisa i drugih općih akata u FBiH čime se osiguravaju zakonske pretpostavke za rad pravosudnih institucija u FBiH.

Kontakt
**Federalno ministarstvo
pravde**

Valtera Perića 15,
71000 Sarajevo,
Bosna i Hercegovina
Telefon + 387 (0)33 213 151
Faks + 387 (0)33 213 155

54 http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/civilno_drustvo?id=1559

55 <http://www.fmp.gov.ba/index.php>

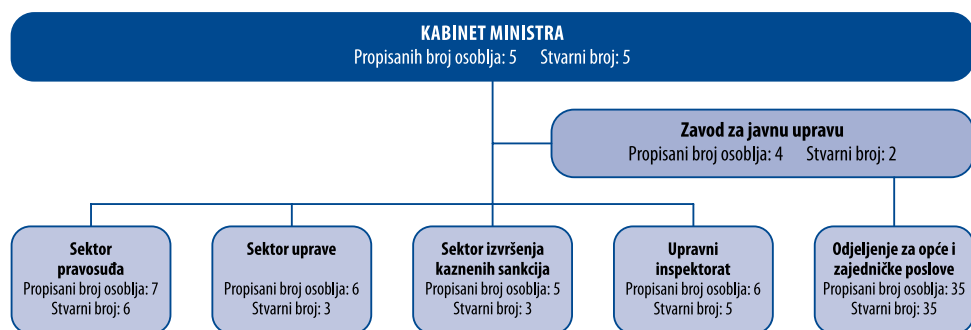
1.2.1. Sektor pravosuđa

Sektor pravosuđa obavlja stručne i druge poslove koji se odnose na pripreme teza, prednacrti i nacrti zakona i drugih propisa iz oblasti pravosuđa, izradu informacija, studija i analiza i davanje mišljenja, poslove u vezi s pružanjem međunarodne pravne pomoći, amnestije i pomilovanja, saradnje s međunarodnim pravosudnim institucijama za sudsko gonjenje osoba odgovornih za povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, te na druge poslove u vezi s pravosuđem. Sektor pravosuđa prati i stanje kadrova u pravosudnim tijelima, vrši pravosudnu upravu, predlaže mjere za unapređenje rada, održava i uspostavlja odgovarajuće registre, odnosno bazu podataka, organizuje edukaciju stečajnih upravitelja, sudskih vještaka, zemljišno-knjižnih referenata, sudskih tumača, notara, te obavlja i druge poslove po nalogu ministra.⁵⁶

Federalno ministarstvo provodi i javne rasprave o nacrtima svojih zakona, o čemu redovno informiše javnost na *web* stranici, što je naročito značajno za one organizacije civilnog društva koje su aktivne u sektoru pravosuđa.

Kontakt osoba
Hidajet Halilović,
Pomoćnik ministra za pravosuđe
 Tel. +387 (0)33 213 151,
 lok. 245

Organizaciona šema Ministarstva FBiH⁵⁷

⁵⁶ <http://www.fmp.gov.ba/index.php?part=stranice&id=300> (pristupljeno 21.3.2012.)

⁵⁷ Funkcionalna analiza, bilješka 12. str. 33

1.3. Ministarstvo pravde Republike Srpske

Ministarstvo pravde Republike Srpske (Ministarstvo pravde RS)⁵⁸ vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti RS u oblasti pravosuđa. Ovi poslovi uključuju, između ostalog:

- pruža pomoć u edukaciji sudija i tužilaca i obavlja poslove koji se odnose na rad Pravo-branilaštva, advokature i druge službe pravne pomoći;
- aktivno učestvuje u postupku pripreme, izrade i usvajanja zakona iz svoje nadležnosti;
- daje stručna mišljenja o nacrtima zakona na zahtjev ostalih ministarstava;
- donosi podzakonske akte potrebne za provođenje zakona;
- pruža informacije medijima i drugim sredstvima informisanja o svom radu i vrši druge poslove u skladu sa zakonom i drugim propisima RS i BiH.

Ministarstvo pravde RS stara se o primjeni načela javnosti rada u skladu sa odgovarajućim Zakonom o slobodi pristupa informacijama; u tom cilju na razne načine saraduje sa sredstvima informisanja.

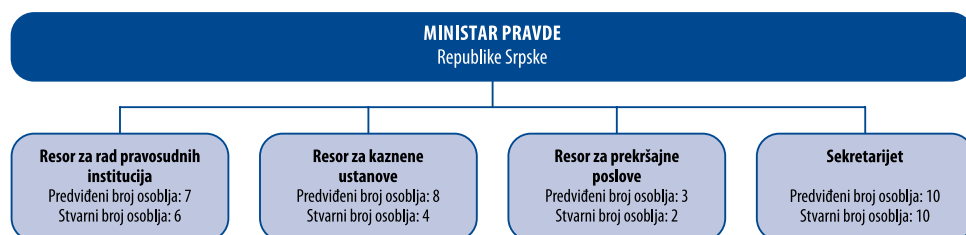
Najvažniji zadatak Ministarstva pravde RS je stvaranje uslova za funkcionalno pravosuđe. Osim toga, Ministarstvo se brine o implementaciji donijetih zakona i podzakonskih akata, te o pripremi pravnih propisa predviđenih Programom rada Ministarstva pravde. U Programu rada za 2011. godinu naročito je naglašeno da je donošenjem novog Zakona o sudovima u RS "predviđena jasnija uloga Ministarstva pravde u pogledu praćenja primjene Zakona o sudovima", te da će u tom pogledu "Ministarstvo posebno angažovati inspektora za poslove sudske uprave koji će pisanim nalazima i mišljenjima predlagati rješavanje određenih problema vezanih za primjenu Zakona o sudovima koji se tiču sudske uprave".⁵⁹

Kontakt
Ministarstvo pravde RS

Trg Republike Srpske 1,
78000 Banja Luka
Tel.: 051/339-535
Fax: 051/339-650
E-mail: mpr@mpr.vladars.net

58 <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/Pages/Default.aspx> (pristupljeno 21.3.2012.)

59 Vidjeti Program rada Ministarstva pravde RS za period januar-decembar 2011. godine, str. 3., dostupno na: <http://www.vladars.net/sr-sp-cyrl/vlada/ministarstva/mpr/Documents/program%20rada%20min%20pravde%20za%202011.%20godinu.pdf> (pristupljeno: 21.3.2012.)

Organizaciona šema Ministarstva pravde RS⁶⁰

1.4. Pravosudna komisija Brčko Distrikta BiH

U Brčko Distriktu BiH umjesto ministarstva pravde postoji Pravosudna komisija Brčko Distrikta BiH (Pravosudna komisija).⁶¹ Nadležnost i djelokrug njenog rada regulisani su Zakonom o pravosudnoj komisiji.⁶² Poslovi Pravosudne komisije, između ostalog, obuhvataju:

- obezbjeđivanje nezavisnosti Osnovnog i Apelacionog suda, Tužilaštva Distrikta, Kancelarije za pravnu pomoć i Pravobranilaštva;
- obezbjeđivanje stručnog usavršavanja sudija, tužilaca, pravobranilaca, advokata Kancelarije za pravnu pomoć i stručnih saradnika u pravosuđu i Tužilaštvu Distrikta;
- donošenje i provođenje etičkih kodeksa zaposlenih u pravosuđu (izuzimajući sudije Osnovnog i Apelacionog suda), zaposlenih u Tužilaštvu Distrikta (izuzimajući tužioce), Pravobranilaštva, Kancelarije za pravnu pomoć, uključujući pokretanje disciplinskog postupka zbog kršenja kodeksa;
- pripremu i dostavljanje Skupštini zakona koji se odnose na organizaciju i rad Osnovnog i Apelacionog suda, Tužilaštva Distrikta, Pravobranilaštva i Kancelarije za pravnu pomoć, kao i na regulisanje rada advokata i notara u Distriktu;
- pripremanje i predlaganje Skupštini onog dijela budžeta Distrikta kojim se obezbjeđuju operativni troškovi za rad Osnovnog i Apelacionog suda, Tužilaštva Distrikta, Pravobranilaštva i Kancelarije za pravnu pomoć i za rad Pravosudne komisije;

Kontakt
**Pravosudna komisija
BDBiH**

Trg pravde br. 10,
76100 Brčko; BiH
049/235-072
(Portparol Pravosudne komisije)

60 Funkcionalna analiza, bilješka 12., str. 29.

61 <http://www.pkbd.ba/about/?cid=1,2,1> (pristupljeno: 21.3.2012.)

62 Sl.gl.BDBiH br. 19/07, 20/07 i 2/08, dostupno i na: <http://skupstinabd.ba/ba/zakoni/ba/zakon-o-pravosudnoj-komisiji-br-distrikta-bih.html> (pristupljeno: 21.3.2012.)

- izbor člana za Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH;
- razmatranje, najmanje dva puta godišnje, izvještaja o radu Osnovnog i Apelacionog suda, Tužilaštva Distrikta, Pravobranilaštva i Kancelarije za pravnu pomoć i Pravosudne komisije, koje u vidu informacija dostavlja Skupštini ukoliko nije drugačije regulisano posebnim zakonima;
- koordinacija projekata koje je pokrenulo VSTV u vezi sa poboljšanjem rada sudova i Tužilaštva i efikasnosti upravljanja predmetima.⁶³

Pravosudna komisija ima osam članova koje imenuje Skupština BDBiH, od kojih je šestoro članova po funkciji koju obavljaju, i to:

- predsjednik Ustavnog suda BiH ili sudija tog suda kojeg on odredi kao svog zamjenika;
- predsjednik Apelacionog suda BDBiH;
- predsjednik Osnovnog suda BDBiH;
- glavni tužilac Distrikta;
- direktor Kancelarije za pravnu pomoć BDBiH.
- Ostala dva člana su građani BDBiH koje bira i imenuje Skupština BDBiH na period od četiri godine i ne mogu biti ponovo birani.

2. Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV)

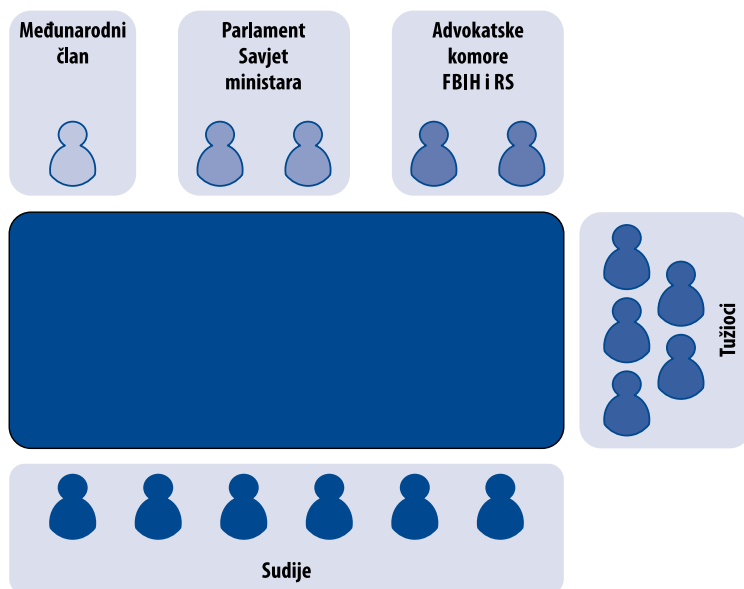
Visoko sudsko i tužilačko vijeće je nezavisna institucija BiH, osnovana Zakonom o VSTV-u BiH.⁶⁴ Osnovni mandat ove institucije je uspostavljanje i očuvanje nezavisnog, efikasnog i odgovornog pravosuđa u BiH. VSTV je ujedno i regulatorno tijelo na nivou BiH koje uspostavlja etičke i profesionalne standarde za pravosudnu profesionalnu zajednicu.⁶⁵ VSTV, prema zakonu, čine predstavnici profesionalne zajednice iz BiH (sudije, tužioci i advokati), te izvršne i zakonodavne vlasti. Članovi VSTV-a biraju se na mandat od četiri godine, s mogućnošću reizbora. Također, Zakon o VSTV-u propisuje da nacionalna i spolna struktura VSTV-a odražava strukturu stanovništva prema popisu iz 1991. godine, pa tako u sastavu VSTV-a treba da bude šest Bošnjaka, pet Srba, tri Hrvata i jedan iz reda Ostalih.

63 Svi poslovi iz nadležnosti Pravosudne komisije navedeni su u čl. 14. Zakona o pravosudnoj komisiji; vidi bilješku 17.

64 Vidi bilješku 5.

65 Više informacija o viziji, misiji i strateškim ciljevima VSTV dostupno na: <http://www.hjpc.ba/intro/?cid=3479,2,1> (pristupljeno: 20.3.2012.) Kratak historijat nastanka VSTV dostupan na: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije/vijesti.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7739> (pristupljeno: 20.3.2012.)

Šematski prikaz sastava VSTV⁶⁶

Nadležnost VSTV-a, između ostalog, uključuje:

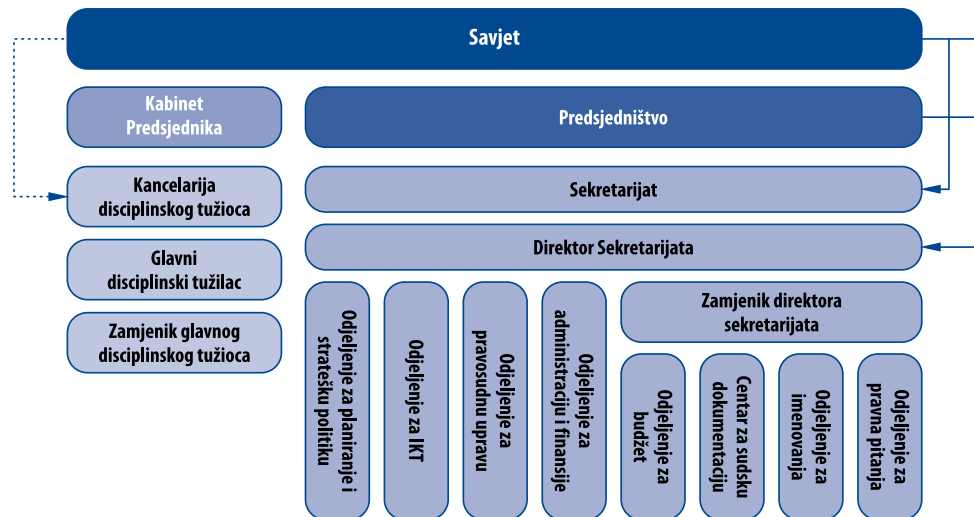
- imenovanje sudija, uključujući predsjednike sudova, sudije porotnike i dodatne sudije u sve sudove na državnom, entitetskom, kantonalnom, okružnom, osnovnom i općinskom nivou u BiH, uključujući BDBiH, sa izuzetkom ustavnih sudova entiteta BiH;
- imenovanje glavnih tužilaca, zamjenika glavnog tužioca i tužioce u sva tužilaštva na državnom, entitetskom, kantonalnom i okružnom nivou u BiH, uključujući i BDBiH;
- primanje pritužbi protiv sudija i tužilaca, vođenje disciplinskih postupaka, utvrđivanje disciplinske odgovornosti i izricanje disciplinskih mjera sudijama, sudijama porotnicima, dodatnim sudijama i tužiocima;
- vršenje nadzora nad stručnim usavršavanjem sudija i tužilaca i pružanje savjeta entitetskim centrima za edukaciju sudija i tužilaca i Pravosudnoj komisiji BDBiH u vezi sa usvajanjem programa stručnog usavršavanja sudija i tužilaca;
- odlučivanje o pitanjima nespojivosti drugih funkcija koje sudije i tužiocima obavljaju sa dužnostima sudija i tužilaca;
- učestvovanje, prema vlastitoj procjeni, u procesu izrade godišnjih budžeta za sudove i tužilaštva;

⁶⁶ Šematski prikaz sastava vijeća preuzet iz brošure *Vodič kroz pravosuđe BiH*, drugo izdanje, VSTV, 2009, str. 5, dostupno na: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorijevijesti.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7739> (pristupljeno: 20.3.2012.)

- zalaganje za adekvatno i kontinuirano finansiranje sudova i tužilaštava u Bosni i Hercegovini;
- utvrđivanje kriterija za rad sudova i tužilaštava i pokretanje istraga u vezi s postupanjem u oblasti uprave ili finansija;
- davanje mišljenja o nacrtima zakona i propisa, te o važnim pitanjima koja mogu utjecati na pravosuđe, pokretanje postupka usvajanja zakona i drugih propisa i davanje smjernica sudovima i tužilaštvima iz nadležnosti VSTV;
- objavljivanje kodeksa sudijske i tužilačke etike.⁶⁷

VSTV ima vodeću ulogu u provođenju i koordiniranju reformskih aktivnosti u pravosudnom sektoru u BiH.

U organizacionu strukturu VSTV-a ulaze Predsjedništvo i Sekretarijat.⁶⁸ Sekretarijat ima osam odjela (vidjeti organizacionu šemu), dok Ured disciplinskog tužioca ima široku autonomiju unutar VSTV-a, o čemu će kasnije biti više riječi.⁶⁹

67 Za sve nadležnosti VSTV, ali i za druga česta pitanja vidjeti: <http://www.hjpc.ba/intro/?cid=2301,2,1> (pristupljeno 20.3.2012.)

68 Više o zadacima i nadležnostima Predsjedništva i Sekretarijata VSTV vidjeti u brošuri *Vodič kroz pravosuđe BiH*, bilješka 24.

69 Organizaciona šema preuzeta iz brošure *Vodič kroz pravosuđe BiH*, str. 12, bilješka 24.

2.1. Imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija – osnovne informacije

U postupku imenovanja sudija i tužilaca od državnog do općinskog/osnovnog nivoa, administrativnu podršku VSTV-u daje Odjel za imenovanja, kako je predviđeno članom 17. Zakona o VSTV-u BiH. Što se tiče imenovanja sudija ustavnih sudova, ovlaštenja VSTV se ograničavaju samo na Ustavni sud FBiH i Ustavni sud RS, u okviru kojih je VSTV ovlašten da obavlja razgovore s kandidatima i daje prijedlog nadležnim organima za njihovo imenovanje. Stupanjem na snagu Zakona o VSTV-u BiH u junu 2004. godine nadležnost imenovanja je proširena i na Brčko Distrikt BiH.

Faze procesa imenovanja

Nakon objavljivanja konkursa za sudačke i tužilačke pozicije, proces imenovanja prolazi nekoliko faza.

Prva faza – Prijem prijava

Prilikom svakog objavljivanja konkursa, Odjel za imenovanja prima prijave za određena upražnjena mjesta. Svaka prijava se registruje pod jedinstvenim brojem. Original prijavne dokumentacije pohranjuje se u postojeći lični dosje za kandidate koji su sudije ili tužioci na funkciji, a u novouspostavljeni lični dosje za sve ostale kandidate. Registruju se samo prijave koje su blagovremene i potpune.

Druga faza – Verifikacija prijava

Postupak verifikacije podrazumijeva potpun pregled svake prijave, uključujući provjeru poštivanja imovinskih zakona, te pribavljanje informacija ili dokumentacije koji nedostaju u obrascu za prijavu. Prijavljeni kandidat je obavezan osigurati sve informacije kako bi se riješilo svako pitanje koje se odnosi na njegovu prijavu. Podaci za svakog kandidata unose se u kompjutersku bazu podataka.

Treća faza - Razmatranje prijava od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća

Podvijeće za predlaganje kandidata, sastavljeno od članova VSTV, dobija od Odjela za imenovanja listu s imenima svih kandidata koji su se prijavili za određenu poziciju. Na listi su osnovni podaci o kandidatima. Podvijeće vrši selekciju kandidata i odlučuje koga će pozvati na intervju, a koje kandidate će razmatrati bez pozivanja na intervju (kandidati koji su ranije intervjuisani), uzimajući u obzir informacije koje pripremi Odjel za imenovanje.

Nakon intervjuja vrši se provjera preporuka za svakog kandidata, a na samom kraju ovoga procesa Podvijeće na sjednici Vijeća predlaže imenovanje najboljih kandidata.⁷⁰

⁷⁰ Preuzeto i adaptirano sa: <http://www.hjpc.ba/secr/app-dept/app-proc/?cid=1635,2,1>

2.2. Ured disciplinskog tužioca – osnovne informacije

Važna funkcija VSTV-a je, prema Zakonu o VSTV-u, zaštita javnosti i pravosudnog sistema od sudija i tužilaca koji propuste da ispoštuju svoje profesionalne i etičke norme. Nadležnost VSTV-a za utvrđivanje disciplinske odgovornosti i izricanje disciplinskih mjera odnosi se na sve tužioce, sudije, predsjednike sudova, sudije porotnike i rezervne sudije u svim tužilaštvima i sudovima na državnom, entitetskom, kantonalnom, okružnom, općinskom i osnovnom nivou u BiH, uključujući Brčko Distrikt, ali isključuje ustavne sudove države i entiteta BiH.⁷¹ Zakonom o VSTV-u propisano je da dužnost disciplinskog tužioca vrši Ured disciplinskog tužioca.⁷² Ovim uredom upravlja disciplinski tužilac kojeg imenuje VSTV.⁷³ Također, ovaj zakon uređuje jasne i transparentne kriterije za vođenje disciplinskih postupaka protiv sudija i tužilaca.

Ured disciplinskog tužioca odgovoran je za procjenu pravne valjanosti pritužbi, istragu navoda protiv sudija ili tužilaca o povredi dužnosti, kao i za pokretanje disciplinskih postupaka i zastupanje u disciplinskom postupku protiv sudija i tužilaca. Ured disciplinskog tužioca pokreće istrage na vlastitu inicijativu, ili po pritužbi koju može podnijeti svaka osoba ili organizacija. Pritužba se podnosi u pisanoj formi ili lično, uz prilaganje dokaza o navodnom disciplinskom prekršaju, a uslov za pisanu formu zadovoljava i slanje pritužbe *e-mailom*.⁷⁴ Ukoliko Ured uspije dokazati da su sudija ili tužilac učinili disciplinski prekršaj, VSTV može izreći disciplinske mjere protiv optuženog sudije ili tužioca, koje se kreću od pisane opomene za relativno mali prekršaj do trajnog razrješenja dužnosti kada je počinjen ozbiljniji prekršaj.

71 Više informacija u brošuri *Pritužbe protiv sudija u Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu*, izdavač VSTV, Ured disciplinskog tužioca, 2006, dostupno na: <http://hjpc.ba/dc/pdf/brosurabos.pdf> (pristupljeno: 28.4.2012.)

72 Sve informacije o Uredu disciplinskog tužioca, nadležnostima, legislativi, postupcima i odlukama dostupne su na: <http://hjpc.ba/dc/?cid=2315,2,1> (pristupljeno 28.4.2012.)

73 Od 1.7.2010. godine funkciju glavnog disciplinskog tužioca u Uredu disciplinskog tužioca pri VSTV-u vrši Arben Murtezić. Informacija dostupna na <http://hjpc.ba/dc/?cid=2315,2,1> (pristupljeno 28.4.2012.)

74 Sve informacije o *on-line* slanju pritužbi, te uputstva o pravilnom ispunjavanju formulara dostupne su na: <http://hjpc.ba/dc/Prituzba/?cid=2340,2,1> (pristupljeno: 28.4.2012.)

Primjeri neprofesionalnog ponašanja koji predstavljaju disciplinski prekršaj:

- postupanje s pristrasnošću i predrasudama;
- kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, uposlenicima u državnoj službi ili prema kolegama;
- prihvatanje poklona ili nagrada čija je namjena neprimjeren utjecaj na odluke ili postupke sudije ili tužioca;
- korištenje dužnosti sudije ili tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;
- propuštanje sudije ili tužioca da traže vlastito izuzeće od postupanja po predmetima kada postoji sukob interesa;
- nemaran odnos prema radu;
- upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije ili tužioca;
- propuštanje sudije ili tužioca da postupuje u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća.⁷⁵

2.3. Saradnja VSTV-a sa organizacijama civilnog društva i pristup informacijama

Uključivanje šire javnosti ili organizacija civilnog društva u strateško planiranje razvoja ili monitoring rada pravosuđa je koncept koji je u BiH prihvaćen tokom reformskih procesa sektora pravosuđa. Jedan od najvažnijih ciljeva koji se želio postići prihvatanjem ovog koncepta na bazi najboljih iskustava drugih zemalja jeste bolja informisanost građana o radu pravosudnih institucija, o njihovim pravima i o efikasnom korištenju mehanizama zaštite tih prava, a sljedstveno tome, povećanje povjerenja javnosti u pravosudne institucije. Naime, pravosudne reforme koje su provedene tokom proteklih nekoliko godina jesu poboljšale povjerenje i pouzdanje u pravosuđe, ali istraživanja javnog mišljenja pokazala su da "gotovo zanemarljiv procenat ispitanika/ica iskazuje 'puno povjerenje u pravosuđe u BiH'", što vodi do zabrinjavajućeg zaključka da je to povjerenje znatno narušeno, te ukazuje na izraženu skeptičnost prema pravosuđu.⁷⁶

Imajući ovo u vidu, strateški dokumenti koji su doneseni u cilju daljnje reforme sektora pravosuđa priznaju da su "dalja poboljšanja u pogledu razumijevanja i povjerenja javnosti u pravosuđe vrlo važna". Stoga je saradnja sa organizacijama civil-

⁷⁵ Brošura Ureda disciplinskog tužioca, str. 2, bilješka 30.

⁷⁶ Specijalni izvještaj UNDP-a: *Suočavanje sa prošlošću i pristup pravdi iz perspektive javnosti*, 2010., str. 34, dostupno na: <http://www.undp.ba/upload/publications/Suocavanje%20s%20proslscu%20i%20pristup%20pravdi%20iz%20perspektive%20javnosti.pdf> (pristupljeno: 20.3.2012.).

nog društva aktivnost i cilj koji se može pronaći u nekoliko strateških dokumenata VSTV. Razlog tome je što se, kako je navedeno u Strategiji za brigu o korisnicima sudova u BiH, želi podići nivo dostupnosti informacija o organizaciji i radu sudova i tužilaštava u BiH široj javnosti, ali se istovremeno žele pronaći i ispitati modaliteti aktivnijeg angažmana NVO sektora u BiH u monitoringu rada sektora pravde u BiH. Naročito je naglašeno da je "ova strategija namijenjena da kroz svoje različite, međusobno povezane komponente uveća povjerenje i pouzdanje u sudove u BiH, kako u smislu korisnika suda tako i građana koji će u budućnosti eventualno koristiti usluge suda".⁷⁷ Strategija brige o korisnicima sudova u BiH zasnovana je na sljedećim principima:

- nezavisnost i nepristranost, pravednost i jednakost;
- transparentnost;
- odgovornost; i
- pristup pravdi i profesionalizmu.

⁷⁷ Strategija za brigu o korisnicima sudova u BiH, novembar 2006. godine, str. 7, dostupno na: [http://www.hjpc.ba/pr/preleases/pdf/Strategija%20za%20brigu%20o%20korisnicima%20sudova%20u%20BiH%20\(BOS\).pdf](http://www.hjpc.ba/pr/preleases/pdf/Strategija%20za%20brigu%20o%20korisnicima%20sudova%20u%20BiH%20(BOS).pdf) (pristupljeno 20.3.2012.)

Suštinske komponente Strategije za brigu o korisnicima sudova⁷⁸**Opći cilj strategije za brigu o korisnicima sudova:**

Cilj nam je zadobiti i održavati povjerenje građana u sudove, uvažavajući pritom principe nepristrasnosti, nezavisnosti, transparentnosti, pravičnosti i jednakosti, u uslovima u kojim se svim građanima garantuje sigurnost i zaštita, te time doprinjeti ostvarivanju pravde

Strateški cilj 1:

Utvrđiti i provoditi standarde profesionalnog odnosa prema građanima

1. Izrada minimalnih standarda za odnos sa korisnicima koji osiguravaju da se sa svim korisnicima suda postupa ljubazno i da im bude ponuđena odgovarajuća pomoć
2. Izrada sistema praćenja s ciljem da se osigura ostvarivanje minimalnih standarda
3. Izrada procedure za ulaganje pritužbi i osiguravanje da se ista provede do kraja, kao i da se promijeni praksa tamo gdje je to potrebno učiniti

Strateški cilj 2:

Unaprijediti pristup pravdi kroz otvorenost suda i informisanost građana

1. Osigurati da korisnici suda dobiju ili imaju pristup odgovarajućim i jasnim informacijama u usmenoj i pisanoj formi prije, tokom i nakon sudskog postupka
2. Osigurati unutrašnje i vanjske oznake koje jasno upućuju korisnike pri dolasku u sud i unutar suda

Strateški cilj 3:

Unaprijediti fizičko uređenje sudova tako da se svim korisnicima i uposlenicima sudaomogućí adekvatna sigurnost, udobnost i privatnost

1. Izrada mehanizama koji osiguravaju da sve zgrade sudova nude adekvatan nivo sigurnosti i zaštite za sve korisnike suda, osoblje i sudije
2. Izrada mehanizama koji osiguravaju da svi korisnici suda imaju pristup prostorijama i pogodnostima koje im omogućuju da obave ono što trebaju u sudu, uz odgovarajući nivo privatnosti
3. Izrada mehanizama koji osiguravaju da svi korisnici suda mogu ući i obaviti ono što trebaju unutar sudskih zgrada
4. Izrada mehanizama koji osiguravaju da objekti nude dovoljan komfor, uzimajući u obzir vjerovatnu dužinu čekanja

Strateški cilj 4:

Zadobiti i održavati osjećaj povjerenja i pouzdanja u sudove u BiH

1. Izrada mehanizama pomoću kojih će sud pratiti svoj ugled kod korisnika
2. Izrada mehanizama komuniciranja suda sa građanima i medijima
3. Izrada mehanizama pomoću kojih će sud raditi na poboljšanju svog ugleda u lokalnoj zajednici
4. Izrada mehanizama pomoću kojih će sud osigurati da javnost smatra sud dostupnim običnim građanima
5. Osigurati da je zgrada suda fizički samostalna na način koji ukazuje javnosti na poziciju suda kao nezavisne institucije.
6. Osigurati da se sud s poštivanjem i bez favoriziranja odnosi prema građanima i svim stranama u postupku

⁷⁸ Dijagram preuzet iz Strategije za brigu o korisnicima sudova u BiH, str. 6., bilješka 35.

- U brošuri **Misija, vizija i principi sudskog i tužilačkog sistema u BiH** dostupne su sljedeće praktične informacije o VSTV:
  - o organizaciji sudskog sistema u BiH;
  - općenito o tome šta se može očekivati od svakog suda ili tužilaštva (predavanje podnesaka, pristup spisima i informacije o stanju u spisu suda)
  - o uslugama koje pruža sudski sistem (u krivičnim, građanskim, porodičnim, privrednim i vanparničnim stvarima, prema djeci, u izvršnim postupcima, upravnim sporovima, te o posebnim sudskim uslugama kao što su: upravljanje registrima nekretnina, besplatna pravna pomoć, tj. način oslobađanja od sudskih taksi, usluge prevođenja, ovjera dokumenata za inostranstvo, priznanje stranih sudskih odluka u građanskim stvarima, pružanje informacija putem oglasne ploče suda i izdavanje uvjerenja o nevođenju krivičnog postupka);
  - o uslugama koje pruža tužilački sistem (prijavljivanje krivičnog djela, status oštećenog i svjedoka u krivičnom postupku);
  - kome uputiti žalbu ako neka usluga nije pružena u skladu sa standardima.

Osim ovog dokumenta, VSTV je 2011. godine objavilo i brošuru za korisnike sudskih i tužilačkih usluga *Misija, vizija i principi sudskog i tužilačkog sistema u BiH*, kako bi korisnicima omogućilo bolji i jednostavniji pristup osnovnim informacijama o brojnim praktičnim pitanjima koja će im omogućiti jednostavniji i lakši pristup pravosuđu kao mehanizmu zaštite prava.⁷⁹

VSTV je, također, usvojio Strateški plan VSTV-a za razdoblje od 2010-2013. godine (Strateški plan VSTV).⁸⁰ Ovaj dokument se oslanja na Strategiju za reformu sektora pravde (SRSP) i pet stubova reforme utvrđenih u tom temeljnom dokumentu. Za svaki od tih stubova Strateški plan VSTV je definisao po jedan strateški cilj. Tako je za peti stub SRSP-a – “Koordiniran, dobro rukovođen i odgovoran sektor”, u Strateškom planu VSTV kao strateški cilj definisano “koordiniranje i činjenje djelotvornijim uloge i odgovornosti ključnih institucija u sektoru pravde s ciljem postizanja učinkovitijeg, transparentnijeg i odgovornijeg sistema pravde u BiH”⁸¹ Za organizacije civilnog društva koje se bave monitoringom sektora pravosuđa iznimno je značajno da u ovaj široko definisani cilj u okviru 5. stuba SRSP-a bude uneseno nekoliko važnih, uže definisanih strateških ciljeva koji ostavljaju prostora za dobru saradnju VSTV sa organizacijama civilnog društva i prostora civilnom društvu da traži i dobije taj prostor u reformskim procesima.

79 Brošura *Misija vizija i principi...* dostupna na: <http://www.hjpc.ba/docs/vstvdocs/?cid=5138,2,1> (pristupljeno 20.3.2012)

80 Strateški plan VSTV dostupan na: <http://www.hjpc.ba/docs/vstvdocs/pdf/VSTV%20Strateski%20Plan%20Final%20HRV%20sa%20koricama.pdf> (pristupljeno: 18.3.2012.)

81 Strateški plan VSTV, str. 4, bilješka 38.

Naime, kao “strateški cilj 8” Strateškog plana VSTV-a definisano je unapređenje odnosa pravosudnih institucija sa partnerima i javnošću.⁸² Za ostvarenje tog cilja planirano je nekoliko strateških programa, a između ostalog i *Strateški program 8.2.* pod nazivom “Zadobiti i održavati povjerenje građana u pravosudne institucije”. U okviru ovog strateškog programa naročito se ističe sljedeće:

Formalne pritužbe građana na rad sudova su znatne i sve brojnije. Između javnosti i pripadnika pravosuđa postoje suštinske razlike u razumijevanju različitih procesa u pravosuđu. Stoga je program usmjeren na utvrđivanje i provođenje standarda profesionalnog odnosa prema građanima, unapređenje pristupa pravdi kroz otvorenost sudova i informisanost građana, te poduzimanje ostalih mjera za zadobivanje povjerenja i pouzdanja u sudove u BiH. Također, organizacije civilnog društva trenutno ne djeluju aktivno u sektoru pravosuđa, što se negativno odražava na uspješno rješavanje niza pitanja od značaja za sektor pravde, a naročito na procese izrade politika i zakona. Stoga je važno obezbijediti aktivnije učešće i zastupljenost svih dijelova društva u tim procesima.⁸³

Okvako definisani strateški ciljevi i programi unapređenja odnosa sa javnošću, a naročito jasno priznanje da se slabo uključivanje organizacija civilnog društva “negativno odražava na uspješno rješavanje niza pitanja od značaja za sektor pravde”, nesumnjivo predstavljaju odličnu osnovu za dobro osmišljene programe monitoringa u vezi s izvršavanjem ovih ciljeva i zadataka i, još i važnije, za istinsku i efikasnu saradnju civilnog društva sa VSTV-om.

VSTV je, također, u okviru projekta Podrška pravosuđu u Bosni i Hercegovini – Jačanje uloge tužilaca u sistemu krivičnog pravosuđa, kao jedan od kratkoročnih ciljeva definisao i “Povećan kapacitet nevladinih organizacija koje su aktivne u sektoru pravosuđa sa ciljem davanja doprinosa sveukupnoj izgradnji povjerenja građana BiH u pravosuđe”. Ostvarenje ovog cilja planirano je kroz uspostavljanje šeme malih grantova sa utvrđenim kriterijima u cilju podrške nevladinim organizacijama koje su aktivne u sektoru pravosuđa.⁸⁴

82 Strateški plan VSTV, str. 34, bilješka 38.

83 Strateški plan VSTV, str. 35, bilješka 38.

84 Informacija dostupna na: <http://www.hjpc.ba/pr/preleases/1/?cid=5361,2,1> (pristupljeno: 24.3.2012.)

3. Organizacija, struktura i nadležnost sudova

3.1. Općenito

U BiH ne postoji sudska vlast na državnom nivou u tradicionalnom smislu, te stoga nema državnog pravosuđa. Na osnovu Ustava BiH, Ustavni sud BiH najviše je tijelo za zaštitu ustavnog poretka i ljudskih prava,⁸⁷ a Sud BiH je poseban sud uspostavljen na osnovu odluke Visokog predstavnika kako bi naročito radio na predmetima ratnih zločina i organizovanog kriminala.⁸⁸ S druge strane, oba entiteta i Brčko Distrikt imaju sudske grane vlasti i, u skladu s entitetskim ustavima, Statutom BD-BiH i odgovarajućim zakonima o sudovima, odvojene sudske sisteme.⁸⁹

Sudski sistem u BiH čine:

- tri (3) ustavna suda (BiH, FBiH i RS)
- Sud BiH
- sedamdeset sedam (77) redovnih sudova, i to:
  - dva (2) entitetska vrhovna suda,
  - deset (10) kantonalnih sudova u FBiH, 5 okružnih, 5 okružnih privrednih, Viši privredni sud u RS i Apelacioni sud u BDBiH, i
  - trideset dva (32) općinska suda u FBiH,⁹⁰ 19 osnovnih sudova u RS i Osnovni sud u BDBiH.

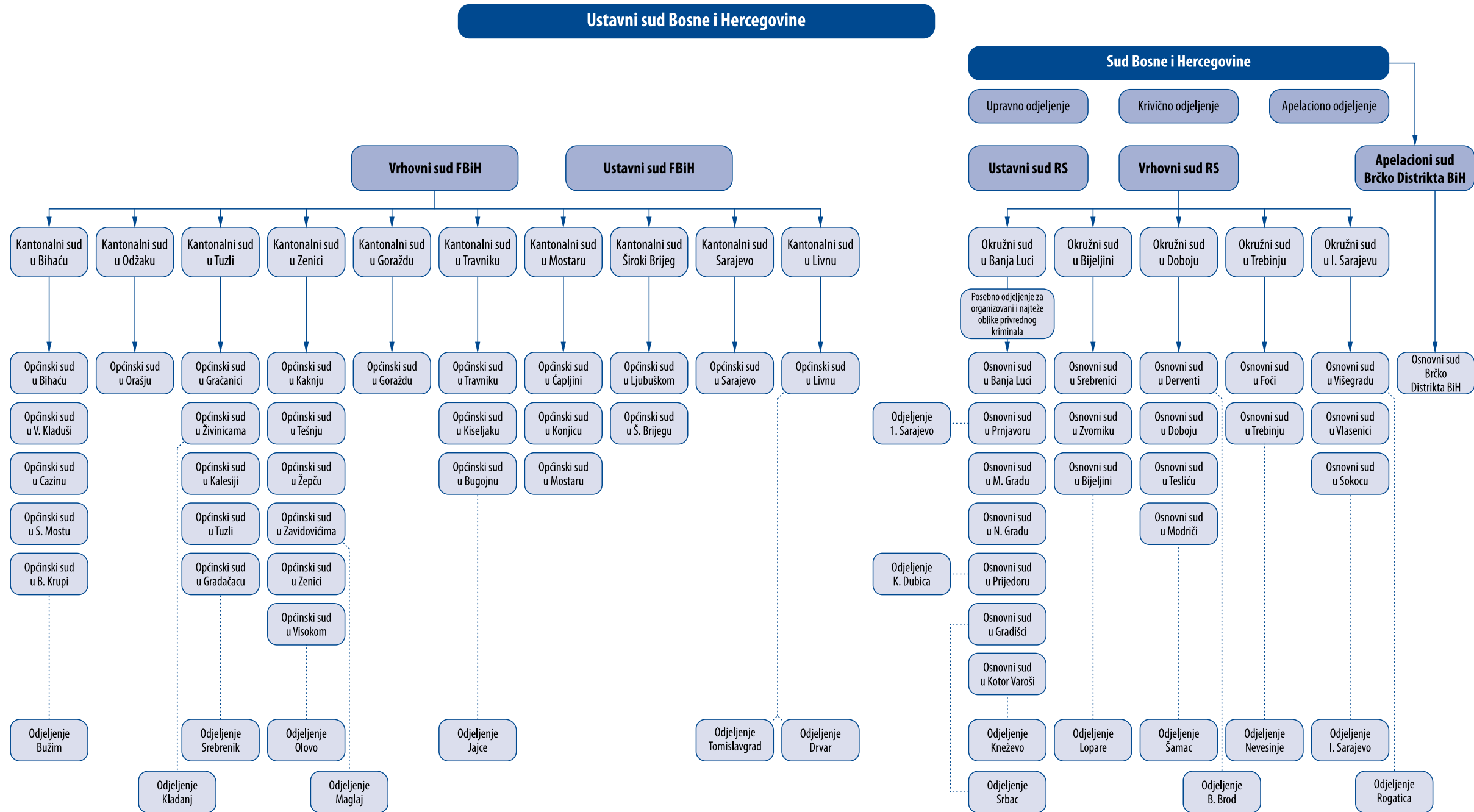
87 U skladu sa članom VI/3.b) Ustava BiH, Ustavni sud "ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom Ustavu kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini". Za više informacija o organizaciji i radu suda pogledati također: http://www.ustavisud.ba/eng/p_stream.php?kat=518&pkat=519

88 Odluka Visokog predstavnika o osnivanju Suda Bosne i Hercegovine, 12. novembar 2000, na http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=362 (pristupljeno: 24.3.2012.)

89 Zakon o sudovima u FBiH (*Sl. nov. FBiH* br. 38/05, 22/06 i 63/10); Zakon o sudovima u RS (*Sl. gl. RS* br. 111/04, 37/06 i 119/08); i Zakon o sudovima u Brčko distriktu BiH (*Sl. gl. BD BiH* br. 19/07, 20/07, 39/09 i 31/11)

90 Četiri suda koji su formirani u 2010. godini (u Banovićima, Lukavcu, Jajcu i Čitluku) nisu počeli s radom. Naime, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima u FBiH predviđeno je da će četiri novoosnovana općinska suda započeti s radom onda kad VSTV ocijeni da za to postoje potrebni uslovi, odnosno da će se Zakon primjenjivati sa danom početka mandata sudija koje VSTV imenuje u novoosnovane sudove. Prema trenutnim procjenama, primjena navedenog zakona, odnosno početak rada novoformiranih sudova može se očekivati početkom 2012. godine, jer je potrebno da VSTV u međuvremenu izvrši konsultacije s relevantnim izvršnim vlastima. Izvor: EU-BiH: *Strukturisani dijalog o pravosuđu, Tehničke informacije koje zahtijeva Evropska komisija*, str. 5, juli 2011. godine, dostupno na: http://www.dei.gov.ba/search/Default.aspx?q=SPP+STRUKTURISANI+DIJALOG+O+PRAVOSU%C4%90U&template_id=14&pageIndex=1 (pristupljeno: 24.3.2012.)

Šema sudskog sistema u BiH⁹¹

91 Šema sudskog sistema preuzeta sa: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorijevijesti.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7736&kolona=7742> (pristupljeno: 24.3.2012.)

U aprilu 2012. godine ukupan broj sudija u BiH je bio 952 (te 4 međunarodne sudije), od čega je:

- u Sudu BiH 50 domaćih sudija i 4 međunarodne sudije;
- u sudovima u FBiH 555 sudija (u općinskim sudovima 404, u kantonalnim sudovima 125, u Vrhovnom sudu FBiH 26);
- u sudovima RS 321 sudija (u osnovnim sudovima 200, u okružnim sudovima 63, u okružnim privrednim sudovima 32, u Višem privrednom sudu 7 i u Vrhovnom sudu RS 19);
- u sudovima Brčko Distrikta 26 sudija (u Osnovnom sudu 18 i Apelacionom sudu 8).⁹²

3.2. Ustavno sudstvo u BiH

S obzirom na složeno političko-pravno ustrojstvo BiH, ustavno sudstvo u BiH čine tri suda: Ustavni sud BiH, Ustavni sud FBiH i Ustavni sud RS. Ovi sudovi nisu ni organizaciono ni funkcionalno povezani, te svaki djeluje samostalno i u skladu s odredbama relevantnog ustava koji propisuju postojanje svakog od ovih sudova.

3.2.1. Ustavni sud BiH

Institucija Ustavnog suda BiH utemeljena je članom VI Ustava, kojim se, osim nadležnosti, uređuju i organizaciono ustrojstvo i procedure, te konačnost i obaveznost odluka ovog suda.⁹³ Nadležnosti Ustavnog suda definisane su u čl. VI/3. i IV/3. Ustava BiH⁹⁴. U okviru osnovne zadaće – podržavanja Ustava BiH, po ovim ustavnim odredbama, radi se o pet vidova nadležnosti, što u krajnjem slučaju znači i diferencirane postupke, kao i odluke zavisno od vrste nadležnosti i prirode sporova.⁹⁵

Jedini sporovi koje pred Ustavnim sudom BiH mogu pokrenuti građani jesu sporovi koji ulaze u apelacionu nadležnost ovog suda. Apelaciona nadležnost propisana je odredbom čl. VI/3.b) Ustava BiH, prema kojoj Ustavni sud BiH "ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom Ustavu, kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini". Učesnici u apelacionom postupku su "stranke u postupku u kojem je donesena odluka koja se pobija apelacijom i sud, odnosno organ čija je presuda, odnosno odluka, pred-

92 EU – BiH: Strukturisani dijalog o pravosuđu, str. 11, bilješka 46.

93 Sve informacije o radu Ustavnog suda BiH, uključujući njegovu nadležnost, osnovne dokumente i odluke, dostupne su na: www.ustavnisud.ba (pristupljeno 26.4.2012.)

94 http://www.ustavnisud.ba/bos/p_stream.php?kat=83

95 Ovih pet vrsta nadležnosti Ustavnog suda BiH su: apstraktna kontrola ustavnosti, rješavanje sukoba nadležnosti, apelaciona nadležnost, odlučivanje o ustavnosti po pitanjima koja Ustavnom sudu BiH proslijede drugi sudovi i odlučivanje o pitanjima vitalnog nacionalnog interesa.

met apelacije.”⁹⁶ Apelaciona nadležnost Ustavnog suda BiH praktično znači da ovaj sud ima ulogu posebnog institucionalnog garanta zaštite prava i sloboda proklamovanih Ustavom BiH, uključujući prava i slobode iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (“Evropska konvencija”), koja se u Bosni i Hercegovini, prema članu II/2. Ustava BiH, primjenjuje direktno i ima prioritet u odnosu na sve druge zakone. Iz ovoga slijedi da Ustavni sud BiH po pitanju zaštite ljudskih prava i sloboda (dakle, ustavnih prava) predstavlja najvišu sudsku instancu u odnosu na redovne sudove i ostale institucije.

Najčešća greška u razumijevanju apelacione nadležnosti Ustavnog suda BiH je ta što se taj sud često smatra supstitutom za nepostojeći Vrhovni sud BiH. To je u najvećoj mjeri i razlog zbog kojeg se Ustavnom sudu BiH upućuje veliki broj apelacija kao sudu tzv. četvrte instance, a zanemaruje se činjenica da ovaj sud u okviru apelacione nadležnosti ispituje eventualno kršenje ustavnih/ljudskih prava i sloboda i ne djeluje kao sud funkcionalno nadređen redovnim sudovima, niti mu je zadatak da ispituje zakonitost odluka redovnih sudova. To je, vjerovatno, jedan od razloga zbog kojih broj usvojenih apelacija ne prelazi 5%.⁹⁷

3.2.2. Ustavni sud FBiH

Ustavni sud FBiH osnovan je na temelju Ustava FBiH, ima primarnu ulogu da obezbjeđuje zaštitu ustavnosti i zakonitosti, u skladu s nadležnostima koje su mu propisane Ustavom FBiH i relevantnim zakonom. Postupak pred tim sudom mogu pokretati isključivo subjekti koji su za to izričito ovlašteni Ustavom FBiH.⁹⁸ Postupak pred Ustavnim sudom FBiH regulisan je Zakonom o postupku pred Sudom⁹⁹ i Poslovníkom Ustavnog suda FBiH.¹⁰⁰

3.2.3. Ustavni sud RS

Ustavni sud RS ustanovljen je Ustavom RS i ima primarnu ulogu da obezbjeđuje zaštitu ustavnosti i zakonitosti, u skladu s nadležnostima koje su mu propisane Ustavom RS, te po proceduri propisanoj Zakonom o Ustavnom sudu RS i Poslovníkom o radu Ustavnog suda RS.¹⁰¹ Ono što je karakteristično za ovaj Ustavni sud jeste da svako može dati inicijativu za pokretanje postupka za ocjenjivanje ustavnosti i zakonitosti, dok prijedlog za pokretanje postupka mogu podnijeti

96 Član 15. Pravila Ustavnog suda BiH. Pravila Ustavnog suda BiH dostupna na: http://ustavnisud.ba/bos/p_stream.php?kat=83&pkat=84&gkat=820 (pristupljeno: 26.4.2012.)

97 Informacija dobijena od registrara Ustavnog suda BiH 11.5.2012. Izvještaj nije dostupan na web stranici Ustavnog suda BiH već se nalazi u arhivi autorice.

98 Više o tome vidjeti na <http://www.ustavnisudfbih.ba/bs/index.ph> (pristupljeno: 26.4.2012.).

99 Dostupno na: <http://www.ustavnisudfbih.ba/bs/index.php> (pristupljeno: 26.4.2012.)

100 Dostupno na: <http://www.ustavnisudfbih.ba/bs/dokumenti/poslovník.pdf> (pristupljeno: 26.4.2012.)

101 Svi dokumenti i više informacija dostupno na: <http://www.ustavnisud.org/> (pristupljeno: 26.4.2012.)

samo subjekti propisani zakonom.¹⁰² U slučaju da su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi i Ustavni sud RS prihvati inicijativu, postupak se pokreće rješenjem tog suda.

3.3. Sud Bosne i Hercegovine

Nadležnosti, organizacija i struktura Suda BiH regulisani su Zakonom o Sudu BiH.¹⁰³ Sud BiH nije u funkcionalnoj vezi sa entitetskim sudom, tj. nema poziciju najvišeg suda u državi, već je to sud specijalne namjene. Sud BiH ima krivičnu nadležnost za krivična djela utvrđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine (KZBiH)¹⁰⁴ i drugim zakonima BiH, kao što su krivična djela ratnih zločina, te krivična djela organiziranog kriminala i privrednog kriminala. Također, Sud BiH je nadležan, pod određenim uslovima, i za krivična djela utvrđena zakonima FBiH, RS i BDBiH. Osim krivične, Sud BiH ima i upravnu nadležnost u skladu s kojom odlučuje po tužbama protiv konačnih upravnih akata donesenih u vršenju javnih ovlaštenja, odnosno kada se radi o upravnoj šutnji institucija BiH i njenih tijela, javnih agencija, javnih korporacija, institucija BDBiH i drugih organizacija utvrđenih zakonom države BiH. Dalje, Sud BiH ima i apelacionu nadležnost u okviru koje je nadležan da odlučuje po žalbama protiv presuda ili odluka koje donese Krivično ili Upravno odjeljenje ovog suda u prvom stepenu, vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih odluka koje su donijela odjeljenja Suda BiH, osim zahtjeva za ponavljanje postupka.¹⁰⁵

U okviru Suda BiH postoji i Ured za odnose sa javnošću (PIOS), koji je zadužen za komunikaciju sa medijima i građanima, putem kojeg je moguće dobiti sve relevantne informacije o radu Suda. Naročito je važno to što ovaj ured, u okviru *Outreach* programa Suda BiH, svakodnevno organizuje, u saradnji sa ostalim odjelima, studijske posjete domaćih i međunarodnih studenata i predstavnika različitih organizacija i udruženja.

Kontakt **Ured za odnose s javnošću Suda BiH**

Kraljice Jelene 88, Sarajevo 71
000, Bosna i Hercegovina
Tel: +387 (33) 707-178 /
707-164 / 707-165
Fax: +387 (33) 707 224 (PIOS) /
+387 (33) 707-321
(Prijem podnesaka)
Email: pios@sudbih.gov.ba

¹⁰² Vidi čl. 4. Zakona o Ustavnom sudu RS, bilješka 53.

¹⁰³ Bilješka 3.

¹⁰⁴ Neslužbena prečišćena verzija KZBiH dostupna na: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=6&id=20&jezik=b> (pristupljeno 26.4.2012.)

¹⁰⁵ Više informacija o nadležnostima, organizaciji i strukturi Suda BiH dostupno na: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=3&id=3&jezik=b> i u brošuri *Sud Bosne i Hercegovine – Ured registrara 2007. god.*, dostupno na: http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/brosura/brosura_bhs.pdf (pristupljeno 26.4.2012.)

3.4. Nadležnost redovnih sudova

Osnovni sudovi u RS i BD i općinski sudovi u FBiH (osnovni nivo sudovanja) imaju sljedeće osnovne nadležnosti:

- postupanje u krivičnim predmetima u prvom stepenu (sa propisanom kaznom do 10 godina),
- postupanje u građanskim sporovima,
- postupanje u vanparničnom postupku,
- postupanje u prekršajnim predmetima,
- postupanje u izvršnom postupku,
- u zemljišno-knjižnim postupcima, postupcima upisa pravnih lica u registar,
- pružanje pomoći sudovima u BiH i međunarodne pravne pomoći, kao i u drugim posebnim postupcima.

Uz ostale nadležnosti, Osnovni sud BD postupa u svim krivičnim predmetima bez obzira na zapriječenu kaznu.

Okružni sudovi u RS i kantonalni sudovi u FBiH (srednji nivo sudovanja) imaju sljedeće osnovne nadležnosti:

- procesuiranje kompleksnijih krivičnih djela (sa propisanom kaznom više od 10 godina zatvora ili dugotrajnog zatvora),
- postupanje u upravnim sporovima u prvom stepenu,
- postupanje u postupku po žalbama na građanske, krivične i prekršajne odluke donesene od strane nižih općinskih, odnosno osnovnih sudova,
- rješavanje o sukobu i prenosu mjesne nadležnosti između općinskih sudova.

U **RS** su, izmjenama Zakona o sudovima iz 2008. godine, osnovani i posebni privredni sudovi. Tako postoji **5 okružnih privrednih sudova** koji u prvom stepenu odlučuju:

- u parničnim i vanparničnim sporovima koji se odnose na prava i obaveze po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama i sl.,
- kada su obje stranke u postupku pravno ili fizičko lice koje u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost,
- u sporovima koji se odnose na brodove, plovidbu, avione,
- u sporovima o autorskim i srodnim pravima i pravima industrijskog vlasništva,
- u sporovima o nelojalnoj konkurenciji,
- o stečaju ili likvidaciji,

- o upisu poslovnih subjekata u registar,
- o pitanjima u vezi sa stranim ulaganjima,
- o pravnoj pomoći i sl.

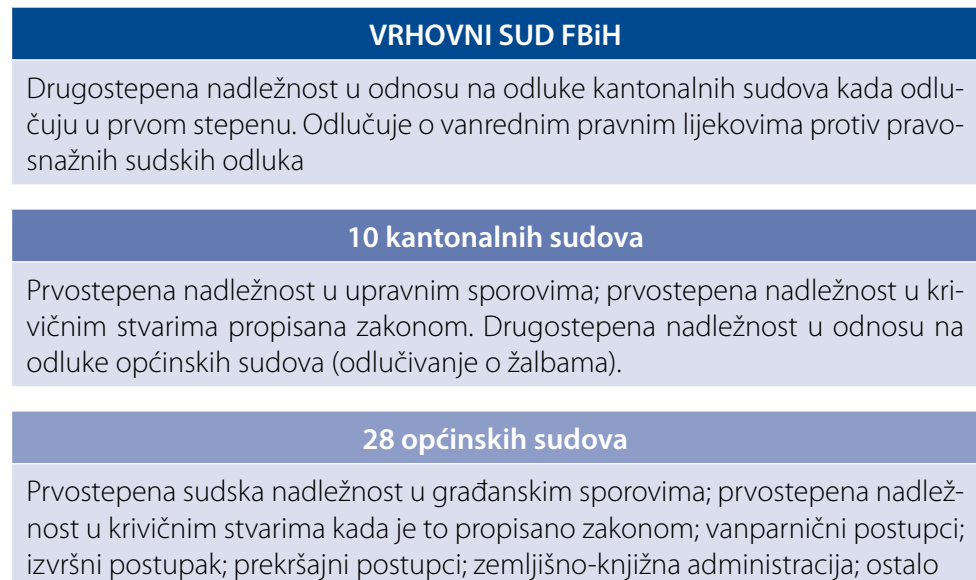
Viši privredni sud:

- odlučuje o žalbama protiv odluka okružnih privrednih sudova, a u prvom stepenu i o drugim stvarima određenim zakonom,
- odlučuje o sukobu nadležnosti i o prenošenju nadležnosti okružnih privrednih sudova, i
- utvrđuje pravne stavove radi jedinstvene primjene zakona iz nadležnosti okružnih privrednih sudova.

Vrhovni sudovi entiteta i Apelacioni sud BD (viši nivo sudovanja) odlučuju o:

- redovnim pravnim lijekovima protiv odluka kantonalnih, okružnih i privrednih sudova,
- vanrednim pravnim lijekovima (treći stepen odlučivanja), i
- rješavaju sukobe o nadležnosti između kantonalnih i općinskih sudova sa područja različitih kantona, kao i o prenošenju mjesne nadležnosti s jednog suda na drugi sud.¹⁰⁶

Šema organizacije i nadležnosti sudova u FBiH

¹⁰⁶ Detaljnije o nadležnostima sudova vidjeti relevantne zakone (bilješka 45) ili na <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7736> (pristupljeno: 24.3.2012.)

Šema organizacije i nadležnosti sudova u RS

VRHOVNI SUD RS	
Drugostepena nadležnost u odnosu na odluke okružnih sudova kada odlučuju u prvom stepenu. Odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih sudskih odluka.	
5 OKRUŽNIH SUDOVA	
Prvostepena nadležnost u upravnim sporovima; prvostepena nadležnost u krivičnim stvarima propisana zakonom. Drugostepena nadležnost u odnosu na odluke općinskih sudova (odlučivanje o žalbama).	
5 okružnih privrednih sudova	Viši privredni sud
Prvostepena nadležnost u privrednim sporovima	Drugostepena nadležnost u odnosu na prvostepene odluke privrednih sudova
19 OSNOVNIH SUDOVA	
Prvostepena sudska nadležnost u građanskim sporovima; prvostepena nadležnost u krivičnim stvarima kada je to propisano zakonom; vanparnični postupci; prekršajni postupci; izvršni postupak; zemljišno-knjižna administracija; ostalo	

Šema organizacije i nadležnosti sudova u BDBiH

Apelacioni sud BDBiH
Drugostepena nadležnost u odnosu na odluke Osnovnog suda BiH. Odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih sudskih odluka
Osnovni sud BDBiH
Prvostepena nadležnost u svim sporovima uključujući i prekršajne postupke; izvršni postupak, ostalo

3.5. Principi nezavisnosti sudstva – međunarodni standardi

Nezavisnost sudstva, kao posebne grane vlasti u demokratskim zemljama, pokazatelj je vladavine prava. Prema međunarodnim standardima, države su dužne da i normativno (kroz ustav i zakone) i praktično osiguraju garanciju nezavisnosti sudske grane vlasti od izvršne i zakonodavne. Dakle, načelo podjele vlasti osnovna je pretpostavka za postojanje nezavisnog i nepristrasnog sudskog sistema, prema

kojem izvršna, zakonodavna i sudska vlast predstavljaju tri odvojene i međusobno nezavisne grane vlasti. Ta međusobna nezavisnost različitih dijelova državne vlasti znači da nisu dozvoljene situacije prema kojima jedna vlast zadire u nadležnosti i prerogative drugih vlasti.

Nezavisnost i nepristrasnost, iako blisko povezane, izražavaju dva različita koncepta, a svaki ima svoje posebno značenje. Pojam *nezavisnost* odnosi se na vezu sudije s nekim organom vlasti i podrazumijeva autonomiju određenog sudije da bez vanjskih utjecaja riješi određeni slučaj primjenom zakona na utvrđene činjenice. Nezavisnost pripada sudstvu kao instituciji (*nezavisnost od ostale dvije grane državne vlasti naziva se institucionalna nezavisnost*), ali i svakom pojedinom sudiji (*individualna nezavisnost*). Pojam *nezavisnost* podrazumijeva da ni sudstvo kao cjelina niti sudije kao pojedinci nisu podređeni drugim granama državne vlasti. S druge strane, pojam *nepristrasnost* odnosi se na vezu sudije sa stranama u sporu (srodstvo ili neka druga veza koja predstavlja sukob interesa).

Također, Evropski sud za ljudska prava istakao je da pojam *nezavisnost* ima različite karakteristike, ali da se one, u biti, mogu svrstati u tri kategorije:

- Nezavisnost od izvršne vlasti, što znači da sud svoje odluke mora temeljiti na vlastitom slobodnom uvjerenju i mišljenju zasnovanom na činjenicama i pravnim osnovama.
- Moraju postojati garancije koje jamče da sudovi funkcioniraju nezavisno. U tom smislu, nije neophodno osigurati da sudije budu imenovane doživotno, ali moraju postojati garancije da ih vlast ne može otpuštati svojevóljno ili na neprimjerenj osnovi.¹⁰⁷
- Sud mora ostavljati i utisak nezavisnosti, što znači da se mora izbjeći sve ono što kod strana u postupku ili čak u javnosti može stvoriti dojam zavisnosti.¹⁰⁸

Ključni principi nezavisnosti sudstva, prema međunarodnim standardima, su sljedeći:

- odluke sudija ne smiju biti predmet nikakve druge revizije osim u okviru postupka po pravnim lijekovima predviđenim zakonom;
- stalnost sudijske funkcije i plate sudija moraju biti garantovane zakonom;
- nijedan organ, osim samih sudova, ne smije odlučivati o njihovoj nadležnosti, kako je predviđena zakonom;

¹⁰⁷ Vidjeti, npr. Evropski sud, presuda *Ringelsen protiv Austrije* (1971.), dostupno na: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=RINGEISEN&sessionId=89840363&skin=hudoc-en> (pristupljeno: 26.3.2012.)

¹⁰⁸ Npr. činjenica da je sudija bio hijerarhijski podređen jednoj od strana u sporu vodila je zaključku o nedostatku "nezavisnosti" suda u smislu prava na pravično suđenje, budući da "takva situacija ozbiljno utječe na povjerenje koje sudovi moraju uživati u demokratskom društvu". (Evropski sud, presuda *Sramek protiv Austrije* (1995.), dostupno na: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=S RAMEK&sessionId=89840363&skin=hudoc-en> (pristupljeno: 26.3.2012.)

- s izuzetkom odluka o amnestiji, pomilovanju i sl., vladi ili izvršnoj vlasti ne može se omogućiti da donose nikakve odluke kojima bi se retroaktivno poništavale sudske odluke; u postupku suđenja sudije treba da budu nezavisne i sposobne da djeluju bez ograničenja, neprimjerenih utjecaja, podstrekavanja, pritisaka, prijatnji ili miješanja, neposrednih ili posrednih, sa bilo koje strane i iz bilo kojeg razloga;

Ključni međunarodni dokumenti u kojima su sadržani principi koji obezbjeđuju nezavisnost sudstva su:

- *Osnovna načela UN-a o nezavisnosti sudstva (1985. godine);*
- *Preporuka R(94) Komiteta ministara državama članicama Vijeća Evrope o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija (1994.godine);*
- *Evropska povelja o zakonu za sudije (1998. godine)*
- *Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 6, koji propisuje da svako ima pravo na pravično suđenje, u razumnom roku, pred nezavisnim i nepristrasnim sudom osnovanim zakonom. (Ni Konvencija ni njeni organi ne preciziraju način na koji će se ovaj zahtjev nezavisnosti ispuniti, ali iz prakse Evropskog suda jasno proizlazi da se ni zakonodavna ni izvršna vlast ne trebaju miješati u rad sudstva).¹⁰⁹*

- raspodjela predmeta ne smije biti pod utjecajem želja ma koje stranke ili lica zainteresovanih za ishod slučaja;
- predmet se ne smije oduzeti sudiji bez valjanog razloga, kao što su slučajevi ozbiljne bolesti ili sukoba interesa. Svi razlozi za izuzeće sudije kao i postupak izuzeća moraju biti zakonom propisani i ne smiju biti pod utjecajem ma kojeg interesa vlade ili drugog organa izvršne vlasti. Odluku o izuzeću sudije treba da donosi nezavisni organ koji uživa podjednaku sudsku nezavisnost kao i sudije;

¹⁰⁹ Više informacija moguće je pronaći u priručniku Modul 1: *Nosioci pravosudne funkcije i društvo, VSTV,CESTRS i FBiH*, dostupno na: http://www.rs.cest.gov.ba/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=30&subcat=54&catid=34&limitstart=0&limit=15&lang=lat (pristupljeno: 25.3.2012.); Korisno je pogledati i publikaciju Uporedno-pravni pregled osnovnih načela o položaju sudstva, str. 4-6., *ABA CEELI i USAID (2007.)*, dostupno na: http://apps.americanbar.org/rol/publications/serb_basic_principles_judiciary_serb.pdf. Pogledati i dokument "Kijevske preporuke o nezavisnosti pravosuđa u Istočnoj Evropi, Južnom Kavkazu i Centralnoj Aziji" (2010.), OSCE ODIHR i Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence, dostupno na: <http://www.osce.org/odihr/80802?download=true> (svim dokumentima pristupljeno: 25.3.2012.) Više o standardima u vezi s pravom na pravično suđenje vidjeti u publikaciji *Pravo na pravično suđenje: Vodič za primjenu člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Za prava u vezi s lišavanjem slobode i pritvorom, vidjeti publikaciju Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti: Vodič za primjenu člana 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima (oba dokumenta dostupna na web str. Vijeća Evrope, Ured u Sarajevu):* http://www.coe.ba/web2/en/dokumenti/cat_view/36-coe-general-documents--coe-opti-dokumenti/116-publications--publikacije.html (pristupljeno: 26.5.2012.)

- sudijama, imenovanim ili izabranim, mora se garantovati stalnost funkcije sve do ispunjenja zakonskih uslova za penziju ili do isteka njihovog mandata, tamo gdje takav mandat postoji.

4. Organizacija, struktura i nadležnost tužilaštava

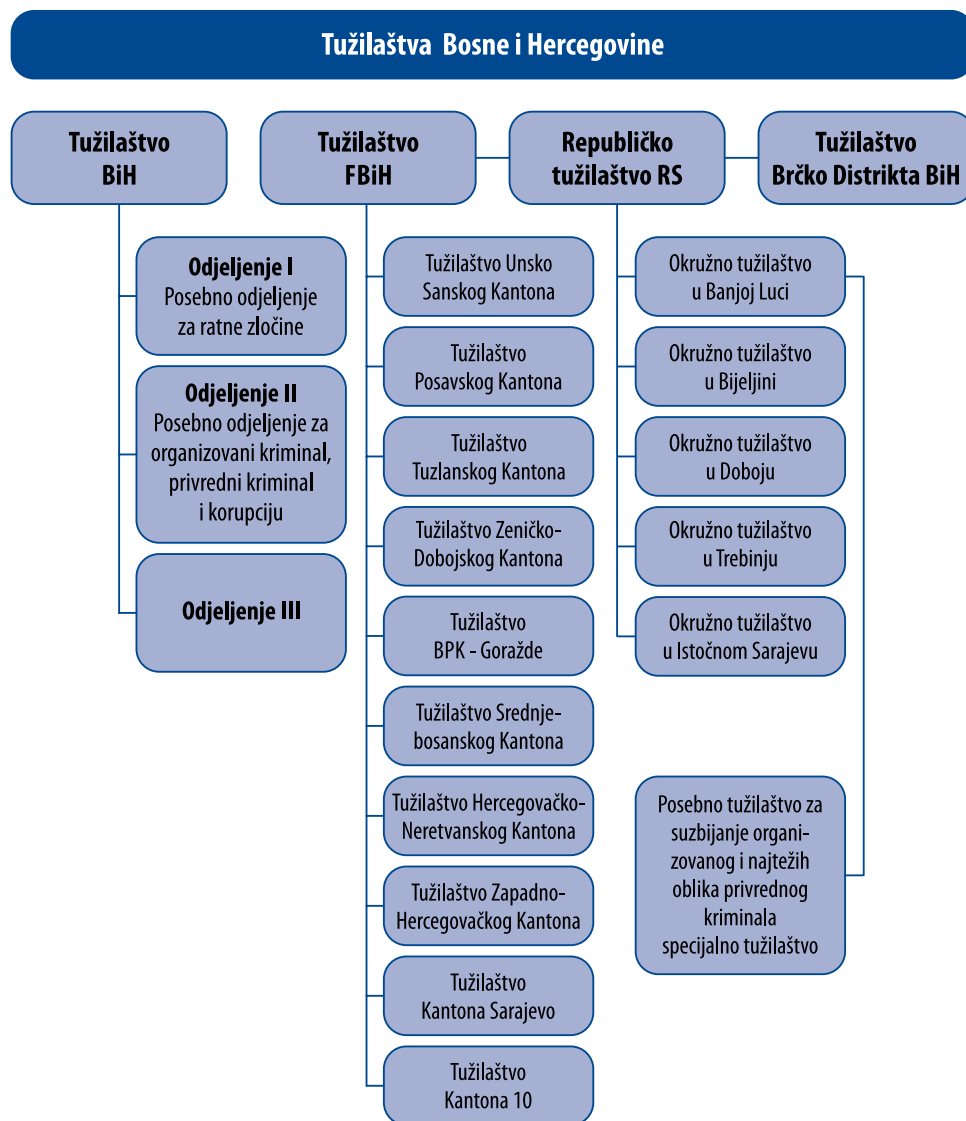
4.1. Općenito

Tužilaštva u BiH su samostalni i nezavisni organi koji u okviru svojih nadležnosti preduzimaju propisane mjere i radnje u otkrivanju i gonjenju počinitelaca krivičnih djela i privrednih prestupa, te vrše druge poslove određene zakonom.

Tužilački sistem u BiH sastoji se od:

- Tužilaštva BiH
- Tužilaštva Brčko Distrikta BiH
- 2 entitetska tužilaštva
- 10 kantonalnih tužilaštava u F BiH
- 5 okružnih tužilaštava u RS
- U okviru Okružnog tužilaštva Banja Luka djeluje Posebno tužilaštvo za suzbijanje organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala – Specijalno tužilaštvo.

Šema tužilačkog sistema u BiH¹¹⁰

U aprilu 2012. godine ukupan broj tužilaca u BiH je bio 305 (te 4 međunarodna tužioca), od čega je:

- u Tužilaštvu BiH 34 domaćih tužilaca i 4 međunarodna tužioca;
- u tužilaštvima u FBiH 174 tužilaca (u Tužilaštvu FBiH 9 i kantonalnim tužilaštvima 165);

110 Preuzeto sa: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorijevijesti.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7737&kolona=7753> (pristupljeno: 24.3.2012.)

- u tužilaštvima RS 87 tužilaca (u Republičkom tužilaštvu RS 6, u okružnim tužilaštvima 74 i Specijalnom tužilaštvu koje se nalazi u sastavu Okružnog tužilaštva u Banja Luci 7);
- u Tužilaštvu BD 10 tužilaca.¹¹¹

4.2. Nadležnost tužilaštva

Na nivou BiH formirano je Tužilaštvo BiH, koje je prema Zakonu o Tužilaštvu BiH¹¹² nadležno za provođenje istrage za krivična djela za koja je nadležan Sud BiH, te za gonjenje počinitelja pred Sudom BiH, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku BiH i drugim primjenjivim zakonima.

U FBiH postoji Federalno tužilaštvo i deset kantonalnih tužilaštava. Nadležnost, organizacija i funkcionisanje Federalnog tužilaštva utvrđeni su Zakonom o Federalnom tužilaštvu,¹¹³ a nadležnost, organizacija i funkcionisanje kantonalnih tužilaštava utvrđeni su kantonalnim zakonima, i to za svaki kanton posebnim zakonom o tužilaštvu tog kantona. Federalno tužilaštvo postupa u predmetima pred Vrhovnim sudom FBiH, dok kantonalna tužilaštva postupaju pred sudovima kantona za koji su osnovani (što uključuje općinske i kantonalni sud tog kantona).

U RS, prema Zakonu o tužilaštvima RS,¹¹⁴ tužilačku funkciju obavlja Republičko tužilaštvo i pet okružnih tužilaštava. U sastavu okružnog tužilaštva u Banjaluci ustanovljeno je Specijalno tužilaštvo u cilju efikasnijeg suzbijanja organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala u RS. Okružna tužilaštva osnivaju se za područje okružnih sudova, a Specijalno i Republičko tužilaštvo za teritoriju RS.

Za područje BDBiH osnovano je Tužilaštvo BDBiH na osnovu Zakona o Tužilaštvu BD,¹¹⁵ a u skladu sa Statutom BD. Tužilaštvo BD je samostalan i nezavisan organ koji u okviru BD preuzima propisane mjere i radnje u otkrivanju i gonjenju počinitelja krivičnih djela i privrednih prestupa, te vrši druge poslove određene zakonom. U ispunjavanju svoje funkcije Tužilaštvo BDBiH učestvuje u postupcima pred Apelacionim i Osnovnim sudom BDBiH.¹¹⁶

111 EU – BiH: *Strukturisani dijalog o pravosuđu*, str. 11, bilješka 46.

112 V. bilješku 4.

113 Zakon o Federalnom tužilaštvu FBiH (*Sl.novine FBiH* br. 19/03), dostupno i na: <http://ft-fbih.pravosudje.ba/> (pristupljeno: 24.3.2012.)

114 Zakon o tužilaštvima RS (*Sl.glasnik RS* br. 55/02, 85/03 i 27/06). Integralna neslužbena verzija dostupna na: <http://www.vladars.net/sr-sp-cyrl/vlada/ministarstva/mpr/Documents/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%BE%20%D1%82%D1%83%D0%B6%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%B0%20%D1%80%D1%81,%20%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%BB%D0%BD%D0%B8%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82-.pdf> (pristupljeno: 24.3.2012.)

115 Zakon o tužilaštvu BDBiH (*Sl.glasnik.BDBiH* br. 19/07), dostupno i na: <http://skupstinabd.ba/ba/zakoni/ba/zakon-o-tuilatvu-br-distrikta-bih.html> (pristupljeno: 24.3.2012.).

116 Detaljnije o nadležnostima tužilaštava vidjeti relevantne zakone (bilješke 68 i 69) ili na: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7737> (pristupljeno: 24.3.2012.)

Glavni tužioci, zamjenici glavnog tužioca i tužioci ne mogu biti pozvani na krivičnu ni građansko-pravnu odgovornost ni za jedno djelo u vršenju službe.

5. Sudska uprava i menadžment

5.1. Općenito

U aprilu 2012. godine u sudovima i tužilaštvima u BiH je bilo zaposleno 3.759 administrativnih radnika, od toga 3.411 na neodređeno vrijeme, 294 na određeno vrijeme, te 54 pripravnika. Na administrativno osoblje zaposleno na neodređeno vrijeme se odnosi oko 69% ukupnog broja zaposlenih u pravosudnim institucijama. U odnosu na broj sudija i tužilaca koji trenutno obavljaju dužnost, po jednom sudiji je zaposleno 2,7 stalno zaposlenih administrativnih radnika, uključujući i dodatne sudije, odnosno 3,1 na redovne sudije, a po tužiocu 1,8 administrativnih radnika zaposlenih na neodređeno vrijeme.¹¹⁷

Organizacija i način unutrašnjeg poslovanja, te druga pitanja bitna za unutrašnje sudsko poslovanje općinskih, osnovnih, kantonalnih, okružnih sudova, Apelacionog suda BDBiH i vrhovnih sudova entiteta (u daljnjem tekstu: sud), regulisani su Pravilnikom o unutarnjem sudskom poslovanju koji je donijelo VSTV.¹¹⁸ Opće kriterije za određivanje broja administrativnog osoblja u sudovima utvrđuju ministarstva pravde podzakonskim aktima – pravilnicima. Federalno ministarstvo pravde i Ministarstvo pravde RS odobravaju pravilnike o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta za svaki sud pojedinačno, i to prema općim pravilnicima kojima su utvrđeni kriteriji. Saglasnost na pravilnike o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u sudovima BD daje Pravosudna komisija BD.

5.2. Informatizacija pravosuđa

U okviru reforme pravosuđa uveden je i sistem za automatsko upravljanje predmetima (CMS), koji podrazumijeva novu organizacionu strukturu u sudu. Glavni ciljevi informatizacije pravosuđa su:

- pravovremeno i učinkovito pružanje kvalitetnih usluga, i
- povećanje transparentnosti rada bh. sudova i tužilaštava.

¹¹⁷ EU – BiH: Strukturisani dijalog o pravosuđu, str. 163, bilješka 46.

¹¹⁸ Pravilnik o unutarnjem sudskom poslovanju, VSTV, maj 2008. godine (*Sl.glasnik BiH* br. 57/08), dostupno i na: <http://www.hjpc.ba/docs/vstvdocs/pdf/PRAVILNIKUNUTRASNJEMSUDSKOMPOSLOVANJUCRO.pdf> (pristupljeno 25.3.2012.)

- Kako bi se unaprijedili ovi opći ciljevi, definisani su i konkretni podciljevi:
- povezivanje pravosudnih jedinica, te njihova integracija sa drugim relevantnim tijelima;
- brza i efikasna razmjena podataka;
- jeftinije sudske usluge; smanjenje broja osnovnih sudskih pogrešaka; standardizacija podataka; podsjetnici za sudsko osoblje; zamjena papirnatih spisa elektronskim;
- kreiranje baze podataka; efikasnije pružanje informacija i osnovne pravne pomoći građanima; fleksibilnije radno vrijeme; i
- sistemi za audio i vizualno snimanje.¹¹⁹

Suštinska promjena dogodila se na nivou bivših pisarnica i prijemne kancelarije, tako da praktično pisarnice po odjeljenjima nestaju, a formira se jedinstveno "spremište za predmete" u kojem se čuvaju svi sudski predmeti složeni po rastućem broju, bez razdvajanja predmeta po vrsti. Svaki predmet se označava brojem koji ostaje isti od momenta unošenja u registar do trenutka njegovog okončanja. Brojevi se predmetima dodjeljuju automatski, u trenutku pokretanja postupka pred sudom, a CMS dodjeljuje predmete, u zavisnosti od vrste predmeta, sudiji, predsjedniku suda, vijeću ili stručnom saradniku određenog referata po principu ujednačene slučajne dodjele, a na osnovu unaprijed zadanih kriterija kao što su specijalizacija i procentualno učešće sudije u raspodjeli.

Neke prednosti CMS-a su:

- trenutno dodjeljivanje i upoznavanje stranke sa brojem predmeta i imenom postupajućeg sudije dodijeljenog na osnovu ujednačene slučajne dodjele;
- trenutno informisanje sudija o svakom novozaprimljenom predmetu i podnesku;
- omogućavanje pregleda predmeta i elektronskih dokumenata bez fizičkog prisustva predmeta;
- značajno ubrzavanje, "brzom pretragom", pronalaženja i dobijanja informacija;
- generisanje "Izveštaja" kao alata putem kojeg je moguće mjeriti do sada "nemjerljive" kategorije;
- omogućavanje korištenja standardizovanih obrazaca automatski.

U odnosu na manuelni način rada, CMS sudovi nemaju upisnike i čuvaju sve vrste predmeta po rednom broju na samo jednoj lokaciji.¹²⁰

119 Više informacija o CMS može se naći i u brošuri *Informatizacija pravosuđa 2004-2011*, VSTV, dostupno na: <http://www.hjpc.ba/docs/vstvdocs/?cid=5234,2,1> (pristupljeno: 25.3.2012.)

120 <http://www.hjpc.ba/secr/cait/cms/?cid=3687,2,1> (pristupljeno: 25.3.2012.)

Također je važno da je u okviru informatizacije pravosuđa uspostavljen i razvijen pravosudni web portal www.pravosudje.ba kao centralna tačka za pristup informacijama iz svih pravosudnih institucija u BiH. Do sada su uspostavljene web stranice za 75 pravosudnih institucija, na kojima se može pronaći priličan broj korisnih informacija.

6. Reforma pravosuđa

6.1. Općenito

Reforma pravosudnog sistema počela je uspostavom *Programa za procjenu pravosuđa* (JSAP) u okviru UNMIBH, još 1998. godine. Nakon što je JSAP završio sa svojim mandatom, Visoki predstavnik osnovao je 2001. godine Nezavisnu pravosudnu komisiju (IJC). Rad ove Komisije može se podijeliti u tri faze: u prvoj fazi je glavni prioritet bila izrada strateškog plana, druga je bila fokusirana na restrukturisanje pravosudnog sistema i proces ponovnog imenovanja sudija i tužilaca, a završna faza je bila usmjerena na uspostavljanje jednog Visokog sudskog i tužilačkog savjeta na nivou BiH (VSTS BiH) i pretvaranje Nezavisne pravosudne komisije u Sekretarijat tog istog Savjeta.¹²¹

Vijeće ministara, entitetske vlade i Pravosudna komisija BDBiH usvojili su krajem juna 2008. godine Strategiju za reformu sektora pravde u BiH (SRSP), entitetskih vlada i Pravosudne komisije BD,¹²² uz čiju izradu je pripremljen i Finansijski plan, zatim i Akcioni plan za njeno provođenje 2008. godine, a onda i Revidirani Akcioni plan za provođenje Strategije za reformu sektora pravde u BiH u periodu od 2009. do 2013. godine.¹²³

Na Prvoj ministarskoj konferenciji, održanoj krajem decembra 2008. godine, usvojena je Deklaracija o uspostavljanju Konferencije ministara pravde u BiH, predsjednika VSTV i predsjednika Pravosudne komisije BD, kojom su uspostavljeni instrumenti predviđeni Strategijom za praćenje i ocjenu provođenja njenog Akcionog plana.

Deklaracijom su uspostavljena sljedeća tijela: Ministarska konferencija, koja osigurava koordinirano praćenje najvažnijih reformskih aktivnosti od zajedničkog inte-

121 <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorijevijesti.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7739> (pristupljeno: 25.3.2012.)

122 SRSP, bilješka 9

123 Akcioni planovi za provođenje Strategije reforme sektora pravde dostupni na: <http://www.mpr.gov.ba/bs/str.asp?id=434> (pristupljeno: 18.3.2012.)

resa za sektor pravde i usaglašeno rješavanje tih pitanja, razmjenu iskustava i bolje korištenje domaćih i drugih potencijala; Tehnički sekretarijat, koji pruža tehničku i stručnu pomoć u pripremanju i održavanju ministarskih konferencija, sastanaka funkcionalnih radnih grupa i izradi izvještaja o praćenju i ocjeni provođenja Akcionog plana Strategije; pet funkcionalnih radnih grupa, po strateškim oblastima iz Strategije, koje se sastaju tromjesečno radi praćenja i provođenja zajedničkih mjera i inicijativa, daju mišljenja i prijedloge za rješavanje najvažnijih reformskih pitanja sektora pravde i sačinjavaju tromjesečne izvještaje o napretku, kojima se prati i ocjenjuje provođenje Akcionog plana Strategije.

Uprkos svim ovim naporima, Evropska komisija je u svom izvještaju o napretku za 2010. i 2011. godinu zabilježila da očekivani rezultati još nisu postignuti i da je napredak u sektoru pravosuđa mali i opterećen brojnim slabostima.¹²⁴

*Uprkos uspostavljenim instrumentima monitoringa i ocjene provođenja i činjenici da su članovi Ministarske konferencije zaključili i obavezali se da će u potpunosti provoditi obaveze iz Akcionog plana Strategije i dati punu podršku radu funkcionalnih radnih grupa i Tehničkog sekretarijata za njegovo provođenje, redovnom i potpunom izvještavanju i koordinaciji u provođenju aktivnosti i pojedinih mjera, **najvažniji problemi i rizici u provođenju Akcionog plana Strategije** i dalje su:*

- *Većina institucija sektora pravde još nisu unijele planirane aktivnosti iz Akcionog plana Strategije usvoje srednjoročne strateške planove i godišnje programe rada, iako su izrađeni nacrti ovih dokumenata. Unošenje aktivnosti iz Akcionog plana Strategije u srednjoročne strateške planove i godišnje programe rada institucija sektora pravde, omogućit će koordinirano provođenje, monitoring i ocjenu provođenja planiranih aktivnosti.*
- *U aktivnostima Tehničkog sekretarijata izostao je puni angažman sektora ili osoba entitetskih ministarstava pravde, a dijelom i Pravosudne komisije BD, koji vrše poslove strateškog planiranja i koordinacije.*
- *Skoro niti jednom od sastanaka funkcionalnih radnih grupa ili Tehničkog sekretarijata nisu prisustvovali svi članovi. Ovo se dogodilo unatoč činjenici da je svim institucijama i članovima funkcionalnih radnih grupa i Tehničkog sekretarijata kalendar sastanaka bio poznat znatno ranije. Koordinirajući sastanci ovog tipa gube smisao ako predstavnici institucija, koji trebaju usko sarađivati i koordinirati aktivnosti i koji su se obavezali da će to raditi, ne prisustvuju sastancima.*
- *Iako je postupak, format i sadržaj izvještavanja bio detaljno objašnjen članovima funkcionalnih radnih grupa i Tehničkog sekretarijata, kao i da su rokovi za dostavljanje izvještaja bili poznati i isti se dostavljaju putem uspostavljenog elektronskog*

¹²⁴ Za Izvještaje Evropske komisije o napretku, vidjeti bilješku 1.

Dokumentacionog sistema, izvještaji se ne dostavljaju na vrijeme, a u nekim slučajevima se ne dostavljaju uopće. I dalje su lošeg kvaliteta i ne sadržavaju informacije koje su na početku usaglašene sa članovima funkcionalnih radnih grupa, uz izuzetke za pojedine institucije. U raspravama krajem prošle i u prvoj polovini ove godine raspravljano je o pitanjima valjanosti, pouzdanosti i kvaliteti izvještavanja o provođenju Akcionog plana Strategije i u cilju njihova poboljšanja sačinjene su Smjernice za rad predsjedavajućih i članova funkcionalnih radnih grupa, te Tehničkog sekretarijata u postupku praćenja napretka na provođenju Strategije za reformu sektora pravde u BiH, koje su se počele primjenjivati. Usvojene izmjene su usmjerene na jačanje valjanosti i pouzdanosti ocjenjivanja, kao i na potvrđivanje i kvalitetnije izvještavanje, na način da je izmijenjen obrazac monitoringa i ocjene, jer se prešlo sa pristupa o napretku na problemski pristup, zadržan je model semafora, dodana je oznaka "Prioritetna aktivnost" za razumno mali broj aktivnosti, razvijeni su kriteriji za rad funkcionalnih radnih grupa u ocjenjivanju aktivnosti, promijenjen je postupak potvrđivanja ocjene statusa od strane funkcionalnih radnih grupa i poboljšana analitička i komunikacijska kvaliteta izvještaja o napretku.

(Izvod iz dokumenta EU – BiH: Strukturisani dijalog o pravosuđu, Tehničke informacije koje zahtijeva Evropska komisija)¹²⁵

Uprkos teškoćama, postoje pozitivni pomaci na provođenju Akcionog plana. Tako je, na primjer, u junu 2010. godine potpisan Memorandumom o saradnji između Ministarstva pravde BiH i VSTV-a, kojim je dogovorena uspostava Forum za zajedničku politiku (FZP). Zadatak FZP-a će biti izrada analiza postojećih i priprema prijedloga politika za čijim se uspostavljanjem ili izmjenom ukaže potreba, kao i analiza i izrada prijedloga o drugim značajnim temama i pojavama koje su prvenstveno od zajedničkog interesa za MPBiH i VSTV, ili za sektor pravosuđa u cjelini.¹²⁶ Početkom novembra 2011. godine postignut je značajan uspjeh kada su MPBiH i VSTV formalno usvojili prvi prijedlog politike FZP pod nazivom *Smanjenje fragmentiranosti finansiranja pravosuđa u FBiH*.¹²⁷ Ovo, nesumnjivo, predstavlja korak naprijed u nastojanjima da se umanje budžetske nejednakosti u FBiH, dok se u isto vrijeme naglašava sposobnost FZP-a da proizvede i promoviše kvalitetne prijedloge politika za unapređenje sektora pravde.

¹²⁵ EU – BiH, *Strukturisani dijalog o pravosuđu*, str. 167-168., bilješka 46.

¹²⁶ Izvor: <http://www.hjpc.ba/pr/preleases/1/?cid=4783,2,1> (pristupljeno 4.5.2012.).

¹²⁷ Dokument dostupan na: http://www.usaidjdp.ba/files/project_doc/FZP%20-%20Prijedlog%20politike.pdf (pristupljeno 4.5.2012.)

6.2. Struktuisani dijalog o reformi pravosuđa

Početak ljeta 2011. godine Evropska komisija je pokrenula novi proces pravosudne reforme poznat po nazivom *Struktuisani dijalog o pravosuđu (Struktuisani dijalog)*. Struktuisani dijalog je novi mehanizam, putem kojeg se vode razgovori o svim reformama neophodnim za ostvarenje napretka na polju usaglašavanja pravosuđa BiH sa pravnim tekovinama i odgovarajućim standardima EU.¹²⁸ U vezi s tim VSTV je osnovao Komisiju pravosuđa u BiH za pitanja struktuisanog dijaloga, koju čine odgovarajući predstavnici pravosuđa. Zadatak ove Komisije je pripremiti i VSTV-u predstaviti platformu pravosuđa koja se odnosi na sva pitanja o kojima će se razgovarati u toku struktuisanog dijaloga između EU i BiH, a koju će dalje VSTV razmotriti i usvojiti.¹²⁹ Sastanak o *Struktuisanom dijalogu*, održan u novembru 2011. godine, obuhvatio je sljedeća pitanja: institucionalna reforma žalbenog sistema Suda BiH, koordinacija između Suda BiH i drugih pravosudnih nivoa u zemlji, konsolidacija funkcija VSTV-a, uključujući pregled relevantnih zakona; diskusija o Zakonu o sudovima RS; ljudski i finansijski resursi; finansiranje pravosuđa; objavljivanje presuda; i provedba BiH Strategije za rješavanje predmeta ratnih zločina.¹³⁰ Od ovog prvog sastanka održan je još jedan u julu 2012. godine. Preporuke koje su proizašle sa ovih sastanaka, kao i preliminarne preporuke se mogu naći na web stranici Delegacije Evropske Unije i Specijalnog predstavnika EU u BiH¹³¹.

U vezi uloge civilnog društva u struktuisanom dijalogu, na pomenutoj web stranici se navodi:

'Pitanja koja se tiču vladavine prava i pravosuđa naročito, leže u srži praćenja situacije, koje rezultira usvajanjem godišnjeg Izvještaja o napretku zemlje. U osnovi ovog procesa odvijaju se konsultacije sa organizacijama civilnog društva i u Bosni i Hercegovini i u Briselu, a cilj je da glas civilnog društva sigurno dopre do donosilaca odluka u EU.

*Pored ovih rundi **godišnjih konsultacija**, nakon otvaranja strukturiranog dijaloga EU i BiH, Delegacija EU i Kancelarija specijalnog predstavnika EU u BiH organizovali su cilijane sastanke sa organizacijama civilnog društva koje su aktivne u sektoru pravosuđa.*

*Njihova viđenja i informacije se sistematično prikupljaju u ciljanim **periodičnim kontaktima** i koriste u procesu utvrđivanja stava EU o različitim temama koje se razmatraju u kontekstu struktuisanog dijaloga.¹³²*

128 <http://europa.ba/Download.aspx?id=736&lang=BS>

129 VSTV, Saopćenje za štampu na: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorijevijesti.jsp?ins=141&modul=1219&kat=1220&kolona=1352> (pristupljeno: 18.3.2012.)

130 <http://www.n24.ba/novost/21555/Nastavljen-sastanak-u-okviru-strukturalnog-dijaloga-o-pravosudju> (pristupljeno: 13. novembar 2011.)

131 <http://www.europa.ba/NewsList.aspx?id=54&cat=14&lang=BS>

132 <http://europa.ba/Download.aspx?id=736&lang=BS>

6.3. Saradnja sa organizacijama civilnog društva

SRSP u BiH u posebnom poglavlju govori o saradnji sa organizacijama civilnog društva, naglašavajući da je ona neophodna za jačanje povjerenja javnosti u sudove. U ovom dokumentu se, međutim, kaže i sljedeće:

Organizacije civilnog društva trenutno ne djeluju aktivno u sektoru pravde BiH, što se negativno odražava na uspješno rješavanje niz pitanja obrazloženih u strategiji, naročito na procese izrade politika i zakona. Ključna pitanja u ovom trenutku su izgradnja sistematičnog modela kojim bi se ohrabrilo aktivnije učestvovanje različitih interesnih grupa u ranije spomenutim procesima, te na taj način obezbijedila bolja zastupljenost svih dijelova društva, te izgradili kapaciteti tih grupa da efektivno daju doprinos takvim procesima.¹³³

Jedan od strateških programa SRSP-a za bolju saradnju sa organizacijama civilnog društva u BiH je, između ostalog, "Ispitati modalitete aktivnijeg angažmana NVO sektora u monitoringu rada sektora pravde u BiH". Drugi revidirani Akcioni plan SRSP-a predviđa najmanje dva strateška programa kroz koja se može tražiti i razvijati saradnja organizacija civilnog društva sa institucijama pravosuđa, a naročito institucijama koje su odgovorne za provođenje određenih strateških programa. Strateški programi *Povećanje nivoa dostupnosti informacija o organizaciji i radu sudova i tužilaštava u BiH široj javnosti i Ispitivanje načina aktivnijeg angažmana NVO sektora u BiH u monitoringu rada sektora pravde u BiH* predviđjeli su četiri aktivnosti, i to:

1. primjenu pozitivnih iskustava pravosudnih institucija kojim se promoviše veća saradnja civilnog društva i pravosuđa;
2. omogućavanje institucijama civilnog društva da prate sektor pravde i sudske procese, uključujući omogućavanje pristupa sudskim postupcima, kao i mjestima držanja osumnjičenih i osoba lišenih slobode;
3. obezbjeđivanje kontinuirane aktivnosti na ukazivanju na prava svih strana u postupku; i
4. uspostavu sistema grantova za organizacije civilnog društva koje bi bile u skladu sa strateškim prioritetima ministarstava pravde i pravosudnih institucija.

Za sve ove aktivnosti se navodi da su provedene kako je predviđeno, kao što se vidi iz tabela u prilogu.¹³⁴

¹³³ SRSP, str. 34, bilješka 9.

¹³⁴ Drugi revidirani Akcioni plan SRSP u BiH, str. 37. i 38., dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/planiranja_koordinacija/strateska_planiranja/strategija/?id=2304 (pristupljeno: 4.5.2012.)

Strateški program	Pokazatelji za praćenje provođenja strateškog programa	Rok za provođenje programa	Odgovorne institucije																			
3.3.2 Povećanje nivoa dostupnosti informacija o organizaciji i radu sudova i tužilaštava u BiH široj javnosti	3.3.2 (a) Povećana transparentnost sudskih postupaka za sve strane u postupku, svjedoke i oštećene, javnost i medije i potpunu primjenu Zakona o slobodi pristupa informacijama; 3.3.2 (b) Strategija rada sa javnošću za sudove i tužilaštva u vezi sa istragama, procesuiranjem i izricanjem presuda u predmetima koji su od posebnog značaja za javnost (ratni zločini, organizovani kriminal i polno nasilje) se provodi	2009-2013	VSTV																			
Aktivnosti	Rok za provođenje aktivnosti																				Pokazatelj provođenja aktivnosti	Odgovorna institucija
	2009. godine				2010. godine				2011. godine				2012. godine				2013. godine					
	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4		
3.3.2.1 Primjeniti standarde 1.1 - Pristup otvorenim ročištima, 1.2 - Pristup sudskim informacijama, 4.1 - Informisanje javnosti, 4.2. - Godišnji izvještaji u svim sudovima BiH (u sklopu Standarda radnog učinka trenutno razvijeni za model sudove)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	Standardi primijenjeni u svim sudovima	VSTV
3.3.2.2 Izraditi i provesti Strategiju za odnose s javnošću i informisanje u svim sudovima i tužilaštvima	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	Strategija donesena i provedena u svim sudovima i tužilaštvima	VSTV u saradnji sa civilnim društvom
3.3.2.3 Inicirati održavanje redovnih koordinacionih sastanaka portparola ministarstava pravde i ostalih pravosudnih institucija vezanih za praktičnu primjenu Zakona o slobodi pristupa informacijama	•	•	•	•	•			•				•				•				•	Sastanci inicirani i redovno se održavaju	VSTV u saradnji sa MP BiH, entiteta, kantona i PK BD
Strateški program	Pokazatelji za praćenje provođenja strateškog programa	Rok za provođenje programa	Odgovorne institucije																			
3.3.3 Ispitivanje načina aktivnijeg angažmana NVO sektora u BiH u praćenju rada sektora pravde u BiH	3.3.3 (a) Izrađena studija o modalitetima aktivnijeg angažmana NVO sektora u BiH u praćenju rada sektora pravde sa preporukama u vezi istog	2009-2013	MP BiH i MLJPI BiH																			
Aktivnosti	Rok za provođenje aktivnosti																				Pokazatelj provođenja aktivnosti	Odgovorna institucija
	2009. godine				2010. godine				2011. godine				2012. godine				2013. godine					
	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4		
3.3.1 Primjeniti pozitivna iskustva pravosudnih institucija kojim se promovise veća saradnja civilnog društva i pravosuđa	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•									Standard primijenjen u svim sudovima u BiH	VSTV
3.3.2 Omogućiti organizacijama civilnog društva da prate sektor pravde i sudske procese uključujući omogućavanje pristupa sudskim postupcima, kao i mjestima držanja osumnjičenih i lica lišenih slobode	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•									Organizacije civilnog društva identifikovane i osposobljene	VSTV, MP BiH, entiteta, kantona i PK BD
3.3.3 Osigurati kontinuirane aktivnosti na ukazivanju na prava svih strana u postupku	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•									Aktivnosti koncipirane i provedene	VSTV, MP BiH, entiteta, kantona i PK BD, u saradnji sa relevantnim OCD
3.3.4 Uspostaviti sistem i grantiranje rada OCD koje bi bile u skladu sa strateškim prioritetima MP i pravosudnih institucija	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•									Aktivnosti utvrđene i provedene, a sistem uspostavljen	VSTV, MP BiH, entiteta, kantona i PK BD

Aktivisti organizacija civilnog društva koje se bave monitoringom pravosudnih institucija i provođenjem SRSP-a zapažaju, međutim, sljedeće:

Provođenje ovih aktivnosti reforme bilo je jako ograničeno u protekle tri godine. Do sada je uspostavljen samo jedan instrument u Ministarstvu pravde BiH, u decembru 2009. godine: Memorandum o uspostavi mehanizama za praćenje i procjenu provođenja Strategije reforme Sektora pravde u Bosni i Hercegovini, omogućuje bazu za učestvovanje pet organizacija civilnog društva u praćenju i izvještavanju o provođenju SRSP-a. Pored toga, Ministarstvo pravde BiH vrši redovne konsultacije sa NVO-om o predloženim zakonima na državnom nivou i uključuje različite NVO-e u svoje aktivnosti strateškog planiranja, kroz radne grupe za izradu strateških planova i propisa, kao što su: Strategija za brigu o korisnicima sudova u BiH, Strategija za rad na predmetima ratnih zločina i Strategija tranzicijske pravde. U drugim slučajevima, posebno na nižim nivoima vlasti, inkluzija civilnog društva se vrši povremeno ili nikako.

...

[P]ravosudne institucije trebaju [se] otvoriti za kontakt i saradnju sa NVO-ima, koristiti stručnost koju NVO-i posjeduju na određenim područjima i ozbiljnije razmatrati inicijative pokrenute od strane NVO-a. Pravosudne institucije trebaju dostavljati tražene podatke i objašnjenja, češće i spremnije komunicirati sa građanima, medijima, sindikatima i NVO-ima i poštovati zakone o slobodi pristupa informacijama. S druge strane, NVO-i se trebaju profilisati za rad u pravosuđu, postati transparentniji u svom radu, te informisati i uključiti pravosudne institucije u svoje aktivnosti. Nadalje, NVO-i trebaju biti studioznije i analitičnije u pristupanju i istraživanju konkretnih pravosudnih pitanja.¹³⁵

U februaru 2010. godine pet partnerskih organizacija civilnog društva potpisalo je Memorandum o uspostavljanju mehanizama za praćenje i ocjenu provođenja Akcionog plana Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini sa predsjedavajućim Konferencije ministara pravde u BiH i predsjednicima VSTV-a i Pravosudne komisije Brčko Distrikta BiH. Ovim memorandumom su se organizacije civilnog društva obavezale na provođenje sistematskog praćenja, ocjene i izvještavanja o

¹³⁵ Elma Demir, *Jačanje vladavine zakona: Uloga organizacija civilnog društva*, FODBiH, Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika, 2010-2011. g., str. 2., dostupno na: http://www.mrezaprade.ba/mpbh/mpbh_files/file/BHS_PB_66_Elma_Demir.pdf (pristupljeno: 4.5.2012.). Ovaj tekst je sažetak analize javne politike "Društvena odgovornost pravosuđa u Bosni i Hercegovini" iste autorice, dostupno na: http://soros.org.ba/images/Prog_docs/PDFP/pdfp_10-11/Studies/BHS_66_Elma_Demir.pdf (pristupljeno: 4.5.2012.)

provođenju reformskih mjera i aktivnosti Akcionog plana SRSP u BiH.¹³⁶ U *Izveštaju organizacija civilnog društva (OCD) o provođenju Akcionog plana za provođenje Strategije za reformu sektora pravde (SRSP) u BiH* (Izveštaj OCD) se, pored ostalog, kao jedna od preporuka navodi i potreba da se redovno provode “aktivnosti i mjere jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe kroz kreiranje javnih kampanja, ali i razvoja sektora za odnose s javnošću unutar sudova i tužilaštava, te [radi] na razvoju saradnje između pravosudnih institucija i organizacija civilnog društva i medija”.¹³⁷

Dalje, na osnovu Akcionog plana SRSP-a Ministarska konferencija Bosne i Hercegovine usvojila je 2012. godine *Komunikacijsku platformu za provođenje Akcionog plana Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini* (Komunikacijska platforma. Komunikacijskom strategijom se predviđa saradnja institucija pravosuđa u BiH sa “ostalim učesnicima procesa”, pod kojim su navedeni stručna javnost, donatori i međunarodna zajednica u sektoru pravde u BiH, te građani i mediji. Kao stručnu javnost koja najčešće saraduje sa institucijama sektora pravde, Komunikacijska strategija identifikuje “advokatske komore, udruženja sudija i tužilaca, medijatora, notara, studente pravnih fakulteta, druga udruženja, domaće i međunarodne organizacije koje se bave pitanjima iz oblasti sektora pravde u BiH”.¹³⁸ Što se tiče saradnje sa javnošću općenito, Komunikacijska strategija težište stavlja na saradnju s medijima i daje niz preporuka za objektivnije i potpunije izvještavanje o radu institucija pravde. Samo jedna preporuka se odnosi na poboljšanje odnosa s građanima kroz redovne javne konsultacije prilikom donošenja dokumenata i zakona predviđenih SRSP-om.¹³⁹

136 Pet organizacija potpisnica memoranduma su: Asocijacija za demokratske inicijative ADI, Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini HKBiH, Udruženje Vaša prava Bosne i Hercegovine, Biro za ljudska prava Tuzla i Centri civilnih inicijativa CCI. Više informacija dostupno u dokumentu *Izveštaj organizacija civilnog društva (OCD) o provođenju Akcionog plana za provođenje Strategije za reformu sektora pravde (SRSP) u BiH*, 22. juli 2011. godine, dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/planiranja_koordinacija/strateska_planiranja/strategija/?id=2302 (pristupljeno 4.5.2012.)

137 Izveštaj OCD, str. 10, bilješka 91.

138 *Ibid.*, str. 17.

139 *Ibid.*, str. 18.

V. Informacije koje se mogu tražiti

V. Informacije koje se mogu tražiti

Organizacijama koje se bave monitoringom i/ili drugim aktivnostima u oblasti pravosuđa svakako od velike koristi mogu biti informacije koje su dostupne na *web siteu* Mreže pravde, koja je osnovana u januaru 2010. godine kao dio kontinuiranih napora USAID-a u pružanju podrške vladavini prava u BiH kroz *Projekat razvoja sektora pravosuđa II*. Ovo je prva mreža 63 profesionalnih udruženja i NVO-a koje, svaka na svoj način, djeluju u sektoru vladavine prava i zaštite ljudskih prava “u cilju podrške efikasnosti, nezavisnosti i odgovornosti pravosudnog sistema Bosne i Hercegovine, kao i kvalitetnog informiranja, obrazovanja i zastupanja interesa građanki i građana u sektoru pravde”.¹⁴⁰ Nedavno provedena anketa među članicama Mreže pravde pokazala je da 45% ispitanih smatra da su informacije koje su dostupne na web stranici (*web site*) Mreže pravde korisne i pravovremene, naročito informacije o aktivnostima, izvještajima i politikama NVO-a koji djeluju u sektoru pravosuđa. Ispitanici također smatraju da su na Internetu, općenito, najmanje dostupni statistički podaci o sektoru pravosuđa, o zakonima, propisima, statističkim podacima u sektoru pravosuđa, te o praksi pravosudnih institucija. Dalje, 61% ispitanih smatra da bi stranicu Mreže pravde trebalo poboljšati u odnosu na informacije o ključnim zakonima i drugim propisima u BiH, dok 41% smatra da web stranica Mreže pravde treba služiti kao mjesto gdje bi se pohranjivalo znanje članica Mreže, ali i drugih mreža u regiji i na međunarodnom nivou. S druge strane, anketa je pokazala da su članice Mreže pravde najviše zainteresovane za sljedeće informacije: 1) dnevne vijesti o pravosuđu (80%); 2) posebne izvještaje i *policy* istraživanja koja se odnose na sektor pravosuđa (75%); 3) potencijalne izvore finansiranja za aktivnosti NVO-a u sektoru pravosuđa (65%); i 4) projekte NVO-a u sektoru pravosuđa (60%).¹⁴¹

Općenito, civilno društvo ima pravo da traži i da dobije sve relevantne informacije koje se odnose ne samo na rad određene institucije već i na provođenje javnih

¹⁴⁰ Vidjeti web site Mreže pravde na: <http://www.mrezapravde.ba/mpbh/latinica/txt.php?id=6> (pristupljeno: 13.5.2012.) Razni projekti članica Mreže pravde dostupni su na: <http://www.mrezapravde.ba/mpbh/latinica/txt.php?id=12> (pristupljeno: 13.5.2012.)

¹⁴¹ Izvor: *Analiza ankete o korištenju i kvalitetu veb sajta Mreže pravde* (www.mrezapravde.ba), u arhivi autorice ovog dijela Priručnika (u vrijeme pisanja ovog dijela dokument nije bio dostupan na Webu). Na anketu je odgovorilo 20 članica Mreže pravde.

politika, pa tako i SRSP-a u BiH, odnosno na izvršavanje zadataka propisanih Akcionim planom. U tom pravcu, informacije koje se mogu tražiti u procesu monitoringa obuhvataju sve javne informacije koje nisu zaštićene u skladu sa Zakonom o zaštiti tajnih podataka.¹⁴² Međutim, javnost ima pravo dobiti, pod određenim uslovima, i zaštićene informacije, kako je to regulisano zakonima o slobodi pristupa informacijama.¹⁴³

Zakoni o slobodi pristupa informacijama propisuju pravo pristupa informacijama koje su u posjedu javnih organa. Ovaj zakon se odnosi na sve javne organe, uključujući organe zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, te organe uprave, ali i na institucije u vlasništvu ili pod kontrolom organa vlasti, kao npr. javna preduzeća i javne ustanove, bolnice i univerzitete. Ovi zakoni veoma široko definišu pojam *informacije*, pod kojim podrazumijevaju svaki oblik informacije bez obzira na njegovu formu, karakteristike, datum kreiranja ili način klasifikovanja. Međutim, zakoni predviđaju i izuzetke u opravdanim slučajevima zbog kojih se određene informacije ne mogu dati (npr. one koje se tiču odbrane, nacionalne ili javne sigurnosti, sprečavanja i otkrivanja kriminala, zaštite ličnih interesa koji se tiču privatnosti trećih lica itd.).¹⁴⁴ Ukoliko javni organ uskrati pristup informaciji, dužan je u pisanoj formi obavijestiti tražitelja informacije o svojoj odluci, koju mora valjano obrazložiti. Međutim, ovaj zakon zahtijeva od javnih organa da saopće i informacije propisane kao izuzetke kada se radi o informacijama od *javnog interesa*, pri čemu će nadležni javni organ "razmotriti okolnosti kao što su (ali nisu ograničene na): svako nepoštivanje zakonske obaveze, postojanje bilo kakvog prestupa, sudske pogreške, zloupotrebe vlasti ili nemara u obavljanju službene dužnosti, neovlašteno korištenje javnih fondova, ili opasnost po zdravlje ili sigurnost pojedinca, javnosti ili okoliša".¹⁴⁵

142 Zakon o zaštiti tajnih podataka dostupan na: <http://www.msb.gov.ba/Zakoni/zakoni/?id=3403> (prisupljeno: 5.5.2012.)

143 Zakon o slobodi pristupa informacijama u BiH (*Sl.glasnik BiH* br. 28/00) dostupan i na: http://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=212:zakon-o-slobodi-pristupa-informacijama-u-bosni-i-hercegovini&catid=9:novinarski-zakoni&Itemid=12

Zakon o slobodi pristupa informacijama u FBiH (*Sl.novine FBiH* br. 32/01) dostupan i na: http://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=213:zakon-o-slobodi-pristupa-informacijama-u-federaciji-bosne-i-hercegovine&catid=9:novinarski-zakoni&Itemid=12

Zakon o slobodi pristupa informacijama u RS (*Sl.glasnik.RS* br.20/01) dostupan i na: http://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=214:zakon-o-slobodi-pristupa-informacijama-u-republici-srpskoj&catid=9:novinarski-zakoni&Itemid=12 (pristup stranicama: 11.5.2012.)

Međunarodne standarde o ograničenju prava na slobodan pristup informacijama vidjeti, između ostalog, u sljedećim dokumentima:

Konvencija Vijeća Evrope o pristupu službenim dokumentima (BiH je ratifikovala ovu Konvenciju 31.1.2012.), dostupna na: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=205&CM=1&CL=ENG>

144 Za sve izuzetke vidjeti čl. 6-8 u sva tri zakona, bilješka 98.

145 Čl. 9. u sva tri zakona, bilješka 98.

Besplatnu pravnu pomoć za pristup informacijama u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama građanima, nevladinim organizacijama i novinarima, pruža Centar za slobodan pristup informacijama.¹⁴⁶ Ovaj centar je objavio i *Priručnik za tražioce informacija*,¹⁴⁷ kao i *Priručnik za javne organe*.¹⁴⁸ U toku je i realizacija projekta *Primjena ZOSPI-ja u pravosuđu BiH*, koji za cilj ima edukaciju sudskih službenika o primjeni Zakona o slobodi pristupa informacijama. U okviru ovog projekta, eksperti iz oblasti slobode pristupa informacijama, u saradnji sa odabranim sudijama, održat će niz treninga radi podizanja znanja projektnih korisnika o ovom zakonu i njegovoj svakodnevnoj primjeni.

Kontakt informacije
**Centar za slobodu
 pristupa informacijama**

Sime Milutinovića S. 14
 71000 Sarajevo, BiH
 Tel./Fax: 033 226-917
 E-mail: info@cspi.ba
 Za podnošenje zahtjeva za
 pristup informacijama:
 request@cspi.ba
 www.cspi.ba

146 Informacije o Centru za slobodan pristup informacijama dostupne su na: <http://www.cspi.ba/index3.html> (pristupljeno 6.5.2012).

147 Priručnik za tražioce informacija dostupan na: http://www.cspi.ba/pdf/Prirucnik%20za%20traziocce%20informacija/Prirucnik%20za%20traziocce%20informacija_BH.pdf (pristupljeno: 6.5.2012.)

148 Priručnik za javne organe dostupan na: http://www.cspi.ba/pdf/Prirucnik%20za%20javne%20organe/Prirucnik%20za%20javne%20organe_BH.pdf (pristupljeno: 6.5.2012.)

VI. Prepreke na koje se može naići

VI. Prepreke na koje se može naići

U Izvještaju OCD-a iskazano je zadovoljstvo pet organizacija koje su, kako je ranije rečeno, potpisale *Memorandum o uspostavljanju mehanizama za praćenje i ocjenu provođenja Akcionog plana*, zbog spremnosti pravosudnih institucija na saradnju sa civilnim sektorom u oblasti reforme pravosuđa.¹⁴⁹

Međutim, nedavno je donošenje novog Pravilnika o ostvarivanju pristupa informacijama pod kontrolom Suda i saradnja sa zajednicom (Pravilnik Suda BiH),¹⁵⁰ kao i Upute o načinu anonimizacije sudskih odluka, audio i video zapisa (Upute o anonimizaciji), naišlo na žestoke proteste medija. Mediji su određene odredbe ovog dokumenta koji se uglavnom tiče medijskog praćenja suđenja, ocijenili kao uvođenje cenzure u pristup informacijama u posjedu Suda BiH. Naime, Odjeljom IV Pravilnika Suda BiH, Zaštita ličnih/tajnih podataka, propisana je obavezna anonimizacija sudskih odluka i drugih dokumenata dostavljenih javnosti.¹⁵¹ Anonimizacijom su "u informativnom sadržaju" obuhvaćeni svi podaci o strankama u svim postupcima pred Sudom BiH (krivičnim, građanskim i upravnim), bilo da su to fizička ili pravna lica, zatim svi podaci o zakonskim zastupnicima i punomoćnicima, svjedocima i drugim licima u postupku, državnim, entitetskim i lokalnim tijelima, udruženjima, sindikatima, službenim licima zaposlenim u državnim tijelima, ustanovama, udruženjima, pravnim licima itd.¹⁵² Obim anonimizacije, tj. šta je sve od ličnih podataka obuhvaćeno anonimizacijom, obuhvata sve lične podatke, uključujući i datum i mjesto rođenja.¹⁵³ Ove odredbe Pravilnika suda BiH dalje su detaljno razrađene Uputama o anonimizaciji.

Nije sasvim jasno šta znači anonimizacija "informativnog sadržaja" i kakav će utjecaj navedeni dokumenti i njihova primjena imati na nesumnjiv interes i pravo javnosti da dobije odgovarajuće informacije u odnosu na, primjerice, predmete

149 Izvještaj OCD, str. 2-6, bilješka 91.

150 Pravilnik Suda BiH dostupan na: http://sudbih.gov.ba/files/docs/PRAVLNIK_o_ostvarivanju_pristupa_informacijama_pod_kontrolom_suda_i_saradnji_sa_zajednicom.pdf (pristupljeno 11.5.2012.)

151 Prema čl. 42. st. 1. Pravilnika Suda BiH, anonimizacijom se zamjenjuju i ispuštaju podaci u sudskim odlukama i drugim informacijama (sažeci odluka, audio-video materijali i sl.) koje su objavljene na web stranici Suda BiH ili na drugi način distribuirane medijima ili široj javnosti.

152 Za detaljne informacije, vidjeti čl. 43. Pravilnika Suda BiH, bilješka 107.

153 Vidjeti čl. 45. Pravilnika Suda BiH, bilješka 107.

i suđenja koji se tiču ratnih zločina, organizovanog kriminala, korupcije, zloupotrebe ovlasti i sl. Zaštita ličnih/tajnih podataka može biti legitiman cilj donošenja ovakvih propisa, ali pri tome je važno da se ne naruši pravo javnosti na slobodan pristup informacijama kako je to propisano relevantnim zakonima o slobodi pristupa informacijama. Može se pretpostaviti da će ovakvi propisi značajno umanjiti mogućnost OCD da dobiju odgovarajuće informacije u vezi s predmetima pred Sudom BiH, ali ostaje da se pažljivo prati praksa u vezi s primjenom ovih dokumenata. U svakom slučaju, treba imati na umu da Zakon o slobodi pristupa informacijama u BiH sigurno ima hijerarhijsku prednost u odnosu na podzakonske propise kakvi su Pravilnik Suda BiH i Upute o anonimizaciji. Zbog toga OCD kojima su potrebne informacije u posjedu Suda BiH treba da se u punoj mjeri koriste navedenim zakonom i da se pozivaju na principe koji su u taj zakon ugrađeni.

VII. Primjeri dobre prakse

VII. Primjeri dobre prakse

U tekstu "Jačanje vladavine zakona: Uloga organizacija civilnog društva" navedeno je sljedeće:

[P]ravnosudne institucije trebaju [se] otvoriti za kontakt i saradnju sa NVO-ima, koristiti stručnost koju NVO-i posjeduju na određenim područjima i ozbiljnije razmatrati inicijative pokrenute od strane NVO-a. Pravosudne institucije trebaju dostavljati tražene podatke i objašnjenja, češće i spremnije komunicirati sa građanima, medijima, sindikatima i NVO-ima i poštovati zakone o slobodi pristupa informacijama. S druge strane, NVO-i se trebaju profilisati za rad u pravosuđu, postati transparentniji u svom radu, te informisati i uključiti pravosudne institucije u svoje aktivnosti. Nadalje, NVO-i trebaju biti studioznije i analitičnije u pristupanju i istraživanju konkretnih pravosudnih pitanja.¹⁵⁴

Za aktivno i efikasno uključivanje OCD u pitanja reforme pravosuđa najvažniji je timski i strateški pristup različitih NVO-a zainteresovanih za postizanje istog cilja: promociju vladavine prava u BiH i zaštitu ljudskih prava. Najbolji primjer za takvo strateško i timsko djelovanje je osnivanje Mreže pravde u BiH i aktivnosti kako Mreže, tako i njenih članica.¹⁵⁵

Primjeri iz prakse Mreže pravde i njenih članica:

1) Mreža pravde, kroz Radnu grupu za monitoring UPP preporuka za BiH, vodi monitoring implementacije ovih preporuka Vijeća UN za ljudska prava, koje je BiH dobila u oblasti pravosuđa. Ova aktivnost je nastala kao dio projekta Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) koji finansira JSDP II, a obavlja se u saradnji sa Centrom za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Vidjeti bilješku 90.

¹⁵⁵ Bilješka 97.

¹⁵⁶ Više informacija na: <http://www.mrezapravde.ba/mpbh/latinica/txt.php?id=12>

2) BIRN i Udruženje tužilaca FBiH kroz svoje projektne aktivnosti zagovara veću transparentnost sudova i tužilaštava, kao i bolje procesuiranje predmeta ratnih zločina na lokalnom nivou, zaštitu svjedoka i poštovanje prava optuženog na odbranu. Planirane su brojne aktivnosti, između ostalog i: nastavak praćenja procesuiranja ratnih zločina i suđenja u odabranim lokalnim zajednicama i izvještavanje javnosti o njima, nastavak praćenja rada entitetskih vrhovnih sudova kroz analizu njihovih odluka po individualnim žalbama na odluke kantonalnih i okružnih sudova u predmetima ratnih zločina, nastavak izvještavanja o rezultatima ovog praćenja u obliku detaljne analize i istraživačkih izvještaja putem web stranice, radija i televizije, itd.¹⁵⁷

3) Fondacije Mediacentar i Analitika nastavljaju s aktivnostima u okviru programa zagovaranjem direktnog učešća sudija i tužilaca u obrazovanju javnosti o pravnom sistemu, čime se želi dati doprinos većoj transparentnosti pravosuđa i boljem javnom shvatanju prava i odgovornosti, te reformi sektora pravde. Obrazovanjem javnosti o pravnom sistemu podiže se svijest o pravima i pravnim pitanjima, te se građani podučavaju o tome kako da predvide i spriječe pojavu problema, što u konačnici omogućava njihovo učešće u demokratskom procesu kroz formiranje i izražavanje mišljenja o zakonima koji utiču na njih. S druge strane, predstavnici pravosuđa, a naročito sudova, stiču znanja i vještine o najdjelotvornijim načinima komunikacije sa javnošću, čime se značajno može doprinijeti povjerenju javnosti u pravosuđe.¹⁵⁸

4) Članica Mreže pravde UG "Alternative" Kakanj, provela je 2010. godine projekat Jačanje transparentnosti općinskih sudova Zeničko-dobojskog kantona, kojem je svrha bila poboljšanje percepcije građana o radu pravosuđa i poboljšanje pristupa pravdi. Opći cilj projekta je bio povećanje informisanosti javnosti o procedurama i rezultatima rada sudova s ciljem povećanja stepena poštovanja i povjerenja građana u rad suda i sudske odluke i poboljšanja pristupa pravdi. Preporuke koje su u konačnom izvještaju o monitoringu date kao rezultat projektnih aktivnosti, doprinijele su unapređenju pristupa informacijama u sudovima Zeničko-dobojskog kantona.¹⁵⁹

157 *ibid.*

158 *ibid.*

159 Web stranica organizacije Alternative Kakanj www.nvo-alternative.org/index.php bila je nedostupna u vrijeme pisanja ovog dijela Priručnika (pokušan pristup 11.5.i 14.5.2012.) Dokument dostupan u arhivi autorice, ili tražiti direktno od navedene organizacije.

5) *Udruženja građana CIPP Zvornik i DON Prijedor, kao partnerske organizacije, implementirale su projekat **Monitoring i procjena stanja postignutih standarda u Republičkom tužilaštvu Republike Srpske, Okružnim tužilaštvima u Banjaluci, Bijeljini i Istočnom Sarajevu** i analizirale praksu ovih institucija u periodu januar 2010. - april 2012. Cilj ovog projekta je bio utvrđivanje utjecaja implementiranih standarda na javnost, na efikasnost i efektivnost modela tužilaštava, te da se o tome sačine kvartalni i završni izvještaji s preporukama koji će se prezentovati javnosti, kao i zagaravanje implementacije preporuka koje su rezultat obavljenog monitoringa.*

Također, kao prijedlog dobre prakse uzet ćemo i mjere koje civilno društvo može tražiti u procesu monitoringa pravosudnih institucija provođenja SRSP-a, i općenito monitoringa rada pravosudnih institucija, a koje su predložene u pomenutoj analizi javne politike *Društvena odgovornost pravosuđa u Bosni i Hercegovini*, kao npr.:

1. Proširivanje učešća javnosti u procesima odlučivanja i konsultacijama na državnom nivou.
2. Razvijanje i uključivanje u SRSP jasnih mjera koje se odnose na civilno društvo.
3. Kreiranje i primjena mehanizama za učešće javnosti na entitetskom i kantonalnom nivou.
4. Promicanje javnih konsultacija u cijeloj zemlji.
5. Pokretanje revizije etičkih kodeksa za pravosudno osoblje, procedura suda i tužilaštva, te uključivanje javnosti u taj proces.
6. Sakupljanje pravnih analiza i analiza javnih politika u sektoru pravosuđa
7. Provođenje javnih konsultacija o budžetima u sektoru pravde.
8. Uspostavljanje formalne procedure za pregled izvještaja o praćenju SRSP-a koje pripremaju NVO.
9. Proširivanje aktivnosti praćenja SRSP-a od strane NVO-a.
10. Ispitivanje javnosti o provođenju SRSP-a [...]
11. Kreiranje mreže civilne podrške za sudove i tužilaštva.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Vidjeti bilješku 90.

Literatura

- *Akcionni plan za provođenje strategije za reformu sektora pravde u BiH*, 2008.
- *Akcionni plan za smanjenje broja neriješenih predmeta*
- Alić, S., i D. Bradvić. *Javno zagovaranje*, Tuzla: BOSPO, 2001.
- Andrew Green. *Population Survey and Elite Interviews*. United States Agency for International Development, 2010.
- Blagojević, Marina. *Gender barometar BiH 2002*. Vlada Republike Srpske, 2002.
- Blank, Jos, Martin van der Ende, Bart van Hulst, and Rob Jagtenberg. *Bench Marking in an International Perspective: An International Comparison of the Mechanisms and Performance of the Judiciary System*. Rotterdam: Division Labour & Social Policy, ECORYS Nederland BV, 2004.
- Booth, Wayne C., Gregory G. Colomb, and Joseph M. Williams. *The Craft of Research*. Chicago: The University of Chicago Press, 2008.
- Bosna i Hercegovina, Ministarska konferencija. *Drugi revidirani akcionni plan za provođenje Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini za Period od 2009. do 2013. godine*. Sarajevo: Ministarska konferencija, 2010.
- Case Of Ringeisen V. Austria (Interpretation). European Court of Human Rights (Chamber)
- Case of Sramek V. Austria. European Court of Human Rights (Plenary)
- Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina: Rules of Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina. Web page, [pristupljeno 26. april 2012]
- Demir, Elma. *Jačanje vladavine zakona: Uloga organizacija civilnog društva 2*. Fond otvoreno društvo (FODBiH - Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika), 2010-2011.
- *Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina*
- Dugandžić-Živanović, Danijela. *Prezentacije: Zagovaranje i strateška poruka*. Vlašić, 2009.
- Đurić, Slađana. «Metodologija fokusgrupnog istraživanja.» *Sociologija XLVII*, no. 1 (2005): 1-26.

- Ekonomski fakultet, Beograd. *Osnove analize podataka u naučnom istraživanju*, 2009.
- EU-BiH: *Strukturisani dijalog o pravosuđu: tehničke informacije koje zahtijeva Evropska komisija*, 2011.
- Evropska komisija. *Radni dokument Komisije: Analitički izvještaj koji prati saopćenje Komisije Evropskom parlamentu i Savjetu: Mišljenje Komisije o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji*. Brisel: Evropska komisija, 2010.
- *Funkcionalna analiza sektora pravosuđa u BiH*, 2005.
- *Gender barometar: Istraživanje*. Gender centar FBiH; Gender centar RS, 2005.
- Husremović, Dženana. *Report on the Development of 6 CSO Strategic Advocacy Plans*. Sarajevo: United States Agency for International Development, 2011.
- *Informatizacija pravosuđa 2004-2011*. Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV)
- *Izvještaj o primjeni Strategije socijalnog uključivanja u BiH*. Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, 2011.
- *Izvještaj organizacija civilnog društva (OCD) o provođenju Akcionog plana za provođenje Strategije za reformu sektora pravde (SRSP) u BiH*, 2011.
- Janović, Tomislav. *Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim tekstovima*. Sveučilište u Zadru, 2009.
- Jean, Jean-Paul, and Hélène Pauliat. "An Evaluation of the Quality of Justice in Europe and Its Developments in France." *Utrecht Law Review* 2, no. 2 (2006): 44-60.
- Kadrić, Amela. "Medijski sporovi u BiH: Deset godina sudske prakse u sporovima za zaštitu od klevete." Sarajevo: Fondacija Centar za javno pravo.
- *Kijevske preporuke o nezavisnosti pravosuđa u Istočnoj Evropi, na Južnom Kavkazu i u Centralnoj Aziji*. OSCE ODIHR; Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence, 2010.
- *Komunikacijska platforma za provođenje Akcionog plana Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini*. Ministarska konferencija BiH, 2012.
- Konvencija Vijeća Evrope o pristupu službenim dokumentima
- Krivični zakon BiH (službena prečišćena verzija)
- Maneva, Savina et al. *Prva pomoć za visoko obrazovanje: Vodič kroz znanja i iskustva za provedbu studentskih istraživanja*. Antikorupcijska studentska mreža u Jugoistočnoj Evropi.
- Marjanović, Maja, ur. *Priručnik za razvoj javnih politika za državne službenike u BiH*. Sarajevo: Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u Bosni i Hercegovini, 2010.

- Mogalakwe, Monageng. "Research Report: The Use of Documentary Research Methods in Social Research." *African Sociological Review* 10, no. 1 (2006): 221-30.
- Mreža pravde u Bosni i Hercegovini. Web page, [pristupljeno 5. april 2012]. Available at <http://www.mrezapravde.ba/mpbh/intro.htm>.
- Mujanović, Eldan. *Procesuiranje korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini: (2009-2010)*. Sarajevo: Transparency International Bosna i Hercegovina, 2011.
- N24. "Nastavljen sastanak u okviru strukturalnog dijaloga o pravosuđu." (2011).
- National Center for State Courts, U. S. A. *International Framework for Court Excellence*. 2008.
- *Održan sastanak Nadzornog tijela za praćenje provođenja Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Monitoring Legal Systems*. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006.
- *OSCE Human Dimension Seminar: Strengthening Judicial Independence and Public Access to Justice: Consolidated Summary*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), 2010.
- Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. *Zakon o zaštiti tajnih podataka*, No. 197/05 (2005).
- Petritsch, Wolfgang. *Decision Establishing the BiH State Court*. Sarajevo: The Office of the High Representative, 2000.
- Portal pravosuđa Bosne i Hercegovine. Nadležnosti. Web page, [pristupljeno 20. mart 2012]. Available at <http://pravosudje.ba/vstv/faces/kategorije.jsp?ins=10001&modul=7693&kat=7736>.
- Portal za pravnike i studente prava u BiH. *Međunarodno javno pravo: skripta*.
- Pravila Ustavnog suda BiH. *Službeni glasnik BiH* No. 60/05; 64/08; 51/09 (2009).
- *Pravilnik o ostvarivanju pristupa informacijama pod kontrolom Suda i saradnja sa zajednicom*. Sud BiH, 2012.
- Pravilnik o unutarnjem sudskom poslovanju. VSTV, maj 2008. godine. *Službeni glasnik BiH* No. 57/08 (2008)
- Pravilnik o utvrđivanju kriterija za određivanje potrebnog broja službenika suda u općinskim i kantonalnim sudovima i Vrhovnom i Ustavnom sudu FBiH i o utvrđivanju kriterija za određivanje potrebnog broja službenika suda u zemljišno-knjižnim uredima u općinskim sudovima u FBiH. *Službene novine FBiH* No. 75/09 (2009).

- Pravilnik o utvrđivanju kriterija za određivanje potrebnog broja administrativnih radnika u zemljišno-knjižnim uredima u osnovnim sudovima u RS. *Službeni glasnik RS* No. 84/06 (2006).
- *Pravo na pravično suđenje: Vodič za primjenu Člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima*. Vijeće Evrope.
- *Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti: Vodič za primjenu Člana 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima*. Vijeće Evrope.
- *Preporuke Evropske komisije: Drugi sastanak o strukturiranom dijalogu između Evropske unije i Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2011.
- *Priručnik "Modul 1: Nosioci pravosudne funkcije i društvo"*. VSTV, CEST RS i FBiH.
- *Priručnik za javne organe*. Centar za slobodan pristup informacijama.
- *Priručnik za tražioce informacija*. Centar za slobodan pristup informacijama.
- *Pritužbe protiv sudija u Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu*. VSTV - Ured disciplinskog tužioca, 2006.
- *Program rada Ministarstva pravde RS za period januar-decembar 2011*. Banja Luka: Vlada Republike Srpske, Ministarstvo pravde, 2011.
- *Putevi i stranputice u zakonodavnom zagovaranju: Kako utjecati na donošenje kvalitetnih zakona i njihovu dosljednu primjenu*. Zagreb: B.a.B.e., 2008.
- *Racionalna služba za zapošljavanje. Uputstva i materijal za izvođenje radionice Aktivno traženje posla: radna sveska za učesnike*. Beograd: Racionalna služba za zapošljavanje, Republika Srbija, 2010.
- *Radni dokument osoblja Komisije: Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2011: Prilog uz saopćenje Komisije Evropskom parlamentu i Savjetu/Vijeću: Strategija proširenja i ključni izazovi 2011-2012*. Brisel: Evropska komisija, 2011.
- *Radni dokument osoblja Komisije: Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2010. godini: Prilog uz Saopćenje Komisije Evropskom parlamentu i Savjetu/Vijeću: Strategija proširenja i ključni izazovi 2010.-2011*. Brisel: Evropska komisija, 2010.
- Reiling, Dory, Linn Hammergren, and Adrian di Giovanni. *Justice Sector Assessments: A Handbook*. World Bank.
- *Revidirani Akcioni plan za provođenje Strategije za reformu sektora pravde u BiH u periodu 2009-2013. godina*.
- Shackel, Rita. "Beyond The Whiteboard: E-Learning In The Law Curriculum." *QUT Law & Justice Journal* 12, no. 1 (2012): 105-32.
- *Smanjenje fragmentiranosti finansiranja pravosuđa u FBiH*. Forum za zajedničku politiku, 2011.
- *Specijalni izvještaj UNDP-ja: Suočavanje sa prošlošću i pristup pravdi iz perspektive javnosti*. United Nations Development Program, 2010.

- *Srednjoročni strateški plan Ministarstva pravde BiH za period 2009-2011 (revidirani).*
- *Strategija za brigu o korisnicima sudova u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Visoko sudsko i tužilačko vijeće, 2006.
- *Strategija za reformu sektora pravde BiH za period 2008-2012.*
- *Strateški plan VSTV za razdoblje 2010-2013.*
- *Sud Bosne i Hercegovine. Ured Registrara*, brošura, 2007.
- Šehić, Azra et al. *Pristup pravdi u Bosni i Hercegovini: zbirka analiza javnih politika iz oblasti pravosuđa*. Sarajevo: Mreža pravde u Bosni i Hercegovini, 2011.
- Taylor-Powell, Ellen, and Sara Steele. "Collecting Evaluation Data: Direct Observation." *Program Development and Evaluation* (1996).
- *Trial-Monitoring: A Reference Manual for Practitioners*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), 2008.
- *Uporedno-pravni pregled osnovnih načela o položaju sudstva*. ABA CEELI, USAID, 2007.
- *Upute o načinu anonimizacije sudskih odluka, audio i video zapisa.*, Sud BiH, 2012.
- *Ustav Bosne i Hercegovine.*
- *Ustav Federacije Bosne i Hercegovine.*
- *Ustav Republike Srpske.*
- Uzelac, Alan. "Efikasnost pravosuđa u europskom kontekstu: Usporedba funkcioniranja europskih pravosudnih sustava." *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 55, No. 3-4 (2005): 1101-36.
- Valenzuela, Dapzury, and Pallavi Shrivastava. *Interview As a Method for Qualitative Research*.
- Visoko sudsko i tužilačko vijeće. *Kodeks sudijske etike*.
- Visoko sudsko i tužilačko vijeće. Ured disciplinskog tužioca: podnošenje pritužbi, Web page [pristupljeno 21. mart 2012]. Available at <http://hjpc.ba/dc/Prituzba/?cid=2340,2,1>
- *Vizija, misija i principi sudskog i tužilačkog sistema u BiH*. Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV).
- *Vodič kroz pravosuđe BiH*. Visoko sudsko i tužilačko vijeće, 2009.
- *Vodič za zakonodavno zagovaranje: Promocija ljudskih prava u Bosni i Hercegovini*. Global Rights Partners for Justice, 2005.
- Vujević Hećimović, Gordana. *Kvalitativne metode istraživanja: kolegij: Istraživanje iržišta*.
- Wekselberg, Victor. *Priručnik za Anketiranje građana*. Zagreb: The Urban Institute, 2004.

- World Bank. "An Analysis of Court Users and Uses in Two Latin American Countries." Report No. 26966, Washington: World Bank, 2003. http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2004/01/06/000160016_20040106103010/Rendered/INDEX/269660SR.txt [pristupljeno 20. juni 2012].
- World Bank. *Mexico - The Juicio Ejecutivo Mercantil in the Federal District Courts of Mexico - a Study of the Uses and Users of Justice and Their Implications for Judicial Reform*. Washington: World Bank, 2002.
- Yein Ng, Gar, Marco Velicogna, and Cristina Dallara. *European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Monitoring and Evaluation of Court System: A Comparative Study*. Council of Europe.
- Zakon o Federalnom tužilaštvu FBiH, *Službene novine FBiH* No. 19/03 (2003).
- Zakon o pravobranilaštvu BiH, *Službeni glasnik BiH* No. 8/02; 10/02; 44/04; 102/09 (2009).
- Zakon o Pravosudnoj komisiji BDBiH, *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH* No. 19/07; 20/07; 2/08 (2008)
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u BiH, *Službeni glasnik BiH* No. 28/00 (2000).
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u FBiH, *Službene novine FBiH* No. 32/01 (2001).
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u RS, *Službeni glasnik RS* No. 20/01 (2001).
- Zakon o sudovima u Brčko Distriktu BiH, *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH* No. 19/07; 20/07; 39/09; 31/11 (2011).
- Zakon o sudovima u FBiH, *Službene novine FBiH* No. 38/05; 22/06; 63/10 (2010).
- Zakon o sudovima u RS, *Službeni glasnik RS* No. 111/04; 37/06; 119/08 (2008).
- Zakon o Sudskoj policiji BiH, *Službeni glasnik BiH* No. 21/03 (2003).
- Zakon o Sudu BiH - službena prečišćena verzija, *Službeni glasnik BiH* No. 49/09; 74/09 (2009).
- Zakon o tužilaštvima RS, *Službeni glasnik RS* No. 55/02; 85/03; 27/06 (2006).
- Zakon o Tužilaštvu BDBiH, *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH* No. 19/07 (2007).
- Zakon o tužilaštvu BiH - službena prečišćena verzija, *Službeni glasnik BiH* No. 49/09 (2009).
- Zakon o Ustavnom sudu RS.
- Zakon o VSTVBiH, *Službeni glasnik BiH* No. 25/04; 92/05; 15/08 (2008).
- Zekić, Ivona *ur. Izvještaj o humanom razvoju - Milenijumski razvojni ciljevi – BiH 2003*. Sarajevo: United Nations Development Programme, 2003.

Dodaci

DODATAK 1 – SMJERNICE ZA FOKUS GRUPE . . .	125
DODATAK 2 – BILJEŠKE ZA MODERATORE . . .	129
DODATAK 3 – ANALIZA PODATKA ZA FOKUS GRUPE I INTERVJUE . . .	133
DODATAK 4 – PRIMJER REZULTATA ANKETE . . .	135

DODATAK 1 – SMJERNICE ZA FOKUS GRUPE

UVOD

Navesti:

- Koja je svrha fokus grupe i ko će u njoj učestvovati.
- Ko će izvještavati sa fokus grupa, koliko će ona trajati (90-120 min. maksimalno), te koji je optimalan broj učesnika i učesnica (5-9).
- Da li su planirana sredstva za učešće u fokus grupi ili neki prigodan poklon – knjiga, bilježnica itd.
- Da li će se plaćati putni troškovi i po kojim kriterijima i principima.
- Planirati i pripremiti osvježenje, snimati fokus grupe i dobiti dozvolu da se snimaju.

SMJERNICE

Fokus grupa predstavlja manju grupu sastavljenu od šest do deset učesnika uključenih u otvorenu diskusiju koju vodi iskusan moderator. Grupa treba da bude dovoljno velika kako bi se osigurala kvalitetna diskusija, ali ne i prevelika kako se pojedini učesnici ne bi našli izostavljeni iz diskusije. Moderator fokus grupe potiče izlaganje vodeći učesnike u otvorenu i spontanu diskusiju. Cilj moderatora jeste generiranje maksimalnog broja različitih ideja i mišljenja od maksimalnog broja različitih pojedinaca u za to predviđenom vremenu.

Fokus grupe strukturiraju se oko serije pitanja pažljivo pripremljenih unaprijed – broj pitanja u pravilu ne prelazi 10 – s tim da se diskusija slobodno odvija. U idealnom slučaju komentari učesnika će utjecati i potaknuti ostale na razmišljanje i razmjenu stavova. Nekim pojedincima se čak događa da u toku rada grupe mijenjaju svoja razmišljanja i stavove.

Fokus grupa nije:

- debata
- grupna terapija

- sesija za rješavanje sukoba
- sesija za rješavanje problema
- prilika za saradnju
- prilika za promociju
- edukativna sesija.

Praktični savjeti za pripremu

- Obavijestite učesnike da će sastanak fokus grupe trajati oko dva do tri sata. Ostavite učesnicima 15 minuta prije stvarnog početka sastanka fokus grupe kako bi mogli ispuniti potrebne obrasce, nešto pojesti i smjestiti se.
- Obezbijedite ugodnu prostoriju za održavanje fokus grupe na odgovarajućoj lokaciji, uz dovoljno prostora za parkiranje.
- Pobrinite se da se prostorija zatvara kako bi se osigurala privatnost, te obezbijedite sto i stolice kružno postavljene za oko 12 osoba (10 učesnika te moderator i pomoćnik moderatora).
- Obezbijedite hranu. Neka to minimalno uključuje piće i laganu zakusku (biskvit, sir/kreker, vegetarijanska plata i sl.). Možete ponuditi i kompletan obrok, ali vodite računa da će vam trebati dodatnih 30 do 45 minuta kako biste svi završili s jelom do početka sastanka grupe.

Idealnog moderatora fokus grupe karakterišu sljedeće osobine:

- sposobnost pažljivog slušanja, osjetljivost i suosjećajnost,
- sposobnost da istovremeno sluša i razmišlja,
- uvjerenje da svi učesnici grupe imaju nešto da ponude, bez obzira na njihov nivo obrazovanja, iskustvo ili status,
- raspolože adekvatnim poznavanjem teme,
- sposobnost da tokom moderiranja zadrži lično mišljenje i ego za sebe,
- osoba s kojom grupa može komunicirati, uz istovremeno uvažavanje njenog autoriteta,
- sposobnost da na odgovarajući način vodi i održava zahtjevnu grupnu dinamiku.

Pomoćnik moderatora mora biti sposoban da:

- koristi uređaj za snimanje tokom sastanka,
- vodi bilješke za slučaj da uređaj za snimanje zakaže ili se snimljeni materijal ne čuje,
- evidentira/snima govor tijela, odnosno druge suptilne ali relevantne reakcije.
- dozvoljava moderatoru da tokom fokus grupe vodi cjelokupnu diskusiju.

Anonimnost

Potpisivanje izjave o pristanku je minimalni zahtjev za sve učesnike, ali nije neophodno. Ono pokazuje vaše poštivanje iskrenosti i povjerenja koje učesnici i učesnice imaju spram vas.

Primjer izjave o pristanku za učešće u fokus grupi:

Izjava o pristanku za učešće u fokus grupi

Zamoljeni ste da učestvujete u fokus grupi čiji sponzor je Women's Health Section of the Department of Public Health and Environment (*Sektor za zdravlje žena Odjela za javno zdravstvo i okoliš*). Svrha fokus grupe jeste da se pokuša ustanoviti zašto neke žene ne dobiju dovoljno na težini tokom trudnoće. Saznanja stečena tokom rada fokus grupa koristit će se za pripremu poruka o javnom zdravlju, a s ciljem da se žene potaknu da tokom trudnoće dostignu odgovarajuću težinu.

Na vama je odluka da li želite učestvovati u radu fokus grupe ili ne, a učešće možete prekinuti kad god to poželite. Iako se diskusija fokus grupe snima, vaši odgovori ostaju anonimni, a imena se ne pominju u izvještaju.

Ne postoje ispravni ili pogrešni odgovori na pitanja fokus grupe. Ono što želimo da čujemo su brojna različita stajališta iznesena od strane svih učesnika. Nadamo se da možete biti iskreni, čak i kada se vaši odgovori ne podudaraju s mišljenjem ostatka grupe. U cilju međusobnog uvažavanja, molimo vas da učesnici izlažu jedan po jedan, te da se svi odgovori učesnika tretiraju kao povjerljivi.

Razumjela/razumio sam navedene informacije i saglasan/saglasna sam da učestvujem u potpunosti u skladu sa gore navedenim uslovima:

Potpis: _____

Datum: _____

PITANJA

Pitanja koja slijede su uobičajena pitanja za fokus grupe.

1. S kojim problemima ste se suočavali prije 5 godina? (najčešće je ono koje se odnosi na prošlost, npr. prije 3, 5 ili 10 godina, jer je lakše diskutovati o proteklim događajima nego o trenutnim problemima)
2. Da li su neki od navedenih problema još uvijek prisutni? Ili su se pojavili novi?
3. Na osnovu spiska problema s kojima se danas suočavate, koja TRI su po vašem mišljenju najurgentnija?

4. Na koji način bi se, po vašem mišljenju, ovi problemi mogli riješiti?
5. (ako već nije odgovoreno) Ko bi trebao biti nadležan za njihovo rješavanje?
6. Kakva bi podrška bila potrebna za rješavanje ovih pitanja? (i da li bi neko od učesnika/ica imao ulogu u tom procesu, ako smatrate da je relevantno)

Za sva navedena pitanja bilo bi dobro unaprijed pripremiti potpitanja, ako vam se učini da učesnici i učesnice nisu odgovorili s informacijama koje očekujete.

U procesu možete koristiti tablu da ispišite navedene probleme iz pitanja 1, jer će onda pitanje 2 biti lakše uraditi i jer će svi prisutni moći vidjeti probleme od prije 3, 5 ili 10 godina.

Za pitanje 3 možete tražiti od učesnika i učesnica da odu do table sa identifikovanim problemima i naljepnicom ili flomasterom označe samo 3 najrelevantnija.

Fokus grupe:

ŠTA RADITI:	ŠTA IZBJEGAVATI:
držite se jedne specifične i ograničene teme	da sami radite moderiranje fokus grupa; povjerite to obučenom moderatuoru ili moderatorici
unaprijed pripremite specifična pitanja i držite se samo njih	da prenapučite grupu; 12 je maksimalan broj učesnika/ica u grupi
dogovorite pravila rada fokus grupa na početku diskusije	da fokus grupu iskoristite da hvalite svoj rad ili prezentujete svoje aktivnosti
koristite otvorena pitanja, neka budu raznovrsna i neka se kreću od općih ka specifičnim	da se uključite u diskusiju direktno; vi ste tu da dobijete informacije a ne da debatujete
pitajte svakog od učesnika/ica svako pitanje, umjesto da ga date cijeloj grupi (u suprotnom, jedan ili dva učesnika/ice će dominirati fokus grupom)	da dozvolite da diskusija krene drugim tokom, na teme o kojima nije riječ; možete koristiti 'parking' na tabli za pitanja, koja možete odložiti tamo s komentarom da želite da se svačije pitanje čuje, ali da ne želite da se skreće s teme; pitanja s table možete pogledati nakon što se fokus grupa završi)
pridržavajte se istog formata realizacije fokus grupa (uključujući i vrijeme fokus grupe, kao i osvježenja)	

DODATAK 2 – BILJEŠKE ZA MODERATORE

UVOD ZA FOKUS GRUPU

DOBRODOŠLICA

Želimo da vam se zahvalimo što ste prihvatili da budete dio fokus grupe. Cijenimo vašu spremnost za učešće.

UVODI

Moderator; pomoćnik moderatora.

SVRHA FOKUS GRUPA

Razlog organizovanja ovih fokus grupa jeste _____. Unutar projekta-programa _____ odlučeno je da se organizuju fokus grupe s ciljem da se identifikuju problemi u_____.

Potreban nam je vaš doprinos, i želimo da s nama podijelite vaša iskrena i otvorena razmišljanja. Sve iznesene informacije će služiti samo za potrebe projekta-programa _____ i nijedan podatak neće biti javno korišten.

Osnovna pravila

1. ŽELIMO DA VI VODITE GLAVNU RIJEČ
  - Željeli bismo da svi učestvuju.
  - Mogu vam se obratiti ukoliko primijetim da se neko vrijeme niste uključivali u diskusiju.
2. NE POSTOJE ISPRAVNI ILI POGREŠNI ODGOVORI
  - Iskustva i mišljenja svakog pojedinca su bitna.
  - Iznesite svoje mišljenje, bilo da se slažete ili ne slažete.
  - Želimo da čujemo različita mišljenja.

3. SVE ŠTO BUDE REČENO U OVOJ SOBI, TU I OSTAJE

- Želimo da se učesnici osjećaju ugodno i kad se razgovora o osjetljivim pitanjima.

4. TOK RADA FOKUS GRUPE SE SNIMA

- Želimo da zabilježimo sve što kažete.
- U izvještaju ne navodimo imena. Ti podaci ostaju anonimni.

Praktični savjeti za moderiranje

Prije postavljanja prvog pitanja fokus grupi može se ubaciti lakša, nevezana tema kako bi se probio led i stvorila ugodna atmosfera i jednaki uslovi za rad. Primjer: "Gdje biste ljetovali da raspolazete neograničenim budžetom?"

Moderator fokus grupe obavezan je da na adekvatan način obradi sva pripremljena pitanja u okviru predviđenog vremena. Dužan je i uključiti sve učesnike u diskusiju, te u potpunosti objasniti njihove odgovore. Sljedeća pitanja za dobijanje temeljitijih odgovora mogu biti od koristi:

- "Možete li reći nešto više o tome?"
- "Pomozite mi da shvatim šta ste mislili reći."
- "Možete li mi dati neki primjer?"

Dobra moderatorska praksa podrazumijeva parafraziranje i rezimiranje dugačkih, složenih i dvosmislenih komentara. Na taj način se demonstrira aktivno slušanje i pojašnjavaju komentari svim učesnicima u grupi.

Budući da je moderator u poziciji autoriteta i percipiranog utjecaja, neophodno je da zadrži neutralnost, da se suzdrži od reakcija kao što su klimanje glavom/podizanje obrva, odobravanje/neodobravanje, odnosno pohvala/omalovažavanje u vezi sa iznesenim komentarima.

Moderator mora na taktičan način postupati sa zahtjevnim učesnicima.

Niže su navedene neke od strategija adekvatnih za tu svrhu:

- Samoimenovani ekspert: "Zahvaljujem. Šta misle ostali?"
- Učesnik/ica koji/a dominira: "Da čujemo i druge komentare."
- Učesnik/ica koji/a upada u riječ i udaljava se od teme: prekinite kontakt očima; pogledajte na sat; intervenišite kad zastane da udahne.
- Stidljivi/a učesnik/ica: Uspostavite kontakt očima; obratite mu/joj se; ohrabrite ga/je osmijehom.
- Učesnik/ica koji tiho govori: Zamolite ga da glasnije ponovi odgovor.

Po završetku sastanka fokus grupe moderator se zahvaljuje učesnicima.

Nakon što svi učesnici napuste prostoriju, moderator i pomoćnik moderatora sumiraju informacije, pri čemu uređaj za snimanje ostaje uključen, te na sve audio zapise i zabilješke stavljaju datum i vrijeme (ukoliko je istog dana održano više od jedne fokus grupe), kao i naziv grupe.

DODATAK 3 – ANALIZA PODATKA ZA FOKUS GRUPE I INTERVJUE

Kako bi komentari svih učesnika bili razumljivi i upotrebljivi, valja ih preraditi i sve-
sti na esencijalne informacije primjenom sistematičnog i provjerljivog postupka.
Postupak započnite transkripcijom materijala snimljenog tokom fokus grupe, te
ubacivanjem zabilješki u transkribovani materijal tamo gdje smatrate da je to po-
trebno.

Prečistite transkripte izbacivanjem suvišnih riječi. Istovremeno, svaki komentar/
izjavu učesnika stavljajte u novi red na stranici, kao i svako novo mišljenje ili ideju
u sklopu komentara. Svaki red označite brojem učesnika i grupe, npr. komentar
učesnika 6 iz grupe 2 označit ćete brojem 2.6.

Svaki red zatim unesite u bazu podataka u *Excelu* na sljedeći način:

KOMPILACIJA

1. Za svaku grupu koristite poseban radni list (*spreadsheet*) Excela.
2. Unutar radnoga lista za svako pitanje koristite jednu tabelu (*sheet*).
3. Označite tri stupca u svakoj tabeli:
  - jedan stubac za kod
  - jedan stubac za ID# učesnika
  - jedan stubac za odgovore.
4. Sve odgovore, odnosno ideje unesite u posebne redove uz dodijeljeni ID
učesnika. Stubac za kodiranje se ispunjava u sljedećoj fazi – analizi.

ANALIZA

1. Nakon unošenja svih komentara pregledajte komentare za svako pitanje kako
biste ustanovili da li sadrže neke zajedničke kategorije ili teme. Bilo bi idealno
ako bi se više osoba moglo uključiti u ovaj proces.
2. Kada se postigne saglasnost u pogledu najboljih kategorija za organizovanje
podataka, svakoj od kategorija dodijelite broj ili slovo.

3. Zatim broj/slovo kategorije koja najbolje odgovara dodajte uz svaku stavku u toj tabeli.
4. Koristite naredbu '*Sort*' u *Excelu* kako biste grupisali unesene stavke po kategorijama koje ste im dodijelili.
5. U slučaju da neke od unesenih stavki očito ne pripadaju kategoriji u koju su svrstane, razmislite o ponovnoj kategorizaciji ili o dodavanju nove kategorije. Može se također pokazati evidentnim da jednu ili više kategorija zatvorite kao suvišne.
6. Kategorije organizujte prema broju unesenih stavki, od kategorije sa najviše unosa do one sa najmanje.
7. Ponovite za svaku grupu.

SINTEZA

1. Odredite nazive zaglavlja kategorija i potkategorija.
2. Napišite kraći paragraf sa rezimeom nalaza za svaku potkategoriju, uključujući eventualno i napomene o sličnostima i razlikama između grupa.
3. U svakom pododjeljku dodajte najrelevantnije izjave.

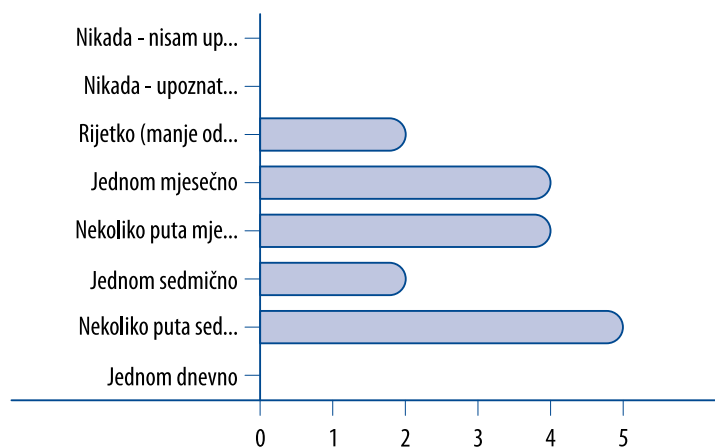

DODATAK 4 – PRIMJER REZULTATA ANKETE

Analiza ankete o korištenju i kvalitetu web stranice Mreže pravde – izvod iz izvještaja

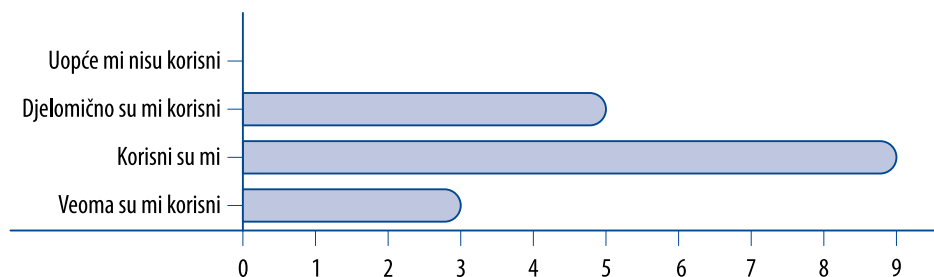
Anketa o korištenju i kvalitetu web stranice Mreže pravde provedena je među članicama Mreže u cilju poboljšanja rada weba i obogaćivanja stranice sadržajem. Anketa je koncipirana od pitanja s mogućnošću jednog odgovora, odabira više odgovora i mogućnosti da ispitanici/ce sami/e odgovore na zadato pitanje.

1. Koliko često posjećujete web stranicu Mreže pravde?

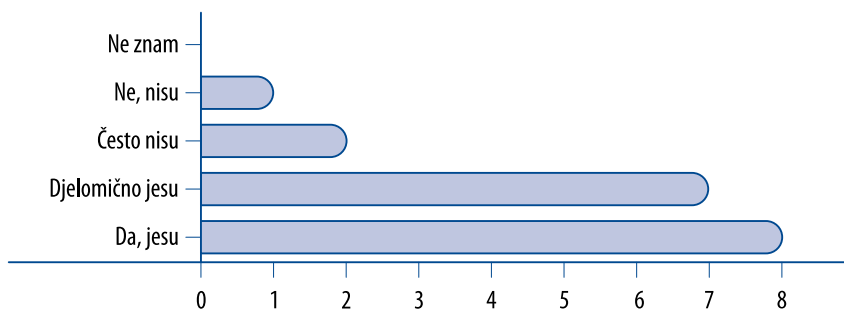
Nikada – nisam upoznat sa postojanjem web stranice	(0)	0%
Nikada – upoznat sam sa postojanjem, ali ga ne posjećujem, jer mi nije koristan	(0)	0%
Rijetko (manje od jednom mjesečno)	(2)	10%
Jednom mjesečno	(4)	20%
Nekoliko puta mjesečno	(4)	20%
Jednom sedmično	(2)	10%
Nekoliko puta sedmično	(5)	25%

2. Koliko su vam korisni sadržaji na web stranici Mreže pravde u svakodnevnom radu?

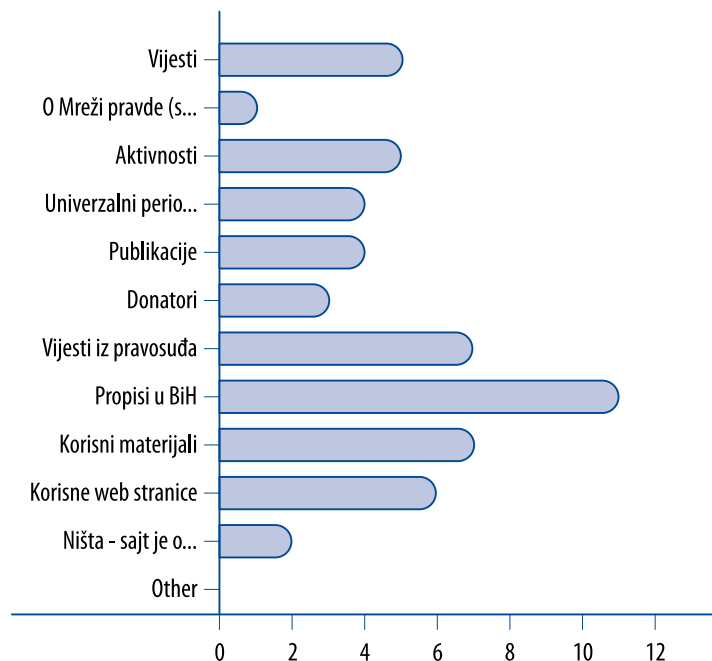
Uopće mi nisu korisni	(0)	0%
Djelomično su mi korisni	(5)	25%
Korisni su mi	(9)	45%
Veoma su mi korisni	(3)	15%

3. Da li smatrate da su informacije objavljene na web stranici Mreže pravde pravovremene i aktuelne (naročito vijesti)?

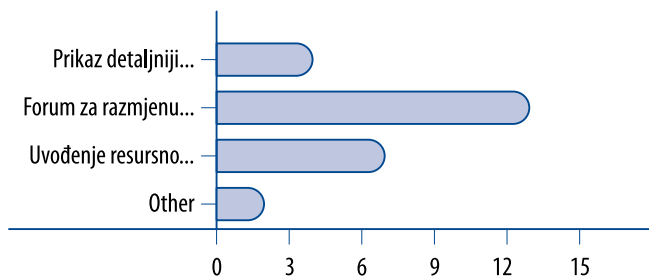
Ne znam	(0)	0%
Ne, nisu	(1)	5%
Često nisu	(2)	10%
Djelomično jesu	(7)	35%
Da, jesu	(8)	40%

4. Koje sekcije web stranice Mreže pravde bi trebalo naročito poboljšati u odnosu na trenutno stanje?

Vijesti	(5)	28%
O Mreži pravde (strateški dokumenti, članice)	(1)	6%
Aktivnosti	(5)	28%
Univerzalni periodični pregled i srodne aktivnosti	(4)	22%
Publikacije	(4)	22%
Donatori	(3)	17%
Vijesti iz pravosuđa	(7)	39%
Propisi u BiH	(11)	61%
Korisni materijali	(7)	39%
Korisne web stranice	(6)	33%
Ne postoji potreba za izmjenama - sajt je optimalno uređen	(2)	11%

5. Da li bi određena unapređenja web stranice mogla poslužiti kao sredstvo za značajnije povezivanje organizacija?

Prikaz detaljnijih informacija o ciljevima resursima i aktivnostima pojedinačnih organizacija	(4)	24%
Forum za razmjenu mišljenja o aktuelnim pitanjima	(13)	76%
Uvođenje resursnog dijela web stranice (s ograničenim pristupom - samo za članice Mreže)	(7)	41%
Ostalo	(2)	12%

6. Ukoliko imate dodatnih prijedloga/sugestija za unapređenje web stranice Mreže pravde (a što nije dosad obuhvaćeno), molimo vas da ih navedete!

- Prevoditi vijesti na engleski redovno.
- Aktivnosti u reformi pravosuđa kroz povezivanje sa sličnim mrežama ili asocijacijama u regiji.
- Primjeri dobre prakse, domaće i međunarodne, u različitim sferama oblasti prava.

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Pripremljeno u okviru USAID-ovog
Projekta razvoja sektora pravosuđa II (USAID JSDP II),
prema Ugovoru broj 168-C-00-09-00105-00.